

edicija
SAMIZDAT

Za izdavača
Hajrudin AGINČIĆ

© Copyright ovog izdanja
LEGENDARNA KNJIGA
11103 Beograd, Stevana Sremca 1
legendarnaknjiga@gmail.com
www.legendarnaknjiga.rs

Redaktura
Zoran ŽIVKOVIĆ

legendarna knjiga
knjiga 1

Prelom
Katarina ROSIĆ

Dizajn korica
Muhammed HASAN

Štampa
Skripta Internacional

Beograd, 2024.
Drugo izdanje

DUŠE
© Hajrudin Aginčić
MMXXIV
ISBN-978-86-906836-0-4

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige
ne može se koristiti niti reprodukovati u bilo
kom obliku bez pismene saglasnosti izdavača.

Hajrudin Aginčić

DUŠE

© Copyright MMXXIV **legendarna knjiga**
Sva prava zadržana.

KUR'AN je sveta knjiga islama, objavljivana u razdoblju od dvadeset tri godine, posljednjem u nizu Poslanika, Muhamedu s.a.v.s., posredstvom meleka Džibrila (arhandela Gavrila). Objava je na arapskom jeziku, svetom jezikom muslimana, koji su govorili i danas govore, u klasičnom ili dijalekatskom obliku, muslimani, ali i hrišćani, Jevreji te mnogi drugi koji vode poreklo sa šireg području na kome su nastale sve tri abrahamske religije. Muslimani sa nearapskog govornog područja u nepovoljnijem su položaju; ne govore arapski već koriste Mushaf, prevod Kur'ana sa tumačenjima, na svom maternjem jeziku.

Naslov knjige dugujem višeznačnoj reči u najpoznatijem prevodu Kur'ana na bosanski/srpski jezik, bosansko - hercegovačkog teologa i učenjaka Besima Korkuta. Polisemija reči nafs, uvek isto napisana, u navedenim ajetima označava sopstvo, ličnost, ali i tri varijacije duše otelotvorene u našim likovima. Da li sam uspeo u nameri da ih predstavim, ostaje na čitaocima da procene.

Pripovedač u prvom licu te njegova ispovest izmišljeni su, razume se. Uza sve to, ne samo da može, nego i mora biti takvih osoba kao što je naš pripovedač; setićemo ih se ako malo napregnemo pamćenje.

„I kunem se **dušom koja sebe kori**“, Kur'an, Sura LXXV:2;

„A ti, o **dušo smirena**“, Kur'an, Sura LXXXIX:27;

JELENI, ženi stjeni

„JA ne pravdam sebe, ta **duša je sklona zlu**, osim one kojoj se Gospodar moj smiluje. Gospodar moj zaista prašta i samilostan je“, Kur'an, Sura XII, Jusuf: 53.

PROLOG

ČUJE se ezan. Akšam. Vrijeme je za iftar sedmog dana mjeseca ramazana u kući Akina. Hladno je decembarsko veče. Vlažan, težak snijeg prijeti da potpuno obori drvenu ogradu koja dijeli Akine od Aginčića. „Ako nam šta ne bude od Boga, od gladi neće“, rekao je Rahim. Završivši iftar, obukao je dugačak, crni grombi-kaput. Ovoga puta namaz će obaviti u džamiji. Policijski je sat. Mrak je uveliko pao, iako nema ni čet'ri. Jak je mraz. Na Rahimovoj bradi, još vlažnoj od abdesta, dugačkoj kao šaka stisnuta u pesnicu, uhvatilo se inje. Zavejanom avlijom, pa kaldrmom, Rahim se uputio ka džamiji. Drugih džematlija nije bilo. Njegova žena Razija pojurila je za njim ne bi li mu dala vunenu kapu, ali je Rahim već odmakao. Nije se dovoljno utoplila da bi išla dalje, a dozivanje je bilo uzaludno zbog huka vjetrova. No, izlazak nije bilo uzaludan zbog onoga što je vidjela.

Probijajući se kroz kijamet, u bijelom ogrtaču nalik na jamboliju i sa kalpakom na glavi, jahao je Džemal na bijeloj kobili. Sve je bio bliži njenom mužu. Brzim koracima Razija se vratila u toplo ognjište. Prilično se uznemirila.

„Sakrij se, evo ga Čergar“, rekla je, uzevši Hamidu čimkani tanjir iz ruku. On još nije završio iftar, pa ga majčine riječi nisu

previše uzbudile, dok je Razija bila van sebe.

„Gdje?“

„Približava ti se babu, na konju je, sâm, vjerovatno tebe traži.“

„Može naći samo belaj.“

„De, sakrij se.“

„Samo za tvoj hatar, majko“, odgovorio je Hamid umirućim tonom i poljubio je u obraz.

„Idi iza kuće, u ostavu.“

Hamid se uputio ka ostavi, pedesetak koraka iza kuće, stazom od utabanog snijega. Uspjeo je da ponese ogrtač u kojem je bio „belgijanac“ brauning, sa devet metaka.

Rahim je blago pognute glave odolevao vejavici, kad ga je prenuo bat konjskih kopita kroz prtinu.

„De ti je ono partizansko kopile?“ viknuo je Čergar sa kobile, sve vrijeme prezrivo gledajući Rahima u lice.

Ovaj je podigao glavu i upravio pogled ispod obrva ka Čergaru, otklonio rever kojim je pokrивao usne, spustio ramena zgrčena od mraza i rekao:

„U kući je, a ti utomi zort, spremi taj handžar sa pojasa, pa se uputi ka mojoj avliji. Samo pazi, nemoj da ga izvučeš prekasno.“

Rahim je još jednom pogledao Čergara, pa kobilu i nastavio put bez osvrtnja. Sa rukama za pojasom, ovaj ga je ispratio pogledom dok se udaljavao, pa pogledao ka Akina avliji. Zaboravio je da pita Rahima šta radi na džadi za vrijeme policijskog sata, ali budući i sâm musliman, znao je odgovor.

Zbunilo ga je mirno držanje Rahima suočenog sa pretnjama upućenim sinu. Sâm i naoružan samo hladnim oružjem, Čergar je postao podozriv. Kao da su ga očekivali. Zamislio se još malo, pa jako povukao uzde; kobila se propela i dala u galop. Prošavši Rahimovu kuću, još jednom se osvrnuo ka njoj. Pošto je uskoro uminuo i posljednji zvuk konjskih kopita, ulica je ponovo utonula u tišinu. Oni koji poste, polako su završavali svoje iftare.

ODUVEK lepršav, Adem bi posle kupanja vežbao u toploj sobi, ograničenog pogleda na svoje još nedovoljno razvijeno telo. Probao je katu za zeleni pojas u karateu. Polaganje se bliži. Majka Emina i nana Mevlida posmatrale su ga uplakane. Telo mu je bilo puno ožiljaka od šaka i kaiša. Adem je u sportskom zanosu. U uglu sobe je novogodišnja jelka. Akini je nisu sklonili, iako je odavno prošao Božić. Običavali su, dece radi, da je postave neposredno pre i sklone odmah posle novogodišnjih dana. Nani Mevlidi bilo je svejedno. Nije marila za kaurske praznike.

Oglasio se stari crni telefon. Ademov razredni starešina. Zahteva da razgovora sa Salihom. Iznad telefona je mali plutani zid išaran ispisima hemijskom olovkom važnih brojeva telefona i ponekom slikom. Jedna od njih bila je retka crno-bela fotografija hafiza Rahima Akina, Salihovog deda. Bio je krupan čovek, sa ahmedijom na glavi i dugačkom bradom. Senka mu je padala na oči. U gornjem uglu slike nazire se minaret Ibrahim-pašine džamije iz 17. veka. Umesto po asfaltu, korača po zemlji. Sa strane su dvorišne tarabe od letava. Po koraku i pogledu reklo bi se – Hafiz se nerado slika.

Salih je spustio slušalicu. Pada mu senka na oči, slična onoj na dedovom licu pedesetak godina ranije. Dvanaestogodišnji sin Adem nije opravdao neke izostanke u školi. Prijavio je daleko bolje ocene nego što jesu. Salih se rasrdio, ustremivši se na rasparenog Adema. Nije stigao ni da se dokraja obuče. Otac ga

je skinuo i dva puta udario otvorenom šakom po licu. Kako je padao, Salih ga je još jednom udario i potom zgazio đonom kućnih papuča. Adem je ležao nag i uplakan. Salih ga je uhvatio za vrat i odvukao ka baštenskim vratima. Napolju je bilo ledeno.

Petnaestak godina kasnije, Fatih je ćutao. Mislio je na Saliha. Kako je moguće da nikada nije porazmislio o sebi? Pitao se o ljubavi dece prema majci, dženetskoj huriji, a nije o njihovoj mržnji prema njemu, ocu? Zamislio je razgovor koji se nikad nije vodio.

„Nije da mi tebe manje volimo od mame“, pokušao je Fatih, „samo je kazna koju si nam određivao – Ademu češće – bila nesrazmerna nestašlucima koje smo pravili. Da li si morao da izbaciš golog Adema napolje iz kuće po snegu i mrazu? Zbog nekoliko ocena i izostanaka iz škole?“

„Mlad čovek je idiot, Fatih, kao što sam rekao. Mrzim laž, naročito kad je saznam od drugog.“

„Bio je nag! Imao je samo dvanaest godina, pobogu. Za šta je mogao biti kriv da ga tako kažnjavaš?“

„Prekini! Laži se mora stati na put. To je bila opravdana kazna.“

„U redu“, odgovorio je Fatih suznih očiju.

Znao je Fatih da ni sâm tada ništa nije učinio za Adema. Ogromnost kazne i doživotne Ademove ožiljke shvatio je tek mnogo kasnije.

Voljena majka dva brata bila je inženjer geodezije. Postala je

tehnički direktor građevinskog preduzeća sa svega 25 godina. Kao kadrovski stipendista, radila je u preduzeću jedanaest godina po završetku studija. Urbanističkim izmenama grada pokazala se dorasla prilici i odgovornosti. Ostala je u preduzeću „Beton“ pet godina pošto je samoupravna država izdahnula povukavši sa sobom i samoupravna preduzeća.

Mnogo bitnija od majčine karijere bila je njena uloga majke. Ustajala je pre svih, odlazila u postelju poslednja. Fatih i Adem nisu bili uskraćeni ni u čemu, od obroka do hirova. Obojica su se često pitala kako ova sjajna žena uvek ima na raspolaganju više vremena od ostalih. Nije ona bila uobičajena žrtva patrijarhalne sredine. Nije se njena vrednost merila time koliko može da istrpi muškog ugnjetavanja, kao što je bilo s mnogim njenim savremenicama i ženama pre njih. Ništa od toga. Njena vrednost imala je pozitivan predznak, te iako je tu i tamo trpela muška ugnjetavanja, nije se mnogo opterećivala time. Fatihu i Ademu često je govorila da je takav stav nasledila od svoje majke, koja je gradila pruge po Jugoslaviji, čak i po sopstvenom zemljištu, koje je ta velika država prethodno nacionalizovala. Emini je ipak bilo lakše. Ono što je njena majka gradila svojim rukama, ćerka je činila svojim umom i zanatom geodete (primer evoluciono ispravnog odnosa roditelja i dece). Na suprotnom kraju spektra stoji destrukcija, daleko češća u ovim primarnim odnosima. Fatih i Adem, „zahvaljujući“ ocu, primer su ovog drugog.

Plahovite naravi, prelepog duha, otvoren i srdačan, bez skrivenih namera, Adem je uvek bio Fatihov zaštitnik. Braća su

delila sudbinu, ali je Adem mnogo više propatio. Lepota njegovog duha imala je uporište u eksplozivnom temperamentu. Kao da je instinkt znao ono što duh nije i tako se brinuo za opstanak. Takav karakter suvišan je u svetu punom nasilja. Ako je temperament sredstvo kojim telo reaguje na karakter, Adem je svojim nevoljnim reakcijama potvrđivao da nasilje nije zaslužio.

II

VEĆ starinski telefon u malom, iznajmljenom Fatihovom stanu u suterenu oglašava se razdražujućom zvonjavom. Beli bežični telefon postao je glavno komunikaciono sredstvo jer mobilna mreža zakazuje, iako je stan tek nekoliko stotina metara udaljen od Glavne pošte u Takovskoj 2. Advokat, na početku karijere, uključuje slušalicu moleći Boga da je u pitanju službeni, a ne privatni poziv. Međutim, uviđa da je poziv već upućen i da molitva nema smisla jer se prošlost ne može promeniti.

„Dobar dan, ovde kol-centar Advokatske komore. Da li je to advokat Akin?“

Fatih je odgovorio potvrdno i pristao na igru koju je započeo bezličan ženski dispečerski glas. Igra ima za cilj da ubedi pet i po hiljada advokata u Beogradu (minus desetak onih koji su, kao i policija, već korumpirani) da u dodeljivanju službenih odbrana nema korupcije.

„Možete li da prihvatite službenu odbranu pred dežurnim tužiocem Prvog osnovnog javnog tužilaštva u Beogradu? Što je pre moguće. Krivično delo 246 iz KZ-a. Okrivljeni je Luka Zavišić. Adresa, kao što znate, Katanićeva 15?“

„Mogu, naravno. Hvala na pozivu“, odgovorio je advokat.

„I ne zaboravite: ukoliko se pojavi izabrani branilac, povucite se, ali prethodno predajte troškovnik“, dodao je isti ženski glas, ovog puta malo manje bezličan.

„Hoću, ne brinite. Doviđenja.“

Pet je meseci od kada je Fatih položio pravosudni ispit i upisao se u imenik advokata Advokatske komore Beograda. Supruga Kristina, divna brineta bele kože, gotovo savršeno simetričnog lica, nalik na filmsku divu iz šezdesetih godina dvadesetog veka, uverila je muža da kancelariju prijavi u stanu, jer novca su imali jedva za svakodnevni život. Najam dodatnog prostora zahtevao bi debeo zajam. Iako zainteresovan za pravo, naročito krivično, Fatih se još nije osvedočio u to da je isplativo. „Interes“, imenica kojoj se odavno dodaje pridev „materijalni“ i samo se takav podrazumeva, čak i kad se izričito ne doda, dolazi od latinske reči *inter esse*, što znači *biti između*, te izvorno znači izuzetno zanimanje za nešto, nevezano za materijalnu dobit od toga. Fatih je bio u pravu, koliko je mogao, dok nije uvideo da se od nečega mora živeti. Od trenutka kad se oženio, samo je o tome i razmišljao.

Prolazeći Takovskom, Krunskom, Ulicom kneginje Zorke, Nikolaja Krasnova i naposletku Katanićevom, razmišljao je o tome da bi voleo da se ipak pojavi izabrani branilac i liši ga neprijatnosti odbrane dilera koji je verovatno previše glup da sakrije od policajaca drogu koju rastura, a ovi su, opet verovatno, dobili dojavu o ovom nesrećniku. Setivši se malopredašnjeg razgovora s dispečerkom iz Komore, pomislio je kako je praksa da okrivljeni ima dva branioca, jednog izabranog, jednog po službenoj dužnosti, postala toliko rasprostranjena da je morala posebno da mu naglasi da se povuče ako se izabrani branilac pojavi. Advokati po službenoj dužnosti nisu želeli da odstupe jer su ili sumnjali da je izabrani advokat zaista slobodno izabran,

što je manje verovatno, ili zato što nisu spremni da se odreknu naplate troškova, što je verovatnije. Njihov disciplinski prekršaj svakako postoji, jer izabrani advokat pravo je u koje se ne dira. Fatih nije mario za sitna podmetanja, verovao je u odbranu i slobodan izbor svakog, pa i okrivljenog. Barem je tako naučio, jer iskustva još nije imao.

Okrivljeni Luka Zavišić držao se bezbrižno, kao da nije okrivljen za krivično delo. Uhvaćen je in flagranti u posedu 3 grama kokaina, za šta je zaprećena kazna od najmanje tri godine, pa ipak situacija je više podsećala na prekršajni nego na krivični postupak. S obzirom na to da se krivično delo lakše brani od prekršaja, a teže dokazuje, kao i da se počinio prekršaja često uhvate na delu, branilac Fatih posavetovao je branjenika da prizna delo (ali ne ono za koje se tereti) i da sledstveno tome dobije novčanu kaznu ili uslovnu osudu. Luka je pogledao advokata i upitao:

„Kako to misliš da izvedeš?“

„Moraju da dokažu da si nameravao da prodaš drogu, a to ne mogu“, odgovorio je advokat. „Namera je važna, što bi rekao legendarni El u filmu *Jackie Brown*, a ti je nisi imao ili bar to ne mogu da znaju. U svakom slučaju, pretpostavljam da bi te suđenja izmorila, makar bilo samo jedno, tako da idemo na delo iz člana 246a, a to je puko držanje opojnih droga. Tvoje je samo da priznaš takvo delo, uplatiš novčanu kaznu i kraj.“

„Nije loša ideja, ali među nama, imao sam nameru, što bi rekao Sem El, moj omiljeni *badass motherfucker* u filmovima za sva vremena. Legenda. Kupio si me kad si pomenuo film *Jackie*

Brown.“

„Nameru zadrži za sebe. Sjajan film, netipičan Tarantino po knjizi Elmorea Leonarda. Svakako vrhunski. U središtu su mu likovi više nego radnja. Sporazum?“

„Sporazum!“

I sâm filmofil, Fatih je ostao zatečen. Poput Pitera jebenog Bredšoa Luka obožava Džekija Brauna, priznaje nameru i zanimanje (u koje Fatih ipak nije sumnjao) te saopštava da ga je kupio filmom. Dva čoveka, sa dve strane zakona, spaja manje poznat film čuvenog reditelja. Dobro, spaja ih i dispečerka advokatske komore.

Novopečeni i za sad jedini klijent advokata Fatiha dogovorio se o detaljima sa svojim braniocem. U ponedeljak će javni tužilac sastaviti sporazum oko kojeg su prethodno sklopili sporazum. Luki će isteći vreme zadržavanja u pritvoru i zaokružena je *non zero sum game*. Svi dobijaju. Dvojica filmofila pružili su ruku jedan drugom u nameri da se razidu.

„Ništa ti nisam dužan?“ upitao je Luka držeći ruku svog branioca. „Nisi, sve je u redu, platiće tužilaštvo“, odgovorio je Fatih dok je slobodnom rukom pružao posetnicu.

„Faruk...?“ izgovorio je Luka ime branioca, iznova pogrešno, pošto su prethodna dva pokušaja u zgradi završila jednako jadno.

„Fatih!“ ispravio je branjenika i u stilu pomenutog Ela, dodao: „Naučićeš.“

Luka je to shvatio baš onako kako mu je upućeno - kao pretnju.

„Videćemo se u ponedjeljak, a nadam se da će ti advokat i ubuduće zatrebati. Ne za odbrane od krivičnih dela, razume se“, rekao je Fatih, pokušavši da ublaži neočekivanu napetost.

Istina, ispravljaio bi ljude kad bi mu pogrešili prezime ili ime. Radio je to već odavno, a samo je prvih nekoliko puta bilo pretnje u glasu. No, navika je ostala.

„Vidimo se, branioče“, odgovorio je Luka, ovoga puta ironično. Konačno mu je pustio ruku, pa dodao: „Možda te preporučim dalje.“

Fatih je sad razumeo kako se njegov branjenik osećao nekoliko trenutaka ranije.

Sjajan početak branilačke karijere, rekao je Fatih u sebi, dok je izlazio iz zgrade u Katanićevoj. Idući Makenzijevom do Slavije, pa Beogradskom do Pravnog fakulteta i sve do Svetogorske, pomišljao je da bi trebalo da spusti gard u odnosu na svoje klijente. Ne previše, jer bi izgubio distancu, ali opet ne da bude na ivici incidenta svaki put kad brani nekog klijenta. Iako je ovde posredi bio kolega filmofil, shvatio je da mora mnogo da radi na svom branilačkom mozgu.

Iako je već nekoliko meseci advokat, Fatih, i dalje ne zarađuje. Troškove sa prve službene odbrane može da očekuje tek posle donošenja presude ili pošto sud prihvati sporazum o priznanju krivičnog dela. Dotad, po ko zna koji put poniženje i traženje novca od brata. Adem je, u punom sjaju, zahvalnost prenosio na Fatiha, jer mu je brat pružao priliku da učini dobro delo, te je uvek, bez izuzetka, slao novac. Opterećen megalom-

manskim idejama, a praznih džepova i odskora oženjen, Fatih je trezveno razmišljao. Pročitao je da je i Čehov, lekar i veliki pisac kratkih priča i drama, često pozajmljivao novac od brata. Našao je sličnost sa velikim Rusom, iako, zasad, Fatih, ni po čemu nije bio velik. Istina, mnogo je čitao, tako je u Čehovljevim pismima i našao ovaj podatak, ali time je samo opravdao svoj parazitizam. Bio je parazit dok je čitao Čehova, a parazit je i sad, kad zastupa dileru.

Da bi odškolovala svog potomka kao advokata, neophodno je da imaš novac za to. Advokatura je povlašćeno, ali nesigurno zanimanje. Ne staraš se samo o tome da dobro obaviš posao nego i kako da uopšte dođeš do posla. Trpiš niz provera znanja pred raznim institucijama. Sva koštaju. Čak i da prođeš sa minimalnim troškovima, ostaje pitanje klijenata. Napravićeš posetnice, preporučivaćeš se na ulici deleći ih, postavićeš eventualno neki jednostavan sajt kao reklamu, ali algoritmi ne dozvoljavaju da budeš vidljiv (osim ako ne platiš) pa ćeš moliti Boga da ti u prvih godinu dana neko uđe u kancelariju, ako je uopšte imaš. Advokatima kod kojih si prethodno radio kao pripravnik oduvek si bio smetnja. Sve i da si dobro obavljao posao. Mogao bi da im otmeš klijente i otvoriš vlastitu kancelariju preko puta njihove. Za znanje ionako smatraju da si im ga ukrao. Sad si sam!

Sve ove misli prolazile su mu kroz glavu, dok mu je hladna i sitna novembarska kiša natapala pohabani kaput. Pitao se: *Da li sam se zaista prijavio za ovo?*

Očigledno nisam povlašćen. Istina, nećemo gladovati, bar ne dok brat

šalje novac. Ali ima on i svoj život. Zašto bi mi Kristina rodila dete kad ne mogu ni njoj da obezbedim lagodan život? Veruje u mene. Odlučila je da provede život sa mnom. Možda je ovo sujeta? Nafaka će doći, kako moj brat uvek kaže. Ne brinem se ja za nasušni bleb, nego za luksuz. Svi advokati koje znam imaju ga, čak i moji vršnjaci. Zašto ne bih i ja? Gandi je rekao da svet ima dovoljno dobara za svakog od nas, ali nema dovoljno za pohlepu nekih od nas. Možda sam i ja pohlepan? Hoću da me Kristina zauvek voli i da uživa. Malo poslovnog uspeha ne bi škodilo. Šta sam ja? Šta imam? Šta predstavljam u očima drugih? Možda ta pitanja nisu umesna? U središtu uvek imaju to proketo JA. Ljubav prema sebi uvek je sebičnost. Zašto je to svima polazna tačka? Samo je ljubav prema drugom – LJUBAV.

Deo novca koji mu je brat poslao ostavio je za proslavu prve godišnjice braka sa voljenom Kristinom. Veći deo dao joj je kasnije, prećutavši činjenicu da to nije zarada. Ne znajući da službene odbrane ne plaća okrivljeni, već da se čekaju i po nekoliko meseci od države, Kristina nije ni slutila da je novac pozajmljen, te ga je odložila u novčanik, poljubila muža i rekla mu: „Pričaj!“

III

ZOVEM se Fatih Akin. Ne, nisam poznati nemački reditelj turskog porekla čije sam filmove u međuvremenu upoznao. Ne znam da li bih voleo da sam on ili neko drugi, kao što ni ne znam da li imam ličnost za traćenje da uopšte poželim da sam neko drugi. Istina je da volim filmove i da je poziv filmskog reditelja verovatno najlepší na svetu. Za nas manje nadarene papir je možda bolji izbor jer, za razliku od celuloida, trpi sve, a, uostalom, i jeftiniji je.

Rođen sam 29. juna 1990. godine. Pošto sam pročitao „Detinjstvo, dečastvo, mladost“ velikog Lava Tolstoja, zadivilo me je kada je stao posle prvih nekoliko podataka o sebi i rekao da je to poslednje što će napisati a da se u napisano nije lično osvedočio. Rečeno mu je, naime, da je tako bilo. Koliko nepotpuno znamo o svom životu svedoči činjenica da nam biografija počinje nečijom pričom o onome što se zbililo. Posle svega što sam pogrešno naučio, retroaktivno sumnjam u sve. Ovu ispovest neću pokušati da preoblikujem u priču ili roman, jer to ne umem. Posredi je puka ispovest i ništa drugo. Nisam pisac po struci. Možda skriboman po pozivu, u najboljem slučaju. Skrećem pažnju mogućim čitaocima da iako imam potrebu da pišem, niko nije obavezan da čita moje pisanije.

Rođen sam i odrastao u gradiću u jugozapadnoj Srbiji, u oblasti zvanjoj Sandžak među muslimanima, a Raška među Srbima. Koliko je cela oblast iseljenička govori šala legendarnog Pređe Vušovića: „Nije svet mali, nego je Sandžak veliki.“ U Srbiji, Sandžak je verovatno najiseljeničkiji deo, jer ljudi već šezdeset godina beže trbuhom za kruhom ili mozgom za dostojanstvom.

Adem, moj stariji brat, često kaže da prvih devetnaest godina svog

života baca u zaborav. Tokom naših prvih devetnaest godina nije se dešavalo ništa. Bilo da ste rođeni 1956, 1961, 1988. ili 1990. godine dešavanja počinju tek pošto se vratite u varošicu. Ukoliko ste prethodno otišli, razume se. I traju vrlo kratko. Onda ponovo krene razdoblje nedešavanja i tako do smrti. Opet, retko ko propusti priliku da kaže da je poreklom iz idiličnog gradića na ušću dveju reka, čak i ako samo roditelji ili jedan od roditelja vode poreklo odavde. To je usud malih gradova. Odnos ljubav-mržnja, čak osećanje krivice što ste otišli, čak možda sramote.

Pripovedanje u trećem licu savetuju veliki pisci poput Orvela, Murakami i Kinga, osim ako pišete autobiografiju. Salman Ruždi, međutim, prokaženi pisac (u muslimanskom svetu) „Satanskih stihova“, čak i svoju autobiografiju „Džozef Anton“ piše u trećem licu. No, to su pisci, ja nisam. Najviše sam nalazio sebe u romanima pisanim u prvom licu. „Zapisi iz podzemlja“ Dostojevskog, Sabatov „Tunel“, Sartrova „Mučnina“, ali i film „Taksista“ u kome je protagonista, De Niro, u svakom kadru od početka do kraja. Sve što je uticalo na mene izašlo je iz patine egzistencijalizma u kome se govori samo iz prvog lica. U ovom tekstu, supstanca niče iz obraćanja samom sebi.

Ničeg novog pod suncem. Dok pišem ove redove verovatno najprodavanije knjige jesu one iz Knausgorovih ciklusa „Moja borba“ i „Kvartet godišnjih doba“, intimna ispovest iz prvog lica u ukupno deset tomova. Iscrpeo sam sve izgovore i ostaje činjenica da ovo pišem zarad samog sebe. Ceo život se osećam loše. Ovo je pokušaj da se osećam bolje.

Sećate se Breda Pita u filmu „Borilački klub“: „Mi smo srednja deca istorije. Bez svrhe i mesta.“ Možda Edvarda Nortona u „Dvadeset petom satu“: „Jebem ti ovaj grad i sve u njemu.“ Do 2009. godine bilo je

upravo to. U masi je toplo, ali smrdi. Iluzija sigurnosti biva narušena prvim sukobom sa nekim nepoznatim, jer, zbog teskobe grada, do tada ste uvek u sukobu sa nekim koga poznajete. Najpre sa roditeljima, pa sa prijateljima i komšijama, dok ne iscrpите sve ljudstvo. U tom mikrosvetu, opasnost preti od istosti. U velikom gradu od nepoznatog. Nepoznato, uzrok ksenofobije, bilo seljaka, bilo građanina, ono je što nas je čekalo u Beogradu. Islamofobija, ponajpre.

Prvih pet godina života gotovo da se i ne sećam. Pamtim za roditelje traumatičnog događaja suneta mog brata i mene. Za mene je bio bolan, ali ne i traumatičan. Sunet je obred uklanjanja viška kože sa penisa malog deteta. Lišen ritualnosti, po čemu se razlikuje od krštenja kod hrišćana, ne predstavlja nikakvu inicijaciju ili uvođenje u islam. Posredi je hiruški zahvat odstranjivanja kože koja bi, ako bi ostala, prelazila preko otvora na penisu odakle izlazi mokraćna ili sperma i tako uzrokovala infekcije čestim trenjem. Stručno nazvana cirkumcizija, vrši se bez anestezije. Iako bolna, izuzetno je unosna, ali ne za hirurga, već za nas, decu: naime, te 1995. godine, zaradio sam nekoliko legendarnih plavih novčanica sa likom Klare Šuman, moje prve ljubavi.

Godinama smo odlazili na more u Ulcinj, prelep grad na crnogorskom delu Jadranskog mora, naseljen pretežno Albancima. Govorili su se albanski i srpski jezik, čuo se ežan sa džamija, jeli se ćevapi, pešačilo se po užarenom pesku i uživalo. Bilo je divno. Besneli su ratovi i inflacija, teško se živelo i prava je umetnost bila to što nam roditelji nisu preneli traume takvog života. Mi, deca, o teškom životu nismo znali ništa. Nije bilo međuetničkih napetosti, iako se kasnije ispostavilo da ih je ipak bilo. Kako god, iz ličnog iskustva ne znam baš ništa o nacionalizmu. Čekao sam odlazak na more, radovao se ulcinjskom pesku i slušao albume

„Longplay“ i „Beskonačno“ Plavog orkestra. Na potonjem je bila pesma „Azra“, moja druga ljubav.

Vreme posle 1999. nije donelo kraj traumama naših roditelja. Zanimljivo da reč trauma dolazi od grčkog naziva za ranu. Nemačka reč za san je „traum“. Sledi da je san rana, odnosno da san može biti samo noćna mora. Moji roditelji i roditelji većine mojih vršnjaka ranjeni su ljudi. Tako ranjeni ranjavali su i svoju decu.

Krajem te godine operisao sam krajnike u Užičkoj bolnici. Pre operacije provodio sam se kao nikad u životu. Bio sam poznat zbog pidžame koju mi je isplela nana i stalno se vozikao liftom gore-dole. Sprijateljio sam se, kako to samo deca umeju, sa jednim starijim dečkom iz Ljubovije i jednim mladim. Zaboravio sam odakle je bio. Otac starijeg bio je u Portugaliji na privremenom radu, koji možda i nije bio toliko privremen. Kad bismo razgovarali, sticao sam utisak da se nisu čuli čitavu večnost. Mlađi je bio nestašniji od mene i posle operacije odmah je nastavio nestašluke. Nije bilo potrebe da se oporavlja, za razliku od mene i dečka iz Ljubovije. Svaka reč koju bih izgovorio bila je bolna, svako gutanje nerasno.

Kad sam konačno progovorio, bio sam poput longplej-ploče na 45 obrtaja. Izluđivao me je piskav ženski alt, tako da sam iz protesta produžio da ćutim dodatnih mesec dana.

U to vreme upoznao sam svoje malo drugačije lice, svakako neuobičajenije. Kilometar i po od moje kuće, ka selu Oranju, živeo je Matija sa kojim sam išao u školu svaki dan. Naišao bi, i sâm u nekom društvu, te bismo skupa krenuli put škole. U prva četiri razreda bio mi je najbolji drug. Sada se jedva javimo jedan drugom. Došao je da me obiđe jedan dan, pošto sam se vratio kući. Nije stigao praznih ruku, ali bojim se da je otišao malo ugruvan. Rano sam shvatio šta znači zloupotreba

fizičke snage nad drugim. I sâm sam bio zatečen svojim ponašanjem.

Nadam se da se Matija ne seća tog zlostavljanja. Mislim da je to bio prvi i poslednji put da je bio kod mene u kući. Pao sam na testu ljudskosti vrlo rano i ne mogu da se vadim na bestidnost. Naime, stid sam već upoznao.

IV

„DODAVOLA, Lave, znaš da sam zahvalan na prilici, da te cenim, ali ovde govorim o elementarnoj poslovnoj etici koju onaj kurvin sin nema. Svojim ponašanjem navukao mi je policiju na vrat. Sumnjam da me je namestio i onda ispario. To je tvoja droga. Verujem da si uznemiren. Pitali su me odakle mi. Sreća te je advokat koga su mi dodelili uspeo da izdejstuje samo držanje, inače ne znam šta bi bilo. Morao bih da kažem od koga je i šta sam hteo sa njom. Advokat je složio priču, prilično uverljivu. Nisu mogli da je demantuju iz tužilaštva. 'Dokaz' da je nađena droga samo za moje potrebe te da nisam hteo da je stavim u promet leži u nepostojanju mog dosijea i postojanju 'stidljivog' karaktera. Otud je uverljiva priča da sam pazario malo više da ne bih morao svaki čas. Diler mi je, navodno, opasan. Na pitanje ko je, rekao sam da mu ne znam ime. Izvukao sam se samo sa novčanom kaznom. Evo ti uplatnica ili bolje da je dam onom gadu. Ne znam ni što ga držiš. Sumnjam da je i sâm koristi. Razgovaraj sa njim, molim te, ili ću morati ja. Inače, advokat je u redu, voli filmove. Musliman ili tako nešto, čudnog imena, dao mi je posetnicu.“

Luka je konačno završio monolog i dosuo po još jedan džejmison Lavu i sebi, pa ga popio naiskap.

Lav, zvanično vlasnik restorana širom grada, svojevremeno je plaćao „zaštitu“ nekim lokalnim gangsterima dok nije uplivao u posao sa narkoticima, kad su ga konačno ostavili na miru. Kako je to uspeo? Od saradnika niko ne zna, jer su mlađi. Stariji po-

malo zaziru od priče o tome, bar oni preživeli. Pretpostavlja se da Lavu smrt drugih nije nepoznanica i da na nju ne gleda nužno loše. Sedamdesetogodišnji je ratni veteran. Posle paravojne epizode ozakonio je posao; no, kao i većina u podzemlju, dohvatio se rasturanja droge. Koliko je proizvodnje neophodno da namiri potrebe stanovništva koje je koristi? Ciljnu grupu ne zanima na koji način narkotici dolaze do njih. Niti koliko je obezglavljenih potrebno da bi neko, povlašćen ili ne, povukao crtu danas. Sin radnika sa nadnicom manjom od minimalne uživa jednako kao i vlasnik ajfona. Hiljade ljudi, desetine hiljada. Za Lava, računica je jasna.

Ipak, Lav je preuzeo posao da neko drugi ne bi. Možda i da se ratosilja reketa, a i narkotici su daleko unosniji posao. Bio je dovoljno pametan da to zna i dovoljno lud da to radi. Raširio je mrežu diler a i, naravno, uvek se nađe škart kojeg regrutuje. Ranije je to samo pretpostavljao.

Luka nije uživao narkotike, samo je dilovao. Imao je sreće pred tužiocem jer ovaj nije tražio medicinsko veštačenje o prisustvo opijata u krvi. Braniočeva odbrana tada bi pala u vodu. Tužiocu je bilo bitno da dobije bilo kakvu osudu da bi opravdao svoje radnje u hijerarhiji. Da li Luka odbija da koristi drogu iz etičkih razloga, iz straha od Lava, iz zdravstvenih razloga? Nije jasno. Diler ne računa na moral, tako da će naposljetku biti iz razloga trezvenosti ili straha. Biti urađen tuđom drogom, još ako je ta droga Lavova, nije najpametnije što može da uradi ako su mu dragi sopstveni testisi.

Upravo iz tog razloga, nagovestivši Lavu da Lazija koristi

drogu, Luka računa da se liši konkurencije i grešaka koje se ovom potkradaju u svakom poslu. Poslednji se završio sa Lukom u pritvoru Prvog javnog tužilaštva u Beogradu. Tim cinkarenjem, Luka zaista postaje deo kriminalne strukture daleko više od prostog uživaoca ili dilera, jer namešta drugog čoveka na nešto što može da dovede do smrti. Lavove metode ne zna, ali ako je samo čuo ili pretpostavlja, Luka, zapravo, podstrekava na ubistvo. Ipak, Lav kao iskusan kriminalac zna šta mu je činiti.

Rođen i odrastao u Beogradu, dete razvedenih roditelja, bez obrazovanja i perspektive, Luka je rano prepušten samome sebi. Bez zanata u rukama i crkavice koju je dobijao od roditelja, shvatio je da mora da nađe pokrovitelja koji bi se starao o njemu. Redovan posao nije dolazio u obzir, te iako je pokušao, ubrzo je odustao od mnogo rada i malo novca, što je sledovalo radniku bez kvalifikacije. Zapravo, bilo kom radniku u Srbiji. Kapital u Srbiji u rukama je nekolicine kriminalaca bliskih jednako kriminalnom režimu i Luka je izlaz video u tome. Prići takvim ljudima, ako ne u režimu, onda u kriminalu, što predstavlja lice i naličje iste stvari. To je odgovor. Kako? Jednostavno. Kriminalcima sa vrha piramide oduvek su potrebni obični izvršioci, vojnici, soldati, spremni da uprljaju ruke i sakriju nalogodavca, uz veliku novčanu nagradu. Odgovor se može naći i u svakom pristojnom filmu o kriminalu, od *Godfather-a* do *Goodfellas-a*. Luka je regrutovan i krenuo je od nule, gde je i danas, od rasturanja droge.

Lazija, takođe dete razvedenih roditelja, poreklom iz Valjeva

imao je drugačiji razvojni put. Nacionalno osvešćen, opterećen životom svojih predaka, verovao je u Srbe kao u nebeski narod kojem je naneta istorijska nepravda, za koju je kriv savremeni svet, a pre svega komunistička prošlost. Potvrdu je stalno nalazio u stvarnosti, u borbi svojih rođaka za restituciju, za imovinu koja im je u prošlosti oduzeta, a koja je po pravilu obuhvatala čitave gradske četvrti, bilo Valjeva, bilo Beograda. Od čestih političkih previranja i podela, preko monarhije i raznih dinastija, pa do republike i celokupnog raspada, u Srbiji nikad nije postajao staleški kontinuitet. Na kraju, Srbija je oduvek bila siromašna zemlja, ali nije i Lazijina familija. Postala je to, kad joj je režim oteo sve. Lazija je u Lavovoj ekipi našao saborce za tu svoju srpsku stvar. Nije se mnogo bavio Lavovim poslovima. Vodio je administraciju restorana i ljudske resurse. To je bilo sve. Znao je, ipak, kako stvari stoje. U retkim trenucima, usled nedostatka ljudstva, obavio bi pokoji nelegalan posao za Lava i odmah se vratio svakodnevnim aktivnostima. Sve do trenutka kad je jedan takav posao obavio sa Lukom. Smatrajući sebe obrazovanijim i nadahnutijim pojedincem u Lavovoj ekipi, jer ipak se borio za nešto veće, makar to veće bila srpska stvar, nameravao je da, u planiranoj razmeni koja je pošla po zlu za Luku, ode po pojačanje u vidu novca za policijski mito ili po Lavovog ličnog advokata, koji je u tom trenutku bio nedostupan. Ne znajući za Lazijine dobre namere i lišen slobode, Luka je sumnjao da ga je ovaj namestio. Međutim, njihova netrpeljivost išla je dublje u istoriju. Istina, bili su na dva kraja ideološkog spektra, ali ideologija među kriminalcima, kao što

se to vidi u pristojnim kriminalističkim filmovima, ne predstavlja prepreku. Znali su to obojica. Lukin deda oslobađao je Beograd 1944. godine kao partizan, a Lazija je najviše mrzeo partizane i komuniste. Senka sumnje svakako je postojala. Luka je uočio uzročno-posledičnu vezu i požalio se Lavu pošto je izašao iz pritvora. Da je Lazija stigao da podmiti policajce ili dovede Lavovog advokata, priča bi se verovatno odvijala drugačije. No, kad se promeni nešto u prošlosti, koliko god sitno bilo, menja se mnogo toga u budućnosti, pojavljuju se alternative. Tako je u očima Luke jedina mogućnost bila Lazijina izdaja. Lazija još nije uspeo da se opravda. Čuvši da je slučajno odabran advokat spasao Luku dužeg robijanja, smatrao je da je stvar smeštena ad acta i vratio se svojim uobičajenim poslovima, koje je usput obavljao dok je „spašavao“ srpsku stvar.

Sedamdesetogodišnji Lav na vrhu mikropiramide kupovao je politički uticaj i nije se preterano bavio podređenima. Činio je to jedino kada mu je bio neophodan ventil. Galamio je, psovao, nipodaštavao ih, davao im bedne zadatke i posle svega pijančio sa njima. Sve u skladu sa starom srpskom poslovicom: „Služba je služba, družba je družba.“ A sa družbom na red bi došle profane teme, tipa ženskih polnih osobina, držanja sveća, novca, ljubomore, zavisti, a ponajpre – (kako seksualna moć sa godinama opada) – same žene. O ženama se govorilo sa neskrivenom mržnjom, opisivane su kao komad mesa bez karaktera i integriteta, kao srebroljubive i vlastohlepne kurve, zainteresovane za slavu i uticaj. Ovo preterivanje samo bi pone-

kad navelo Laziju da se seti da je svakog od njih žena rodila i da se svaki od njih bori za naklonost žene sa kojom bi gajio decu. Poreklo takve rascepljenosti pitanje je za psihopatologiju svakodnevnog života, od odnosa sa majkom do ženskog odbijanja u nežnim godinama, koje, naročito sa većom osetljivošću duše, sigurno ne pada lako. Ipak, osetljivost duše, kao i ideologija, crta je koja retko ide uz ovakve ličnosti, a možda je upravo razočaranost uzrok što takvi imperativi ne postoje. Lazija je ponajpre u Lavu, srpskom ratnom veteranu, našao mentora za srpsku stvar. Poniženja koja je trpeo bila su cena koju je platio za to mentorstvo. Ipak, nije mu bilo sumnjivo što je Lav u svojim redovima imao komunističkog unuka Luku, kao što nije ni obraćao pažnju na to čime se, zapravo, Lav bavi, sve dok se zajedno bore za srpstvo, koje ne bira sredstva i gde je lik poput Lava, u stvari, dobro došao. Likovi poput Luke dokaz su da Lavu srpstvo nije bilo prioritet kao Laziji. Možda je smatrao da su svi dobro došli, ali ne za srpstvo, već za posao koji zahteva veliko ljudstvo i razgranatu mrežu. Bez Lava, Lazija i Luka osuđeni su na propast. Oni su za Lava vrlo zamenljivi, kao i bilo koji soldat. Luka već plete mrežu oko Lazije, a on kao jedini koji ima bilo kakvu ideologiju verovatno je najugroženiji. Lav je star. U očima Luke on je taj koji je zamenljiv. Tu sledi priča stara kao Biblija. Ukradete zanat i otvorite radnju preko puta.

RANO sam shvatio zloupotrebu moći bilo kakve vrste, ali nisam oduvek živeo u skladu s tim kako sam propovedao. Moje opravdanje bilo je dečastvo, a moj teren školsko dvorište, koje je bilo džungla. Ipak, moja iščezla slabost, a novopečena snaga, jedva da je pokrivala odeljenje od tridesetak daka. Zazirao sam od vršnjaka, verovatno iz straha od nepoznatog. Početak 21. veka bio je pun optimizma, iako se teško živelo. Ne može se posle decenije zla i razaranja preko noći živeti bolje, makar noć trajala dve godine. Psihološki ipak jeste, tako da se to osetilo i među mojim vršnjacima.

Marko, školski drug, došao je jednog dana u školu na biciklu sa osamnaest brzina, retkom primerku. Ja sam se našao, kao lokalni kabadahija, da mu predam školsku torbu, zahtevajući da je odnese posle časova do mog kućnog praga, kako bih se ja vratio kući bez ikakvog tereta. Kada mi je otac video kako mi drugi donosi torbu, razbesneo se i bespogovorno mi saopštio da mi se više nikad nije desilo da stavljam nekog drugog u svoju službu. Jedna od retkih lepih lekcija od oca koja mi je ostala urezana u sećanju i koje se i dan-danas držim.

Rež. Kada sam 16 godina kasnije upoznao svoju suprugu, ubrzao me je upitala kad sam poslednji put bio srećan. Godine 2002, odgovorio sam joj. Tri godine posle operacije krajnika, tri godine pre srednje škole. U vreme kada sam se razvio dovoljno, ali ne i previše da primim sav cinizam i ogorčenost svoje generacije. Tada sam bio i najžanimljiviji devojkama, polu koji još i danas otkrivam. Cinizam sam naposljetku usvojio, protiv ogorčenosti se i dalje borim, između ostalog i ovom pričom. Neko je rekao da srećni mogu biti samo deca i ludaci. Moje dečastvo iščezavalo je tokom

te godine, dani su prolazili bez obzira na to što traju duže kad ste mladi. Sledilo je razdoblje tuge zbog smrti jedne nane, druge nane, dragih rođaka. Telo se menjalo nezavisno od okruženja, kao poseban entitet, koji ne mari za drugog, uticalo je na moj mozak u daleko većoj meri nego obrnuto. Aktivirao se testostéronski vulkan. Razvoj tela vršnjakinja podudario se sa nepoznatim sjajnim senzacijama u mojim preponama kojima sam uredno davao maha, sve učestalije. Nastupile su godine prekomerne masturbacije, prevremene ejakulacije, bubuljica po celom telu, treniranja košarke, viška energije i upisa u gimnaziju. Sve u svemu, skupina uobičajenih dosadnih gluposti koje su me snašle, a da se nisam nijednog trenutka zapitao zašto. Verovatno zato jer mi je bilo dobro. A u zaglavlju „Pešćanika“ stoji poruka za one kojima je dobro: „Onda ništa. “I zaista, ništa. Čak sam bio krajnje profan i stereotipan lik, i ne da se nisam razlikovao od bilo kog iz svoje generacije nego sam verovatno bio i gori od većine. Razvoj traži nevolju. Nevolja je usledila kad sam iz učmale provincijske sredine otišao na studije, koje, uzgred budi rečeno, nisam ni odabrao.

Dve godine pre nego što je na mene došao red, moj stariji brat Adem upisao se na Građevinski fakultet u Beogradu. Želja mu je bila Elektrotehnički fakultet, na koji se i upisao kao samofinansirajući student, što će reći da je bilo neophodno da roditelji plate nekih 70.000 dinara za njegovu prvu godinu. Kako je otac bio nezaposlen, a majka u javnom preduzeću zarađivala bedne pare, samofinansiranje nije dolazilo u obzir. Adem je na prelazu između trećeg i četvrtog razreda gimnazije napravio veleobrt vredan posebnog pripovedanja. Završivši treći razred sa jedva prelažnom ocenom iz matematike, celo leto se budio pre svih i vežbao do predvečerja. Sve zbog jednostavne istine profesora matematike koja je

glasila: „Ne možeš sa dvojkom iz matematike biti inženjer.“ Naravno, Adema je to snažno podstaklo, tako da je od jedva prelazne na kraju trećeg završio sa jakom peticom na kraju četvrtog razreda gimnazije, odabrao i odbranio maturski rad iz matematike (pored matematike kao obaveznog predmeta) i upisao te završio Građevinski fakultet. Sve što je nekad neophodno jeste čovek kao institucija, od prosvete do stvarnih i filmskih junaka Dejvida Lina i Stivena Spilberga. Jedan čovek, pojedinac. U Ademovom slučaju, profesor, prosvetni radnik.

Kad je Adem saznao da nije na budžetu na Elektrotehničkom fakultetu, pao je u očaj. Dovoljan, čak i prekomeran pritisak već je postojao. Otpornost materijala, mehanika fluida, betonske konstrukcije takođe su predstavljali ogroman pritisak, ali, kako je budućnost pokazala, ipak savladiv. Usput je stradalo nešto zida, parketa, bilo je ozleđa ruku i glave, ali Adem je fakultet završio o roku, pet godina kasnije, 2012. godine.

Ipak, te 2009. godine bio je u lošem stanju. Sebičan kakav sam bio, očekivao sam da će mi se naći, uputiti me u birokratiju i stvari koje olakšavaju život u studentskom domu. Pogrešio sam. Bio je preopterećen i učio je sve vreme. Majka je godinu dana pre toga već krenula u privatne projektne vode, tako da je materijalna situacija bila nešto bolja kad je došlo vreme za moje studiranje. Takva materijalna sreća često me je pratila, iako nikad mojom zaslugom. Moje bitke bile su drugačije prirode, ali nisu se mogle uporediti sa bitkama onih koji ne znaju da li će imati šta za naredni obrok. Zapravo, moje bitke nisu postojale. Postojalo je samo loše osećanje celog života. Ali kao što je Adem govorio: „Nikoga ne zanima kako se osećate.“

Napretku je neophodna nevolja, to jest ako možete sebi da je priuštite. Ako ne možete, neophodan vam je posao, jer kad je stomak prazan, pot-

rebno je napuniti ga, kao što je za umor ili nesanicu potreban san i to je jedino što vas zaokuplja. Moje pisanje je potreba kao san nesanici. Ipak, punog stomaka i odmoran, mogu sebi da je dozvolim.

Šta za mene predstavlja prvih sedam godina života? Uglavnom ih se ne sećam, pričali su mi, čitao sam i gledao, ali i dalje ne znam šta se desilo sa zemljom koja je postojala četrdeset pet godina i gde se nije gledalo ko je ko, već kakav je ko, gde vera i nacija nisu bile bitne ili su mračne senke želele da tako izgleda. Mora da je tako, jer je nakon tih četrdeset pet godina nastupio bratoubilački rat, zemlja se delila preko zajedničkih neprirodnih granica i bračnih postelja. Sindrom malih razlika učinio je svoje, nastupile su ili se ogolile mržnja i izdaja. Svi su krivi i niko nije kriv. Bili su sportski uspesi i moralno posrnuće čiji smo još svedoci. Zemlja, do juče dobro došla sa svih strana, sada je izolovana sa svake. Sankcije, bonovi i redovi za osnovne životne namirnice.

Ništa od toga ja nisam znao, niti trpeo, trpela je moja porodica. Šećerna tabla bila je luksuz. Mnogovoljena nana uvek je imala neki rahatlokum, neki subomesnati proizvod među svojim ratnim rezervama. Živeo sam svoje detinjstvo i dečastvo kao bilo koje dete koje nije gladno niti žedno i na tome sam zahvalan svojim roditeljima. Sa majčinim mlekom uneo sam samo hranu i neraskidivu vezu sa najboljom ženom svih vremena, svojom majkom. Nažalost, kako će se kasnije ispostaviti, mnogi su sa mlekom uneli štošta drugo, mržnju na primer, što je neoprostivo, ponajpre za roditelja prenosioca i kasnije za mnoge autoritete koji su to isto pothranjivali. Kod mene bez uspeha. Učiteljica nije imala rdavu nameru, ali svade je često pripisivala razlikama. Šta dete zna šta je razlika? Tude smo kompleksi lečili. Bila je sjajan pedagog. Blagonaklono je gledala na nadmetanje koje je za nas značilo zavist i ljubomoru, pa smo izašli iz

prva četiri razreda kao nesložno odeljenje koje ni razredna starešina nije uspela da promeni. Podmetanja su se nastavila. Nemam velike reči za školsko obrazovanje i pedagogiju. To je samo juriš za papirom, stepenik ka višim nivoima obrazovanja. Ja sam pravo obrazovanje sticao zahvaljujući svojoj znanstželji. Gotovo da me niko ništa nije naučio. Uradio sam sve sâm. Ipak, bilo mi je omogućeno. Mnogima nije ni to. Mnogo je naknadne pameti, nema sumnje. Tako je funkcionisalo dok opsena nije postepeno izbledela, do konačnog nestanka. Drago mi je što jeste, jer da je potrajala, ne bih imao o čemu da pišem, a pišem upravo o samoniklom sopstvu koje je oblikovala nevolja. Jer ova je zemlja teška ljudima, rada ih ranjene, mora se zastati da se ne bi stopilo sa okolinom i opstati uprkos njoj.

Držeći se Tolstojeve maksime, trudio sam da pišem samo o onome što znam. O devedesetim godinama ne znam ništa. Ne znaju ni istoričari niti vojnici. Možda političari, ako nisu preminuli u međuvremenu. Knjige koje su ostavili ne znače mnogo, jer kako verovati političaru? Sećam se da sam u vreme bombardovanja Jugoslavije čitao „Malog princa“, dok su se oglašavale sirene za uzbunu, i likovao što ne idem u školu. Zavičaj nije bio na udaru, stradao je tek jedan most. Detonacija je došla i do nas. Stvar je u Beogradu bila daleko ozbiljnija, sudeći bar po „Nebeskoj udici“. Bilo je to, po ko zna koji put od mog rođenja, vreme uzdizanja nacionalizma i ratnog poleta, iako je neprijatelj bio previše dalek i previše nevidljiv za nas, osim za onog što je oboren u Vojvodini. Čak je i Ademov učitelj, u poznim pedesetim godinama u tom trenutku, uredno regrutovan i obučen u maskirnu uniformu špartao gradom i izigravao neprijatelja neprijatelju na visini od deset kilometara. Nikad se nisam pitao šta je sa ocem i njegovom regrutacijom, iako je prilično mlađi od Ademovog učitelja, te stručniji jer je završio školu rezervnih oficira. Šta je sa njegovom terito-

rijalnom odbranom i činom oficira koji je imao? Odgovor je došao znatno kasnije, u vidu očeve kratke priče o prijatelju Abdulahu, čiji je kamion nosivosti 16 tona konfiskovala vojska i koji je jednog dana zamolio oca da ga obidi. Otac, iskusan i lakoveran u isto vreme, otišao je sa Abdulahom do tunela gde je koju godinu ranije sniman film „Lepa sela lepo gore“, a gde je ovaj sumnjao da mu se nalazi kamion. Tu su ih pijani vojnici sugrađani legitimisali i pretresli, dok je otac na unutrašnjem zidu tunela čitao natpis, ne znajući radi li se o potrebama za film ili je možda iz stvarnog života: „Muslimani, žuti mravi, došli su vam crni dani.“

VI

„NE ZNAM koliko još dugo možemo ovako, luče moje? Neizvesnost jeste deo advokatske profesije, ali neizvesnost u pogledu sledećeg obroka? I to ne kakav će biti, već da li će ga uopšte biti? Sigurnost jeste iluzija, ali posle svega da ovako kuburimo“, otpočeo je Fatih da se pravda supruzi, prethodno joj priznavši da novac kojim su proslavili godišnjicu braka nije njegov već da mu ga je pozajmio brat.

„Slušaj me. Bitno je da imamo jedno drugo. Nismo siromašni niti smo tikve bez korena. Dobro, ti možda jesi, ali samo tikva. Nemoj da gubiš prisustvo duha. Oduvek si govorio da je duh najbitniji. Evo ti prilike da ovladaš njime, jer krizna je situacija“, odgovorila je Kristina u gorko-slatkom tonu kompozicije Nina Rote koju je komponovao za Felinijev *Amarkord*. Retka prilika da melodija miri dva suprotstavljena osećanja. Slično je uspeo i Zlatku Arslanagiću sa kompozicijom *Nekako s proljeća*. Glasovi Kemala Montena i Dražena Žerića najavljuju svu tugu raspada Jugoslavije viđenog očima jednog iseljenika. Kristina je bila puna razumevanja. Nije zamerala mužu na milosrdnoj laži oko novca za večeru. Znala je da prilike nisu sjajne.

Kristinina lepota duha i lepota tela u savršenom su skladu, kao i njeno lice, jedno od najlepših koja ste ikada videli. Izvanrednom utisku doprinose svetla koža i gusta tamnosmeđa kosa. Ima divne grudi koje su se izvanredno isticale i u muškim košuljama, koje je često nosila, sa rukavima zavrnutim do laktova i otkopčanim gornjim dugmadima, koja su otkrivala taman

toliko da raspale maštu. Tu su još bili dugačke noge i slatka stopala, kao i osmeh koji spasava život. Narav bi joj postala plahovita jedino na nepravdu, koju je uglavnom htela da raščini bez većeg udubljanja.

Muškarci i divljač. Svaki muškarac odgojen je kao lovac u ovom beznađu. Nekakav toksični maskulinitet naređuje im da i dalje idu okolo i love. Divljači izvade utrobu, stave preostalo meso na vatru i njime nahrane svoje bližnje, nejač: žene i decu. Nažalost, muškarci obavezno postanu žrtve takvog odgoja. Često ih, usled pada testosterona, kasnije neguju te iste žene, majke i supruge koje sad hrane ove pale lovce. Od sve te muškosti ostaje topla supa na tanjiru koju muškarac, u poluležećem položaju, dobija od supruge, kao neki dečkić od majke. Žena posle ove nege odlazi da radi druge poslove. Donosi novac u kuću. Kuća porodice Akin bila je takva. Majka Emina održavala je privid i porodični sklad. Postarala se za to da njen suprug i dalje naređuje, da deli novac koji je prethodno dobio od nje te gospodari životom i smrću u tom mikrosvetu u koji je odskoro ušla i snaha Kristina.

Kao samonikla devojka, svršeni student književnosti, Kristina je prezirala formalno obrazovanje koje je njen otac koristio kao učenjivački kapital i okrenula se majci Danici, daleko suptilnijoj osobi, kojoj nije bilo dostupno visoko obrazovanje. Zanimala ju je dobrobit dece, a ne sujeta. Vaspitavala ih je kao što je to Emina radila, što čini već dve majke u nizu, koje su, zapravo, same odgajale svoju decu, uprkos svemu što su trpele od svojih muževa, odnosno što su trpela deca od svojih očeva.

Kristina i Fatih, koje su odgojile žene, savršeno su se našli i rešili da sami, uz nesebičnu, ali ograničenu pomoć velikog Adema, grade svoj put te pokušaju da budu bolji od svojih muških uzora, u čijim likovima su se nekad ogledali.

Kristina je pokazivala gordost samo u trenucima kad bi posumnjala u Fatihovu vernost. (Zamislite kakva bi budala ispao kada bi u ovom pogledu ugrozio svoj odnos sa najlepšom ženom na svetu, u aristotelovskom smislu te reči, gde lepota tela i lepota duha predstavljaju jedno.)

Kao daleko ružniji član ovog bračnog para, Fatih je imao svoje nedoumice. Nije mu bilo jasno zašto ga je Kristina odabrala. Prosečnog je izgleda, sa diplomom fakulteta koju ima još sto hiljada drugih, ograničene perspektive, slabog duha, bez novca i, na kraju muškarca druge vere.

Građanin Srbije nije uvek Srbin po etničkom poreklu, koliko god nacionalnost bila srazmerno mlad pojam u istorijskom pogledu, koliko god Srbin nužno bio pravoslavne veroispovesti, koliko god da ne žele svi državljani Srbije da budu Srbi zbog međuetničkog i verskog rata koji nas je opustošio, koliko god nacija i vera bili različiti pojmovi, a ovde se ipak podudaraju, koliko god bio usvojen zakon krvi, a ne zakon tla, koliko god da je, s obzirom na proklamovanu sekularnost, crkva ta koja se stara o svojoj srpskoj pastvi, te koliko god crkveni sledbenici baštinili zajedničku kulturu, istoriju i jezik, ono što je najbitnije i što ih zapravo čini sledbenicima jeste osećanje. Osećanje zajedničke kulture, (sa)osećanje zajedničke istorije, zajedničkog jezika, osećanje pripadništva. Naročito osobeno za nežniji deo

građanstva, žene, osećanje svega i svačega, limbički deo našeg mozga jeste ono što nas određuje u životu i po njemu se razlikujemo od drugih ljudi. Ponašanje, delanje, sve proističe iz osećanja. Bes koji otac oseća prema sinu, krivica koju sin oseća prema majci, želja za iskupljenjem koju brat oseća prema bratu. Sve su to jebena osećanja. „Muško“, poput besa i ljutnje, „žensko“, poput ljubavi. Naravno, podela ne postoji, postoje samo osećanja i naša moć ili nemoć da ih prevaziđemo, što zna-ju oni retki sa ovih meridijana koji su ovladali neokorteksom.

VII

MARIJAN Fejtful snimila je 1964. godine „As tears go by“, jednu od prvih pesama „Roling stouns“ koju su napisali Mik Džeger, Kit Ričards i Endru Lug Oldem, njihov menadžer u to vreme. Marijan je takode bila devojka Mika Džegera. Ostala je tajna zašto sami Stouns nisu prvi snimili tu pesmu. Pola veka kasnije izveli su svoju verziju i na jednom od svojih nastupa. Posle ove numere Mik Džeger i Kit Ričards zagrlili su se kao dva brata dok gledaju porodični album. Jedan su od najdugovečnijih i najnadarenijih autorskih tandemova svih vremena, to je sigurno. Marijan Fejtful bila je i pasionirani čitalac. Dala je Džegeru primerak knjige Mihaila Bulgakova „Majstor i Margarita“. Pošto ju je pročitao, Džeger je napisao tekst pesme „Simpathy for the Devil“, gde davo, baš kao u Bulgakovljevom romanu, priča u prvom licu o svojim zlodelim; čini to mirno, poput nekog engleskog aristokrate. Kad sam doznao za ovu pesmu, kako je nastala i konačno za knjigu, shvatio sam da je biblioteka mesto u kojem želim da se obrazujem. Stounsima je ta pesma lična karta i dokaz da se čitanje isplati. Želeo sam nešto slično.

Na Pravnom fakultetu bilo je mnogo čitanja, mada je daleko bitnija bila reprodukcija pročitane. Mislio sam da se studiranje razlikuje od učenja, ali prevario sam se. Bilo je gore. Mnoštvo knjiga koje su napisali neki ljudi sa svim svojim nedostacima, moralnim i obrazovnim, često u velikoj meri oslonjene na literaturi koju su opet napisali neki drugi ljudi. I tako ukrug. Već posle prvog semestra postalo mi je jasno da mogu steći samo reproduktivno znanje, ali ne i operativno. Drugim rečima, znanje koje sam sticao bilo je beskorisno. Administrativno-upravni jezik kojim su udžbenici bili napisani brzo sam usvojio. Jedini izuzetak bio je udžbenik

Tibora Varadija, ali njegov predmet sam polagao godinu dana. Dospeo sam u čorsokak. Polagao sam ispite samo iz udžbenika napisanih suvoparnim administrativnim jezikom, dok iz udžbenika-romana nisam. Izgubio sam na oba fronta. Bilo je neophodno mnogo vremena da se čitalački povratim.

Lećio sam osujećenost najpre filmom, a kasnije i književnošću. Pitao sam se kako je moguće da me ono, za šta su moji roditelji platili, za-glupljuje, dok sam iz besplatnih izvora crpeo znanje i moralno vaspitanje. Dobro, možda ne baš sasvim besplatnih, članarina u gradskoj biblioteci stajala je hiljadu i po dinara. Nasuprot tome, školarina na prvoj godini studija iznosila je 80.000 dinara. Bilo je jasno, matematički i etički, da je studiranje greška.

Ipak, u početku najveći problem bila mi je usamljenost. Baš kao i Trvisa Bikla, pratila me je celog života. Ranije sam ja nju odabrao, sad je usamljenost odabrala mene. Vilice su joj odavno bile ukočene, tako da je ugriž potrajao narednih osam godina. Rana je bila zjapeća i nikad nisam se nisam navikao da živim sa njom. Fizička samoća predvorje je usamljenosti, a usamljenost lako može da preraste u destrukciju. „Taksista“ je bio jedini film u kome sam se našao. I mene su, kao i Trvisa, stalno zanemarivali drugi ljudi, u okvirima elementarne pristojnosti. Svesno sam želeo da se zbližim s njima, što se često završavalo neuspehom, dok sam, istovremeno, nesvesno gurao ljude od sebe, jer su bili pretnja mojoj usamljenosti, sad već svakodnevnoj. Ubrzo sam shvatio da nisam baš poput Trvisa Bikla: za razliku od mene, on se obračunao sa svojom usamljenošću. Gledao sam „Taksistu“ iznova i iznova i pratio svoj razvoj. Od vremena kad nisam shvatao da je Travisova psihologija labilna do trenutka kad me je njegova nasilnost uplašila. Međutim, ona je, za razli-

ku od te osobine kod mnogih ljudi od nasilja, uperena protiv pravog ološa. Zato sam se toliko poistovetio sa Travisom. Mentalno nestabilan čovek pažljivo je odabrao svoje žrtve, svodnike i pedofile, dok normalan bira da tuče decu i upropašćava život porodici. Zato se Trava i „Taksiste“ nikad nisam odrekao: Travis nije lud, već samo usamljen do destrukcije.

Nisam se mnogo razlikovao od njega, osim što je moju destruktivnost preuzeo fiktivni lik. Esejistika i fikcija bile su jedino na šta sam mogao da se oslonim. Ljudi koje sam sretao to su iznova potvrđivali. Retki su izgovarali moje ime pravilno, a kada sam hteo da im olakšam, predstavljajući se nadimkom, prolazio sam još gore. Ime mi, naime, nije skrivalo muslimanski identitet, dok nadimak jeste. Tako sam u februaru 2010. godine, boraveći u trokrevetnoj sobi u G krilu 4. bloka studentskog grada, doživeo izliv verske mržnje kao nikad pre. Drugovi cimera koji je slavio rodendan nisu znali koje sam vere, pa su slobodno i pohvalno govorili o klanju muslimana u ratu u Bosni. Dogodilo se tako da se baš u to vreme moj cimer slavljenik nalazi u kupatilu, a drugi u polusnu. Njih dvojica znali su da sam musliman, ali nisu rekli ostalima. Od šoka i mučnine napustio sam sobu. Pošto sam se posle nekoliko minuta malo pribrao i vratio, zatekao sam muk. Kasnije se i dalje pominjao rat, ali u nekom neutralnom tonu. Muslimani su smatrani neprijateljima i svi su me gledali ispod oka pokušavajući da dokuče koliko sam njihove mržnje upio. Najglasniji među njima bio je momak čiji je otac stradao u tom ratu. Njegovu mržnju donekle sam i razumeo. Svaki put kad bi me kasnije video, srdačno bi me zagrlio. Nažalost, boreći se i sâm sa svojim demonima, doživeo je tragičnu sudbinu.

Nije mi poznat junak arivista niti dela Balzaka i Stendala, ali jesu izgubljene iluzije. Očekivanja i stvarnost nisu imali ništa zajedničko.

Nisam imao ekipu. U beogradsko društvo nisam imao volje da prodrem. Sve je to vašar taštine. Bilo mi je neprijatno da me stalno viđaju samog. Nisam želio da delujem kao osobenjak ili usamljenik, iako sam to bio. U zavičajju sam retko viđan sâm, dok sam u Beogradu retko viđan u društvu. Stekavši radne navike, učio sam mnogo, premda često neproduktivno. Bilo je to veliko učenje sa lošim učincima, što je najavljivalo bolnu istinu da nisam dovoljno dobar za studiranje. Uveo sam neke promene da bih se prilagodio. Predavanja sam propuštao jer se svakako svodilo na prepričavanja onoga što je bilo u udžbenicima. Umesto toga sam čitao. I nisam se pokajao.

Verovao sam da sam društven momak umerene socijalne inteligencije, ali zanemario sam situaciono druženje za kakvo sam jedino znao pre Beograda. Ortak iz ulice, iz škole, sa treninga jedino je što sam imao. Nisam umeo da sklopim novo prijateljstvo. Učio sam sve iznova. Kao što vam mišići rade u svakodnevnim aktivnostima i verujete da ste u formi, a onda otkazu kad se suočite sa iole ozbiljnijim treningom. Tako je i sa duhom. Zataji pred novim i jednostavno vas ne sluša. Bio sam ljut na sebe jer ne mogu da ovladam njime. Još jedan proces koji je trajao veoma dugo, pored svih pritisaka i sputavanja sa kojima se susretala moja nežna duša.

Istovremeno, moj brat, u nimalo boljem stanju od mene, govorio mi je da sam ogrubeo. Svoje patnje proživljavao je silovitije; ako se kod mene pucanje čulo kao udar šamara, kod njega se čulo kao pucanj topa. Nismo bili društvo, iako smo braća. Naš odnos bio je moj poraz. Na drugoj godini, Adem je bio cimer sa Dimitrijem, kasnijim prijateljem obojice, divnim momkom, od koga smo naučili mnogo. Svirao je na gitari. Uvek je imao reči utehe i mudrosti. Namerno i nenamerno smešan, bio je sve ono što mi nismo. Društven, lepršav, imao je devojkju, nekad krizu, ali nikad

nije gubio prisustvo duha. Nažalost, prisustvovao je mnogim svadama između Adema i mene, ali uvek bi delovao poput anestetika. Čitao je, slušao sjajnu muziku i drugačije razmišljao. Adem i ja veoma smo ponosni na prijateljstvo s Dimitrijem. Ono što smo naučili od njega ne postoji u knjigama. Druženje sa njim bila je retka svetla tačka mog boravka u studentskom gradu. Još jedno prijateljstvo koje nisam sâm stekao već preko drugog. Bilans novih ljudi u mom životu, za koje sam sâm odgovoran, i dalje je iznosio nula. I ove prisvojne zamenice i takozvana „moja odgovornost“ svedoče o mojoj sujeti, još jednoj stavci na listi neprijatelja protiv kojih se borim. A u toj borbi pisanje je moje oružje.

VIII

„Sećaš se onog advokata po službenoj dužnosti? Kad su me uhvatili s ona tri grama?“ upitao je Luka sagovornika i partnera Laziju dok su obavljali vanredan posao za Lava: tražili su mu stan u užem centru. Nisu imali pojma šta će mu.

„Sećam se, da, pričao si okolo da sam te ja namestio. Šta je bilo na kraju?“ Lazija je ovo rekao delimično podrugljivo, a delimično iz osećanja krivice, jer je ipak propustio da se postara za neometanu razmenu tog dana.

„Vidiš zgradu preko puta? Ona je predmet restitucije. Advokatov bivši principal vodio je spor. Na kraju je vraćena potomcima, više od šezdeset godina pošto im je oduzeta. Nacionalizovana zgrada ima dvadesetak stanova i predratne je gradnje. Potomci će sve prodati i zauvek napustiti zemlju. Drago mi zbog toga. To ti govorim ja, sa svojom porodičnom istorijom. Ova zemlja je oduvek bila teška ljudima.“

Luka je ovo rekao rezignirano, dok je Lazija jedva dočekao da doda:

„Komunisti su sve upropastili. Sad mi, poreski obveznici, plaćamo njihov ceh.“

„Prošao sam samo sa novčanom kaznom. Hvala na interesovanju.“

Pogledali su se pravo u oči, pa nastavili razgledanje.

„Kako ste mi vi seljačine smešne sa tom nesuvislom, grotesknom idejom da vas je komunizam sprečio da budete gospoda, da baštinite svoju tradiciju i prenosite imovinu s kole-

na na koleno. Kao da ste Rotšildovi. Zapravo ste samo seljaci sa Divčibara koji su u početku imali jedino škrt komad zemlje. Industrijalizacija vam je omogućila da prvi put vidite voz tek kad ste krenuli u vojsku. Dotad ste jedino znali za opanak. Komunizam vam je opravdanje za sve. Kao, mnogo vas je unazadio. Jednostavna je istina da bi i bez njega bili ono što ste bili oduvek – seljačine.“

Luka je nastavio sa neskrivenom mržnjom, iako je prvi pokrenuo temu istorijskih grešaka socijalizma u Jugoslaviji. Lazija je slušao, menjajući boje besa na licu.

„Neću da se raspravljam, zadojen si i vredaš. Ako nastaviš, uzvatiću istom merom.“

Bio je zatečen. Izlivi mržnje bili su njegova teritorija dosad. Nije se ovome nadao, mada je i ranije osećao negativne vibracije u Lukinom prisustvu. Ipak, ovakav izliv nije ni slutio.

Kao inteligentniji u ovom prisilnom tandemu, Luka je hotimice izazivao Laziju zbog netrpeljivosti koja je dostigla vrhunac Lukinim pritvorom. Netrpeljivost bi postojala i bez ideologije i ovog incidenta. Čest povratak u prošlost, mitomanija, obožavanje kipova, revizionizam i otpor modernosti bolke su od kojih boluje većina građana Srbije, kao po naredbi. Njih dvojica nisu bili izuzetak. Bili bi da ne boluju. Zanimljivo je kako su se ova dva čoveka sa potpuno suprotnih krajeva ideološkog i svakog drugog spektra, koji nemaju ništa zajedničko, osim što su deca razvedenih roditelja, našla kod poslodavca kriminalca i redovno izvršavala njegove radne naloge. Nije bilo pametno sastaviti ih, mada Lavovi motivi nisu najjasniji.

Pomirenje dva L jednako je verovatno, kao i njihov sukob, miran zajednički rad ili glasna eliminacija onog drugog. Jedini rasplet neprihvatljiv za Lava, iz očiglednih razloga, bio je da eliminišu njega. Ova mogućnost pala je na pamet promućurnom šefu, ali odbacio ju je kao najmanje uverljivu. No, Lav nije neko ko shvata olako čak i ono što je najneverovatnije. Veliki kriminalni staž naučio ga je da opreza nikad dovoljno. Najlakše bi bilo da ih ubije obojicu. Tako će i postupiti ako oseti da sa godinama postaje sentimentalniji. Uradiće to samo da bi sebi dokazao da nije tako.

Za sada će biti dovoljno da pošalje poruku ako bude i najmanjeg povoda za to. Sa starošću se gubi autoritet i snaga, pa kriminalac Lavovog kalibra autoritet mora da obezbedi na drugi način. U podzemlju, a često i u životu, kad drugi oseće krv, ne prezaju ni od čega. To slanje poruke uslediće tek ako oseti da mu je podriven autoritet. Ono će biti poput neiznuđene greške (uvek je bolje igrati se sa unucima nego ubijati).

Nažalost, institucija otkaza u podzemlju ne postoji. Jedno je sigurno. Ako vojnici sa dve strane ideološkog spektra nastave da prave probleme, a prestanu da budu od koristi, Lav će se lišiti suvišnog tereta.

Nažalost, nije podzemlje usamljeno po tome što stvari rešava ubistvima kad se dođe do zida. Svako suprotstavljeno mišljenje mogući je izvor sukoba sa smrtnim ishodom. Imperativ je nekog ubediti, a ne uveriti. Vera ne postoji, postoji samo beda (kao što neko nije na uzornom, već samo na zavidnom nivou, jer uzor ne postoji, postoji samo zavist). Neprijatelj ima druga-

čije mišljenje, treba ga zgaziti, ako ga prethodno ne mogu ubediti. Argument je odavno mrtav. Postoji samo sila i ucena. Institucije postoje radi uhlebljenja aparata. Nešto naizgled veliko okončava se samo ako je naredio neki vrhovni autoritet, oličen u pojedincu, koji sutra može da naredi i suprotno.

Restitucija o kojoj je govorio Luka omogućena je jer je takva bila naredba, a ne dogovor. Advokat može da se kladi u svoju sposobnost, ali ona nema nikakve veze sa ishodom. Takva restitucija omogućena je velikom broju ljudi i velikom broju će biti onemogućena na isti način. Zakon nema veze sa tim. Jedino je vlast bitna.

U takvim okolnostima postoje i Luka i Lazija, te iako ih je stvorio, Lav im lako može postati meta. Lav nije stvorio ništa vredno i dovoljno je da pokažu silu kad im zasmeta. Imaju mladost koju Lav nema. Imaju i interes, a sigurno će imati i motiv. Likovi sa društvene margine odmetnuli su se u podzemlje. Neophodna im je samo volja. Naizgled obični ljudi razmišljaju o ubistvu svog kriminalnog oca. Nikad ranije nisu ubili. Jedino se u tome razlikuju od Lava. Kad jednom ubiju, razlika prestaje i krug se ponavlja. Rat koji je Lav prošao omogućio mu je da preskoči nekoliko šegrtskih koraka i odmah postane šef. Luka i Lazija nisu bili te sreće. Potonji priželjkuje rat kao ultimativno životno iskustvo koje izvlači najbolje iz ljudi. Ili najgore. Prilika je to da se Lazija otrgne iz blata prosečnosti i postane neko kao Lav. Ipak, bez takvog iskustva, Lazija ostaje anestetiziran za kriminalne spletku, što Luki deluje kao blagoslov, jer otvara ceo niz mogućnosti koje Lazija i ne sanja. Ono što

je jasno kao dan jeste da su dvojica do juče običnih mladića
pomišljala na ubistvo jednog ljudskog bića.

IX

FATİHOV i Ademov pradede bio je hafiz. To znači da je Kur'an znao napamet, na svetom jeziku islama, arapskom jeziku. Bio je predratni imam džamije i ceo život je posvetio islamu. Ne koristeći veru kao monetu, bavio se trgovinom robe za široku potrošnju i u to vreme bio imućan čovek. Izgradio je kuću na obali Lima, u starom delu grada, do koje je vodila kaldrma. Radeći ono što propoveda, služio je kao jemac za isplatu duga siromašnih, časnih i nečasnih ljudi. Nije se dao uplašiti siromaštvom, iako je na kraju izgubio svu imovinu plativši tuđe dugove. Uprkos svemu, odgojio je četiri sina. Treći po starini bio je Fatihov i Ademov deda Hamid. Pre nego što je hfz. Rahim Akin dobio decu, imao je ženu koja nije ostajala u blagoslovenom stanju, te mu je ostavila u amanet da se oženi po drugi put. Jugoslavija, tad nesekularna zemlja sa hrišćanstvom kao državnom religijom, dozvoljavala je, ravnopravnosti radi, tradicionalnim manjinskim verskim zajednicama da urede svoje zakone, koji su naravno u skladu sa moralom i dobrim običajima velike države. Islamska zajednica, zasnovana na Kur'anu i hadisima, dakle zvezdanom nebu iznad nas, dozvoljavala je više-bračnost, tako da se hafiz po drugi put oženio i ovaj put dobio decu, četiri sina. Sve zahvaljujući amanetu njegove prve žene.

Da li je Fatih nekad poželeo da nije tu? Da amanet nikad nije dat? Sigurno. Njegovoj majci to je teško padalo. Hafiz je već bio u zrelim godinama kada je dobio dva mlađa sina, tako da su Adem, hafizov legitimni naslednik, i Fatih došli na ovaj svet,

kako to Adem kaže, uz zvuk sirene. Najmanje što mogu jeste da na život, koji im je za dlaku pripao, gledaju pobednički.

Devedeset godina kasnije, Fatih i Kristina nisu ostajali u drugom stanju. Verovao je Fatih da je priča njegovog pradede istinita, iako je prenošena usmeno. Hafizova prva supruga se ne pominje. Ne zna joj se ni ime. U to vreme pretpostavljalo se da je neplodnost u ženi i taj put pretpostavka je bila tačna, ali sumnja pada na hiljade slučajeva kad je bila pogrešna, kao i na hiljade unesrećenih žena koje su bile i još uvek su prokazane kao nerotkinje. Oduvek pažljivi slušalac priča o starima, Fatih je duboko osećao da je ovaj put problem u njemu i samo ga je jedna analiza delila od potvrde surove stvarnosti, od straha da će se ostvariti ono od čega se strahovalo.

Kristina je bila drugačija od svoje majke Danice. Volela ju je više od svega, ali Danicu su ceo život omalovažavali muškarci. Fatihova majka Emina bila je predivna, topla, milosrdna, osmehnuta, puna jednostavnih istina, vešta i odmerena, ali kao i Danica, uvek iza svog muža. Bez obzira na sve. Fatih je znao da takvih žena više nema. Na to je gledao afirmativno. Dosta su muškarci uživali kredite koje ne uspevaju da otplate. Žene iz minulih vremena ostaju u ropstvu, ali ne u dužničkom, iako su one te koje izdržavaju supružnike, već u psihičkom, koje traje decenijama i koje se završava samo smrću.

Fatih je voleo Kristinu više od neba i vremena. Više od sopstvenog života. Utopio je sopstvo u njeno i prepustio se prvi put u životu. Opreznost je bacio u vetar onog trenutka kad ju je video, spreman da žrtvuje sve za samo jedan jedini trenutak sa

njom. Imao je sreću, božji upliv bez sumnje, da taj trenutak potraje, nadao se, do njegove smrti. Venčao je meleka na zemlji. Ne onog koji se obratio Poslaniku s.a.v.s, već prvog do njega, u ženskom obliku, sa kratkom tamnom kosom, otkrivenog tananog vrata, sa senzualnim usnama, licem izraženih jagodica i krupnim mednozelenim očima iz kojih izbija setan pogled. S izgledom Karavađove Magdalene u ekstazi, u teksas-suknji i sa crvenim čarapicama, belim kaputom i crnim rukavicama. Fatih je doživeo iskustvo onostranosti gledajući Kristinu. Posmatrao je sebe dok nepomično gleda u ovo božansko biće i pitao se da li će smoći snage da joj priđe. Osetio se tako laganim, lelujavim, kao da nije tu. Kao da će ona proći kroz njega i neće ga opaziti. Uzeće knjigu i otići će. Morao je brzo da se pribere. Treba uvek govoriti istinu zato što se ona najlakše pamti. Umetnost je uzdići se do jednostavnosti. Kad je rečenica jednostavna, malo šta može krenuti po zlu. *Kristina has left the building*, paničio je Fatih, „umreću sâm i glup“. Drznuo se: „Izvini, moram da ti kažem. Ti si najlepša osoba koju sam video u životu. Možemo li da se upoznamo?“ Najpre pomislivši da je nešto zaboravila, Kristina je lepo reagovala na ove reči i stavila ruku na grudi, poput Fatihove majke dvadeset godina ranije, na proslavi Osmog marta, i odgovorila: „Hvala, ja sam Kristina“, „Ja sam Fatih“, ubrzo će on, „da, kao onaj reditelj“ odgovorila je. Fatih je zadrhtao i zatrepereo, ali ne od decembarske prohladne večeri, već od lepote ovog bića i njenog umilnog glasa. Mislio je da je u raju. Razgovor nije trajao duže od dva minuta. Sa onim minutima pre, dok ju je posmatrao, bilo je to najlepše vreme u Fatiho-

vom životu. Pomislio je da sad može umreti, jer od ovoga bolje ne može. Pogrešio je. Bilo je bolje. Posle nekoliko promašaja, Kristina je postala vojnički oprezna. Nije dozvoljavala nijednom muškarcu da joj se približi, što je za Fatiha bila dobrodošla okolnost. Imao je vremena, otkrio joj je namere, te je bio spreman da posveti ceo život tome da ih ostvari. „Tako mi vremena“, govorio je, dajem ceo život za jedan njen jutarnji dah, jedan poljubac, jedno držanje za ruke, jedan zagrljaj, jedan pogled sa osmehom. Dobio je njeno srce, poklekla je pred Fatihovom upornošću i učinila ga najsrećnijim čovekom. Prvi put Fatih je zavoleo i nije izgubio.

Venčali su se dve godine pošto su se upoznali. Koliko god svakodnevnica bila opora, Kristina je bila deo nje. Fatih je imao sreće sa ženama koje su ga okruživale. Odrastao je u porodici sa dvema ženama, majkom i nanom, ubrzo samo sa jednom, svojom majkom, i sa dvojicom muškaraca, ocem i bratom. Bile su to divne žene, ali kao muškarac često se poistovećivao sa pogrešnim muškim uzorima. Te sjajne žene bile su mu pred očima, negovale ga i dale mu moralnu supstancu koju je kasnije nadogradio. Svaki kliše o ljubavi svakog pesnika bio je tačan. U pravu su. Ljubav je odgovor.

To se sve ugrozilo na dan kad je Fatih čekao „dijagnozu“ i uplašio se nasmrta, za svoj odnos sa Kristinom. Uveravala ga je da ne treba da se boji, da ga voli i da će sve biti u redu. Verovao joj je. Poverenje je krajnja valuta. Ona ga je zaista volela. Borili su se jedno za drugo. Možda je vreme da se bore za potomstvo.

„Šta ako sam neplodan? Prokleti evnuh.“ Kristina je bila

rasna lepotica u čiju plodnost Fatih nikad nije sumnjao. Reči utehe: ne želi rasplodnog bika već muža i brak pun ljubavi i pažnje. Deca je ne zanimaju. Zanima je samo on, imao produktivno seme ili ne. Žalio bi majku. Neće imati unuke. Bar ne od njega. Žene su manje sujetne. Veća je solidarnost među njima. Govorile bi o svom problemu i time podstakle da se reši. Muškarci su gordi. Ne razgovaraju ni sa kim, čak ni sa lekarom, o tome da li mogu da imaju potomstvo. Možda bi im se moglo pomoći? Da li je problem u genezi ćelija koja nose materijal za oplodjenje? Da li je problem nastao još dok je bio embrion ili je nastupio kasnije, kao posledica polne ili kakve druge bolesti koja se nije lečila?

U međuvremenu, deca širom sveta bivaju začeta u haustorima, javnim toaletima, posle prvog i jedinog snošaja, među promiskuitetnim ljudima i uprkos polnim bolestima. Uprkos preteranoj ili retkoj masturbaciji. Između konzervativnih i liberalnih, onih koji vode ljubav i koji upražnjavaju seks kao sport, između sveštenih i svetovnih, ološa i plemenitih, Jevreja, hrišćana, muslimana, budista, amiša i Roma. Između najrazličitijih govornika svih vrsta hindu jezika, tamilskog, kanada, urdu, farsi, hebrejskog, arapskog, starogrčkog i latinskog, čak i između ponekog govornika esperanta, na kraju, između svih sisara, svih živih bića, Sunca i fotosinteze, pčela i oprašivanja, svih u celom univerzumu.

Osim između Fatiha i Kristine.

Nije bila dovoljna besparica, bilo je neophodno veće zlo. Fatih bi, podstaknut Kristininim poletom, morao da se bori.

Borio se za nju, boriće se i za ono što je većini omogućeno bez ikakve borbe: začinjanje drugog ljudskog bića. Nije mogao da racionalizuje zašto želi decu. Niko to ne može. Posredi je biološka opravdanost ljudskih nastojanja. Zamlačivanje svakodnevnicom, ali svrha je uvek ista – opstanak. Svaki sebičan razlog: umnožavanje sebe, voljene žene, novi život koji nastaje. Gomila gluposti. Radi se o novom ljudskom biću. Čovek nije njegov vlasnik, već samo posrednik u njegovom stvaranju. Nova ličnost sa svojim vrlinama i htenjima, željama i strahovima. Bez ikakve veze sa roditeljima. Da, zahvalan je što je rođen, ali moli za svoj put. Bez lečenja tuđih kompleksa, bez unošenja tuđih strahova. Za neke je kasno. Radi se o opstanku vrste, a vrsta se brine za sebe. Za ono što je najbitnije. Rađanje. Ništa drugo nije nužno. Koliko je neophodno za vozačku dozvolu, položen ispit ili otvaranje firme? Toliko nije neophodno ništa za rađanje deteta. Nikakvo znanje ili veština. Odgoj novog ljudskog bića? Za to je potrebno sve.

X

„JEBI se. Ja da se jebem? Da, ti se jebi. Jebi se ti, ovaj grad i sve u njemu. Jebite se radnici u Stazama i inženjeri, svi ste se zaposlili preko stranke, a govorite o poštenju, smejete mi se u lice. Jebi se bg vožu, postojiš, smrdiš i nikad ne ideš na vreme. Jebite se putnici u njemu, što mi upropašćavate dan. Jebite se vi koji ste odredili rano radno vreme, a uprkos tome ne radite ništa po vasceli dan. Jebite se čitači novina. Jebite se šatro užurbani. Ne gledate kuda idete i izigravate Njujork u Beogradu, a do juče ste plastili seno. Ceo život ste u Beogradu, a još nemate manire. Jebite se taksisti sa platinastim cenama, stručnjaci opšte prakse sa četiri razreda osnovne škole. Jebite se pekari sa sve dostavnim vozilima na trotoaru. Jebite se vi koji blokirate kolovoz. Mislite da ste, uključivši sva četiri migavca, rešili saobraćajni kolaps? Jebite se novobeogradski bulevari, svi ste isti. Jebite se betonski blokovi. Jebite se šetači pasa, važnije su vam životinje od ljudi. Jebite se jer ne kupite govna za sobom. Jebite se svih deset hiljada beogradskih kafica i vaša dvadesetčetvoročasovna posećenost. Jebale vas kombinacije koje tu pravite. Jebala vas iluzija o vrednosti i toliko neznanje da verujete da ćete živeti zauvek. Jebali vas beli okovratnici, vama je mesto u zatvoru. Jebali vas besni automobili i stanovi na 'dokovima'. Mislite da verujemo da ste ih svojim radom stekli? Jebale vas saobraćajna gužva i sirene. Seljačine, nije vam ovo livada. Jebali vas prosjaci i deca koja uvek spavaju kad im udelite. Prevaranti. Da bar deca dobiju nešto. Jebali vas korumpirani policajci. Jebalo vas nezavisno pravosuđe, nije vam bila bitna nezavisnost kad ste se tu zaposlili. Jeb'o vas toksični maskulinitet i sva odrastanja u njemu. Jeb'o vas odlazak u vojsku. Jebala vas vožnja automobila. Najveće gubljenje vremena na svetu.

Jebalo vas stado i svako uspešno saterivanje u tor. Jebali vas okviri i očekivanja. Jeb'o vas vaš ponos koji mešate sa sujetom. Jebalo vas vaše prezime, vaša nacionalna i porodična tradicija. Zahvalite Bogu na 'crnim ovcima'. Jebalo vas gledanje preko plotu. Jebalo vas ogovaranje. Živeli biste svoj život da ga imate. Jebala vas vaša zarada i vaša penzija. Da vam nije žena, sve biste spiskali na alkohol. Jebi se učitelju kad si dozvolio onakvo odeljenje. Jebite se učenici tog odeljenja, upropastili ste mi život. Jebem vam mater. Jebite se prijatelji koje nemam. Jebite se jer sam vam pomagao. Jebite se rodaci vršnjaci, uvek ste odlazili kad bih dolazio. Jebalo vas vaše društvo kurvi i delinkvenata. Gde ste sada vi, gde sam ja? Jebite se pacovi. Otkucavali ste me kod oca, a znali ste kakav je on. Jebi se oče, kažnjavao si me za svaku sitnicu i geometrijski progresivno za svaku veću. Jebi se brate. Sve si to ćutke posmatrao. Jebi se jer si me i ti otkucavao, a znao si kakav je otac. Jebi se ti i tvoj strah od njega. Jebite se svi. Niko me nije zaštitio. Jebite se jer sam rođen bez mana. Jebite se jer sam ih stekao zahvaljujući vama. Jebite se pohlepni lekari. Samo nečitko pišete i udarate pečate. Papir trpi sve. Mislite da ste uspeali nekog da zavarate? Ja još imam problem. Jebi se institute za plućne bolesti. Jebite se svi pulmolozi sveta. Jebite se nastavnici i profesori. Ništa me niste naučili. Sve sam postigao sâm. Jebi se porodico koja mi brani da idem u džamiju, a jedini predak kojeg ponosno pominjete bio je hafiz. Jebite se svi posetioci džamije, a kad smo već tu, jebite se imami i mujezini. Sprovodite političku propagandu umesto da propovedate veru. Jebi se ološu politički. Jebite se devojke kojima sam se udvarao. Ja vama poeziju, vi meni ignorisanje. Jebite se svinje pred koje su bačeni biseri. Jebite se zalagaonice, menjačnice, kladionice, banke i osiguravajuća društva. Umrećete, sve i da imate sav novac na svetlu. Jebi se Beograde i jebi se Srbijo. Jebite se salaši u Banatu, suncokreti u Sremu.

Jebi se austrougarska arhitekturo sa leve obale Dunava. Jebi se osmanska sa desne. Jebite se široke avenije i uske dorćolske ulice. Jebite se rezidencije sa Senjaka i udžerice sa Karaburme, nova naselja na Voždovcu i starine na Starom gradu. Neka pogodi zemljotres, nek' zavlada vatrena stihija, nek' sve izgori do temelja i pepela, nek preplavi Dunav i Sava i potopi celo ovo pacovsko leglo. “

„Ne, ne, jebi se ti, Ademe Akine. Morao si sve sam. Jebeni drkadžijo. “

Pao je potpuno nag na kolena i rekao sa šakama preko lica, okrenut plafonu. „*Bože, ne verujem u tebe, ali želim da verujem da bi mi pomogao. Ovako ne mogu više. Molim te.*“

Ne, ovo nije „25. sat“ Edvarda Nortona, ovo je prvi sat Adema Akina. Tako jadan i ostavljen, uvek samo traže od njega, retko daju, bio je na ivici provalije. Jednom i doslovno, s tim što je umesto ivice bila ograda nadvožnjaka, a umesto provalije auto-put. Godinama, čak decenijama gledao je u provaliju, pre nego što mu je konačno uzvratila pogled. Jedino što ga je sprečilo da joj se konačno preda u svojoj 24. godini bilo je kakvo-takvo islamsko moralno vaspitanje, koje nije uspeo da porekne dokraja. Sve i da je do tog trenutka bio ateista, ipak je bio konfesionalni ateista, jer beskonfesionalni ateizam ne postoji. U takvom vaspitanju samoubistvo je greh i ovo je jedna od retkih prilika kada je prednost biti rođen i odgajan ovde. Da je takvo odgajanje bilo vezano za drugu kulturu, gde se na samoubistvo gleda drugačije, svi bismo nešto izgubili izgubivši Adema. No, vaspitanje i majčin poziv koji se vremenski poklapa sa mogućim odsudnim činom, ali koji ga sâm po sebi ne bi sprečio, zaustavili

su Ademov očaj i umišljaj. Majka, ništa ne sluteći, ali ipak majka, otpočela je uobičajeno čavrljanje i neizbežnu priču o budućnosti diplomca Građevinskog fakulteta. Kao i milioni ljudi pre njega, čak i milijarde, Adem je konačno pogledao u stvarnost svog zelenog dvorišta, na trenutak zanemariivši tuđe, i ugledao ono što mu je bilo pred nosom svih godina.

Alah u svojoj veličanstvenosti, Kur'an koji je ostavio onima koji se pokoravaju i Poslanik Muhamed s.a.v.s. koji nam prenosi njegove reči posredstvom meleka Džibrila. Noseći ime prvog čoveka, Adem (arapsko ime za Adama) je u tome video veliku simboliku i odgovor na svoju patnju, koju prvi put u životu nije smatrao uzaludnom. Bog nije na raspologanju Ademu ili njegovom istoimenom pretku, već smo mi na raspolaganju Njemu. On je nas stvorio. Adem, za razliku od Mehmeda Meše Selimovića, koji je navode iz Kur'ana skratio za književne potrebe, zaista je počeo da veruje u: „Tako mi vremena, čovek je na gubitku, doista, samo ne oni koji veruju i dobra dela čine i koji jedni drugima istinu preporučuju i koji jedni drugima preporučuju strpljenje.“ Providenje je takvo da se ovo moralo desiti. Adem pre nije verovao, činio je dobra dela i bio istinoljubiv, ali nije bio strpljiv. Bilo je neophodno da veruje i da se nauči strpljenju da bi sjedinio sve četiri vrline. Čak i da je bio strpljiv, nije verovao. Morao je da veruje da bi izbegao gubitak i na kraju propast. Srce će na kraju prihvatiti ono što ruke čine, a to su okrenuti dlanovi ka gore, telo ka Meki i poniznost u obliku sedžde, što predstavlja način na koji dokazuje svoju veru. „Ja verujem“, govorio je, „da nema Boga osim Alaha i da je Muha-

med njegov poslanik.“ Šehadet, prvi stub islama, ono što Adema čini muslimanom, i njegovih dve milijarde braće i sestara ono je što je Adem znao, ali nikad nije ponavljao, sve dosad, kada je izgovarao svaki dan. Ponavljao je da je sreća što je rođen kao Adem, uštedivši vreme da nije, ali i da je u Kur'anu sve što je trebalo da zna da bi se osećao bolje. Najbitnija je bila aktivnost. Bog nama ne duguje ništa, već samo mi Njemu. On je naš Stvoritelj. Aktivnost oko koje je Adem organizovao svoj dan. Šehadet, tevhid, vera u Jednog. Alah se nije rodio i nije rođen, Alah jeste, vladar dana Sudnjeg, njemu se klanjamo i od njega pomoć tražimo, da nas uputi na pravi put, na put onih kojima je milost svoju darovao, a ne onih koji su protiv sebe srdžbu izazvali, niti onih koji su zalutali. Poslanik Muhamed (Salallahu alejhi ve sellem), Alahova milost i mir na njemu, poslednji je u nizu poslanika, posle Isa a.s. (Isusa Hrista), pomazanika, mesije, te Muse a.s. (Mojsija), sve poslanici koje Kur'an smatra svojim i na taj način miri i objedinjuje prethodne sve abrahamske, ibrahimske (alejhi selam) religije. Merjem, (Marija), majka Isaina, jedna je od najvećih žena koje su koračale ovom zemljom, ali Kur'an, naravno, kao i njenom sinu, jednom od najvećih poslanika, daje ljudsko svojstvo, dok božje, samo jednom – Alahu. Alah daje Kur'anu svojstvo svete knjige. U njoj je Njegova reč. Klanjanje pet dnevnih namaza drugi je stub islama, kojim se pokoravate Bogu i opštite s njim bez posrednika, pokazujete poniznost i tražite svoje mesto u dženetu, raju sa dženetским hurijama, gde više neće biti patnje, mržnje, pohlepe, zavisti, bratoubistva, izdaja, svih zala na koje smo osuđeni u ovozemalj-

skom životu. Post tela i duše, od svitanja do sumraka, u mesecu ramazanu, kakav vam se zapoveda i čime se poistovećujete sa onima koji gladuju iz nužnosti na celom svetu, treći je stub islama. Uživljavanje, a ne samo saosećanje sa gladnima, čini vas plemenitijim prema braći sa kojima je delite. Četvrti stub je odlazak na hadž u sveto mesto Meku, gde je rođen Poslanik Muhamed i gde se trijumfalno vratio iz Medine, Poslanikovog grada, posle prisilnog izgnanstva. Propovedanje nove vere bilo je subverzivno za vlast. Beg i kasnije povratak jednog propovednika predstavljaju objedinjenu versku i svetovnu snagu u jednom jedinom čoveku, čije su reči nadahnule ogroman broj ljudi. Te su reči božje, preneo ih je melek Džibril (arhanđel Gavriilo) i ne smeju se dovoditi u pitanje. Hrišćanski hodočasnici idu u Jerusalim, tačku spajanja ove dve abrahamske religije. Jerusalim jeste mesto gde je Alah Uzvišeni u jednom času u toku noći, preveo Poslanika Muhameda iz Meke. Jerusalim, grad Ibrahimovog (Abrahamovog) izvora, gde je konačno propisao pet dnevnih namaza za svoje sledbenike. Mesto gde je Alah Uzvišeni razgovarao sa Musom a.s, (Mojsijem), što predstavlja i tačku spajanja sve abrahamske religije. Bez namere da mirim nepomirljivo, samo prenosim putem analogije. Konačno, peti stub islama, Zekat: „O vernici, delite od lepih stvari koje ste stekli i od onoga što smo vam Mi iz zemlje izveli. Ne izdvajajte ono što ne vredi da biste to udelili, kad ni sami to ne biste primili osim zatvorenih očiju. I znajte da je Alah nezavisan i hvale dostojan. Šejtan vas plaši siromaštvom i navodi vas na zlo, Alah vam obećava oprost i dobro, Alah je neizmerno dobar i svezna-

jući.“ (Kur'an, Sura II, El-Bekare: 267, 268).

Vera srca i čin tela stvarali su povratnu spregu, tako da je Adem verovao jer čini i čini jer je verovao te nikad nije prestajao. Na početku nije bilo kriza. Klonio se iskušenja, nije mislio da su provera vere. Čitao je Kur'an. Klonio se ljudi koji piju i psuju, klonio se alkohola, muzike, humora i priča, držao se samo Kur'ana i hadisa. Bio je gotovo kao iskušenik i tu je prestao da se približava Bogu, a udaljava od stvarnosti. Izgubio je dodir sa stvarnošću, poput čoveka koji halapljivo uzima hranu prethodno umalo ne umrevši od gladi. Monaški način života nije svojstven muslimanu koji ima uputstvo za stvaran život sa svim iskušenjima i opasnostima. Postoje derviši, koji su nešto najbliže monasima u hrišćanstvu, ali Adem nije zalazio na to područje. Uvek je bilo uzmicanja. Okružen uglavnom nevernicima ili ljudima koji veruju samo na rečima, brzo se vraćao u stvarnost i iz nje bežao, ne nalazeći meru. U verskim preterivanjima Adem se sećao da je i Poslanik proteran iz sopstvenog grada. Znao je na koga da se ugleda ako nešto krene po zlu. Bejavši Poslanik koji je primio Objavu, Muhamed nije čovek sa kojim se po svemoći možete porediti. Ostavio nam je uputstva, sledite ih, biće dovoljno. No, Adem je ipak prolazio, posle početne katarze, težim putem. Čak i u okolnostima poput ovih, težina mu je bila neminovna. Usud. Pribrao se, oživeo praksu Poslanika, poštovao roditelje i napravio, po drugi put, jedan od najsajajnih obrta u razvoju jedne ličnosti u koji se vaš pripovedač osvedočio. Neka ga Alah nagradi.

XI

„ZNATE li da u Bibliji postoji čak 27 slučajeva bratoubilačke mržnje? Kain i Avelj samo su najpoznatiji. Zatim Josif, koga su braća prodala u roblje. Jakov i Ezav koji su se na smrt borili za naklonost oca Isaka. Prilično suprotno od Hristove preporuke – ljubi bližnjeg svog kao sebe samog. Istina, on je i došao da oplemeni tog strašnog Jahvea. Tako bar tvrdi 'Novi zavet'. Pogledajte seriju 'Fargo' ili pročitajte 'Sanset Park' američkog pisca Pola Ostera, naći ćete nešto slično, možda ćete čak uspeti da svarite“, rekao je Lav dvojici svojih međusobno suprotstavljenih radnika. Upravo im je ubacivao *šubhu*, senku sumnje, pokušavši dodatno da podrije njihov ionako poljuljan odnos. Imao je Lav taj prosvetiteljski odnos prema podređenima. Smatrao ih je neznalicama kojima je neophodan mentor da ih podučí. Strašna je ta nadmenost, privid moći kojeg se ljudi drže po svaku cenu, verujući da će živeti daveka. Da li je smatrao da se Luka i Lazija bore za njegovu naklonost? Lav zasad nije davao prednost niti jednom. Nije izigravao starozavetnog Boga, dajući prvenstvo jednom ili drugom. Istina, Lazija je bio duže kod gazde i mislio je da nije ni potrebno da se nadmeće za Lavovu naklonost. Računao je na maksimu *Prvi u vremenu, preči u pravu*. Međutim, nije mogao da ne primeti kako je Luka, mlađi po stažu, krenuo ofanzivno, spoplićući ga kad god bi mu se ukazala prilika. Lav je prepoznao ta nastojanja.

„Osećam negativnu vibraciju između vas dvojice, ali moram da vas koristim kao tim, dok još nemate dosje. Bar dok ga Lazi-

ja nema.“

Lav je ovo rekao šeretski, podsetivši Luku na njegov sporazum o priznanju krivičnog dela, za koji ovaj krivi Laziju.

„Dodeljujem vam organizacione poslove; to je samo priprema terena za iskusnije operativce. Videli smo šta je bilo kad ste pokušali nešto više. Jednom zlo biva, kako je govorio moj otac. Ne zaboravite ko vas hlebom hrani i kome sve dugujete. Ako samo pomislite da možete biti kao ja, u problemu smo. To je samo eufemizam za ono šta ću da vam uradim.“

„U redu, šefe“, uzvratili su uglas.

Dva vojnika obično su se bedno osećala posle Lavovih traktata punih čas povlađujuće, čas ohole retorike. Izazivala je samo odvratnost kod obojice. To je ono što su im i roditelji radili, „pedagozi“ svake vrste, koji uobražavaju da im starost daje autoritet. Istina je da prosečan slušalac ovakvih gluposti poželi da ubije onoga ko mu popuje, jer mu je dosta takvih sranja. Tu smo da izvršavamo naloge, ne da slušamo životne mudrosti jednog kriminalca.

„Problem je što uopšte radimo za takav ološ, ali tu smo gde smo. Pokušaj sad da izađeš iz kola u koje si se uhvatio.“

Luka i Lazija se razlikuju, ali ako izuzmemo finese, ovaj put isto razmišljaju. Ne iz posebnosti, već iz prostog razloga. Svaki čovek svestan svog dostojanstva ne trpi ovakva poniženja. To je stvar integriteta. Čovek nije vreća za udaranje.

„Još ćeš mi postati simpatičan. U poređenju sa ovim što slušam danima, tvoj šovinizam dođe mi kao poezija. Ne znam koliko još da trpim ovo.“

Luka je ovo rekao zanemarujući to što ne zna Lazijin odnos sa Lavom, koji je postojao i pre nego što im se on pridružio.

„Nisam šovinista. Samo mi je stalo da se moj narod vrati na slavne staze istorije.“

„Zašto ne osnuješ političku stranku?“

„Zašto misliš da sam kod Lava? On je taj koji je trebalo da mi obezbedi sredstva i ostalo. Govorio mi je o tome. Smatrao sam da je vrhunac razvoja jednog kriminalca u Srbiji osnivanje stranke. Međutim, Lav me još ignoriše. I vređa. No, nemam izbora.“

„Uvek imaš.“

„Možda samo da se udaljim?“

„Misliš da je to moguće? Nismo zaposleni u Pošti Srbije. Istina, imamo veze sa distribucijom paketa. Lav je sve stariji. Ne čini mi se da će se promeniti. Slušamo previše sranja za male pare. Ideologija me ne zanima. To se tiče tebe jer si ovde upravo zbog ideologije. No, rekao bih da ona Lava ne zanima. Zašto bi onda uopšte bio tu?“

Smenjivali su se Luka i Lazija u ovom nabacivanju ideja, na neki čudan način približivši se jedan drugom u negativnom sentimentu prema Lavu. Tako je možda samo privremeno pod uticajem Lavove malopredašnje salve, a neophodno je vreme da bi se dve glave ohladile. Obojici je nedostajala impulsivnost koja Lavu nije i bar je jedan od njih sprovodio u delo podmuklu agendu za koju mu je Lav bio neophodan. Luka je merkao Lavovo mesto, ali još bez kontakata i logistike nužnih da ga svrgne. Lazija je već napuštao ideju o Lavu kao duhovnom ocu

za čiju se naklonost valja boriti.

Lazija je razmišljao:

Zašto bih, poput starozavetnih likova, bio neprijatelj bratu svome, kad je očigledno da to neprijateljstvo podstiče neki veći autoritet? Zašto bih se pokorio tom autoritetu? U slučaju Kaina i Avelja, to je Bog, tu nema nedoumice. Ali negde je to otac ili čak majka. Naravno da će roditelji jednog sina voleti više od drugog. Kako je to dobro naspram zla? Činim zlo da umilostivim dobro, a zapravo ga samo koristim u svrhu moći, koja je na strani oca. To može da bude i parabola, s obzirom na to da je i otac bog, te da je posredi jedna ista priča, samo u varijacijama. Naravno, Lav mi nije otac, niti Luka brat. Ne volim Luku, istina, ali Lav mi je sve omraženiji. Zašto nam preti što želimo da budemo kao on? Zašto bih se sukobljavao sa Lukom? Lav je star. Navukao bih samo neprijateljstvo njegovih naslednika, a možda im i učinio uslugu. Policajci bi priredili žurku, to je sigurno.

Ideja plemenskog tabua podrazumeva da prvi koji ubije poglavicu biva osuđen na najstrašniju smrt. Međutim, svakom sledećem poglavici koji strahovlada plemenom preti legitimno ubistvo, ako većina ili neki pojedinac oceni da je teror poglavice uzeo maha. Ono za šta je prvi rušilac tabua platio glavom, kod narednog prolazi kao pozitivno, jer više nema tabua koji bi rušio. Možda se rodi neki drugi, ali tabu o nedodirljivom nestaje. Priča starija od Biblije.

Zašto se ne bi i ovde odigrala? Rađeno je to već i kod nas. Gledao sam na Lava kao na oca. Ipak, stalno me izneverava.

Ne verujem, međutim, Luki da bih mu preneo šta mislim.

U međuvremenu, Luki, udaljenom tek nekoliko metara od Lazije, zazvonio je mobilni. Advokat Akin pozvao ga je u vezi sa potpisivanjem sporazuma o priznanju krivičnog dela. Još pokoran zakonu, Luka je prihvatio pojedinosti koje mu je advokat predložio, zahvalio na pozivu i spustio telefon pored sebe.

„Mislio sam da si to odavno završio.“

„Spor je sistem, sve dugo traje. Trebalo bi da mi nadoknadiš deo novca za kaznu. Smatram tebe odgovornim.“

„Koliko?“

„Dvesta hiljada dinara.“

„Daću ti sto hiljada da me konačno ostaviš na miru. Ne volim da se pravdam, naročito ne čoveku kakav si ti. Uhvaćen sam u raskoraku. Ideja je bila da odem po novac za mito koji nisam imao uza se ili po Lavovog advokata, onog Preradovića, ali ti si već bio priveden. Na toj teritoriji obično se nalaze naši policajci, ali ne znam šta je bilo sa rasporedom ovaj put. Čuo sam i kako me cinkariš Lavu. Nije mi se dopalo. Prezirem to. Neka to bude voda ispod mosta. Oprostio sam ti, sa ovim parama trebalo bi da je dovoljno da me ostaviš na miru.“

„U redu. Daj novac i razmisliću da li da ti verujem. Moj advokat kaže da je istina stvar verovatnoće. S obzirom na to da sam ja taj koji sudi o ovome što si rekao, naknadno ću odlučiti da li je dovoljno uverljivo.“

Lazija je klimnuo glavom dok se Luka udaljavao. Pogledao je preko ramena, sa još šeretskim smeškom na licu i podignutim

srednjim prstom leve ruke, te napustio prostoriju.

Prva mogućnost: U životu može sve da se desi, a naročito ništa.

Papir sve trpi. Lav je, u svojoj oholosti, na čelu „piramide“. Luka i Lazija njegovi su vojnici (ne jedini), zaduženi ponajviše za održavanje privida da je Lav zakonobojažljiv čovek i da se bavi legalnim poslom. „Draga Kej, za najviše pet godina posao Korleoneovih biće potpuno legalan.“ Da, sigurno, s tim što se Lav nije ni trudio da svojoj supruzi, za njenog života, obeća bilo šta. Kao ni svojim sinovima, niti unucima. Luka, ambiciozan vojnik – poput Tesija, koji je, što bi rekao Majkl, oduvek bio pametniji od Klemence, a ipak završio kraći za glavu – želi da zameni Lava na čelu te „piramide“. Ne poput Tesija, posrednika u dovođenu Barzinija na čelo ili neke slične bitange poput Tata-lje (taj je samo običan svodnik). Ne, sâm Luka se zanimao za to čelo. Lazija je lakoverniji, ali ideološki svesniji. Manje pametan, poput Klemence, možda i delilac njegove sudbine. Da li liči na svog filmskog pandana? Možda zamoli Lava da se odvoji i krene sâm u posao i uz njegov blagoslov postane legalan. Međutim, u kakav posao? Ne zna ništa da radi. Naučićće, neophodno je strpljenje. Sa Lavom, posvećenom samo zaradi, izgubio ga je. Luka i Lazija pretresali bi razna rešenja, ali bi, u skladu sa naslovom ove mogućnosti, nastavila da rade za Lava, pokoravala se njegovim naredbama, čekala da on umre kako bi zauvek napustila kriminal. Možda i ne, ali svakako bi otišli svako na svoju stranu. Lav bi na kraju umro provodeći život u laži.

Druga mogućnost: Lav svakako umire, prethodno ubivši

dvojicu vojnika.

Lukin i Lazijin međusobni antagonizam pravio je velike probleme u poslu iskusnom Lavu. Nije mario što se mrze, samo dok obavljaju posao kako treba. Međutim, od početka je bilo jasno da nisu vični. Da li je uzrok tome međusobna mržnja ili to što naprosto nemaju dara za kriminal? Lav nije želeo da razbija glavu oko toga, pa je posle nekoliko upozorenja uklonio obojicu. Nije se uznemirio, mada mu je Lazijina smrt pala nešto teže. To je posao. Bilo je: smaknuće ili zatvor koji bi Lav kad-tad fasovao ako nastavi da posluje sa nesposobnim dvojcem. A pod stare dane u zatvor mu se nije išlo.

Treća mogućnost: Luka i Lazija ubijaju jedan drugog.

Dve podvarijante. Malo zbog konkurencije, malo zbog posla, a malo zbog „Starog zaveta“, iako mu ovaj nije brat, Luka ubija Laziju i stvara klimu u kojoj on sâm baštini Lavovu naklonost. Uživa sve povlastice, dok se, osokoljen, ne odvaži da ubije i Lava ili bar sačeka njegovu prirodnu smrt i tako ga nasledi na čelu hijerarhije. Malo zbog konkurencije, malo zbog posla, a malo zbog „Starog zaveta“, iako mu ovaj nije brat, Lazija ubija Luku i stvara klimu u kojoj on sâm baštini Lavovu naklonost. Uživa sve povlastice, dok se, osokoljen, ne odvaži da ubije i Lava, ili bar sačeka njegovu prirodnu smrt i tako ga nasledi na čelu hijerarhije. Lazija dosad nije pokazivao ubilačke ambicije, ali pošto ubije jednom, lako će ubiti i drugi put. Možda da ubije kako ne bi bio ubijen. Posle sledi isto, kao domino-efekat, bez obzira na različite polazne tačke.

Četvrta mogućnost: Luka i Lazija poštede jedan drugog, a

ubijaju Lava.

Posle Lavove starozavetne priče, dvojica, nezavisno jedan od drugog, pomno razmišljaju o ovoj mogućnosti. Da će moći da se samo povuku, a znaju za Lavove nezakovitosti, nije verovatno. Ne bi im bilo dozvoljeno. Opet, ubiti poslodavca nije najmudrije ako ne znate šta posle. Način na koji bi to uradili posebno je pitanje. Odgovor je oduvek isti. Uraditi ono što drugi ne smeju. Sâm čin zahteva poseban plan, jednostavan u osnovi. Nepogrešivu egzekuciju koju treba da izvrši neko ko je jedva držao oružje u rukama. A tu je i dan posle. Sutradan, najbitnije je kako zaštititi sopstveni život, ako su već uspeali da se zaštite od Lava.

Advokat Fatih i Luka sreli su se ispred zgrade u Katanićevoj. Razmenili su nekoliko rečenica, uglavnom u vezi sa skorašnjom filmskom produkcijom, pa se uputila u sud u nameri da završe onu birokratsku noćnu moru. Bilo je reči i o novčanoj pozajmici.

XII

ČAPLIN je pisao da je umetnost emotivna nadgradnja tehničkog umeća. Reč definicija latinskog je porekla i u osnovi znači postavljanje granica tome što definišete; sledstveno, ograničavate ga. Isti je koren reči za odbranu, defence, i u toj svetlosti moglo bi da se radi o nečemu što mora da se brani da bi opravdalo svoje postojanje. Da bude defanzivno. Kad je čovek takav, uvek se oseća ugroženim. Od drugih ljudi, prirode, zamišlja situacije ili se nalazi u situacijama u kojima mora da pravda svoj čin. Čak iako to niko ne traži od njega. Jednostavno, takav je čovek. Učen je da bude prodorniji, ofanzivniji, ali ne. On je defanzivan. Kad mu ponestane reči kojima se brani, ostaje na vetrometini života, izložen poput glinenog goluba, životno ugrožen. Zašto se pravda ili brani? Zašto se definiše? Trebalo bi da ide napred i ne obazire se. Neka se teoretičari bave definicijama. Govorim o čoveku ili umetnosti. Svako ljudsko biće, a žena naročito, malo je umetničko delo. Čaplinova definicija umetnosti određena je filmom. Maljevičev kvadrat je umetnost. Umetnost je jedna velika deoba. Otud se film gleda u sali sa trista mesta. Delite ga sa drugim, pošto ga je stvaralac podelio sa vama. Zašto ga deli? Zar ova priča ne može da ostane neobjavljena? Zašto imam potrebu da je podelim? Zbog komercijalnog uspeha ili sebičnosti? Želim li da se čitaoci osećaju jednako bedno kao ja dok sam živio i pisao? Želim li da budem čitan, a ne samo da čitam? Kome želim da se dopadnem? Opet nekim trećim ljudima, kritičarima i publici. Želim li da moje delo živi posle mene? Zašto bih uopšte pisao o intimnostima i nudio svoj život na dlanu nepoznatim ljudima? Jesam li toliko jadan? Zanemarujem li repliku Džeka Nikolsona iz legendarnog filma „Let iznad kukavičjeg gnezda“? „Ne peri svoj prljav veš na javnom

mestu. “Delujem li suprotno od nje? Da li je drvo proizvelo buku posle pada u šumi, kad nema nikog u blizini da to čuje? Sve su to pitanja na koje nemam odgovor. Izuzev ovde, izbegavam da ih postavljam, jer mi ostaje samo da se zaključam i zauvek ostanem u stanu. Sve je taština, zar ne?”

Da bih bio dobar pisac, bilo je neophodno da pre toga postanem dobar čitalac. Trebalo je – posle četiri godine ubijanja u pojam rečima, oružjem, toliko jakim da sam jedva bio u stanju da potom pročitam dvanaest reči sa kesice za instant supu – oporaviti se i povratiti želju za čitanjem književnosti, metafizike, esejistike, bilo čega što nešto znači. Pravo za mene nije značilo ništa. Jedino zajedničko sa književnošću bile su reči. U pravu, zloupotrebjene. Zapitao sam se kako je moguće da autor udžbenika i Henri Dejvid Toro imaju na raspolaganju isti korpus slova, a da je ishod tako drugačiji.

Kjerkegor je pisao da ako sledite Hrista, ne dovodite u pitanje njegovu prirodu, jer on je crpi od Boga samog, dakle Oca, te nije pitanje šta je Hrist, već je odgovor da Hrist jeste. Pored psihoanalitičkog opravdanja antagonizma sa ocem, Frojd je pisao o još jednoj zanimljivoj pojavi. Naime, tri seminalna dela svetske književnosti – Sofoklov „Kralj Edip“, Šekspirov „Hamlet“ i „Braća Karamazovi“ Dostojevskog – imaju očeubistvo kao polaznu tačku. To ne može biti slučajno. Bilo je nužno da osmislim celu „zaveru“ kako bih sklonio oca s puta. Odluka nije doneta na mah. Sedam dana trajalo je razmišljanje o njoj, nije doneta naprečac i vrlo je temeljito sagledana. Nemoralna je i u osnovi glupa, ali kupio sam neophodno vreme. Otac je oduvek pričao u pretnjama. Obnevideo je od preterane ambicije prema sinovima. To slepilo planirao sam da iskoristim u svoje svrhe i tako mu napakostim.

Reči su mi nedostajale. Kada bih počeo da pišem, zapeco bih već na prvoj rečenici. Kad uzmete u obzir da se pravne knjige uče čitanjem, a ispit reprodukuje govorom, situacija je bila vrlo ozbiljna. Postajao sam nemušt, osim za deo onoga što sam pročitao iz udžbenika. Udžbenici su ograničeni. Ograničeni su ljudi koji su ih pisali. Ograničen sam i ja. Usled takev ograničenosti na kub, nije se moglo roditi ništa neograničeno. Jednostavna matematika. Bilo je pod hitno neophodno okrenuti se drugoj literaturi, drugim načinom života, lečiti se i sprečiti slepilo kod očiju, osujetiti činovnički mozak sa jedino reproduktivnim ograničenim znanjem božjeg najusamljenijeg čoveka.

Tibor Varadi čuveni je profesor međunarodnog prava, rođen u Zrenjaninu, predavač na mnogim svetskim univerzitetima i pisac knjige „Spisi i ljudi“. Knjiga govori o slučajevima nalik na grčke tragedije u osvitima Jugoslavije; oni potiču iz Varadijeve pravničke karijere, iz omota spisa najdugovečnije advokatske kancelarije u Jugoslaviji. Tibor Varadi takođe je koautor udžbenika iz međunarodnog privatnog prava koje predaje na Pravnom fakultetu – autor njenog najzanimljivijeg dela. Iako sam učio iz te knjige, pao sam čak sedam puta na ispitu iz Varadijevog predmeta. Verujem da to ima veze sa ostala tri autora ovog udžbenika, kao i sa činjenicom da mi profesor Varadi nikad nije predavao. Osujećen ovim neprekidnim padanjem, odložio sam udžbenike u strane i posvetio se drugačijoj literaturi, koja je presudno uticala na mene i koja je morala da poništi, ispravi i oplemeni loše vaspitanje koje sam sticao celog života. Bila mi je neophodna promena i tako sam se obreo u gradskoj biblioteci, sa namerom da se vaspitam i obrazujem biblioterapijskim sredstvima, što će reći čitanjem velikih knjiga.

Sve to za 1.500 dinara godišnje. Biblioteka je valjda jedino mesto na

svetu gde dobijete mnogo za sasvim malo. Puna je ideja. Ljudskih priča nalik na vašu. Uvidate da niste sami i da se to ne dešava samo vama, već da je sve viđeno. Možda i nadete način kako da to dešavanje rešite ili da se pomirite s njim, ako je nerešivo. Autobiografije velikih ljudi koji su bili na potpuno istom mestu kao vi, ali su uspeli. Neki možda i nisu, ali su epski pali. Knjige iz psihologije koje koristite da upoznate sebe. Fiktivne likove sa kojima se poistovećujete. Književnost kao filozofija ili psihologija, jer su filozofi i psiholozi crpeli uticaje iz nje. Kako mislite da je nastao Edipov kompleks ili teorija o ocebistvu? „Krvavi presto“ ili „Ran“? „Andalužijski pas“ ili „Zimski san“? „Taksista“ ili Felinijev „Kazanova“? Knjige su bile kao opojna droga za mene. Upijao sam priče i događaje, osećao se dobro. Oplemenjeno, iako nisam čitao knjige o samopomoći. Možda samo „Osvajanje sreće“, Bertranda Rasela, jednu od prvih, iz pera dobitnika Nobelove nagrade za književnost. Rasel savetuje pojedincu da se konačno odvoji od svog sopstva. Osetiće se bolje. Sopstvo je izvor patnje. Ljubav i odricanje od sebičnosti predstavljaju odgovor. Svakako nešto novo za nekog ko je samo na sebe mislio.

Istorija filma Dejvida Kuka u tri toma. Retinalna perzistencija kojom naš um zadržava sliku koju je odavno smenila druga, prethodno obe zabeležene u nizu od 24 frejma u sekundi. Pokretne slike. Od braće Limijer, Žorža Melijesa i D.V. Grifita, koji baštini literarno obrazovanje. Ejzenštajn i montaža, Orson Vels i duboki fokus, Bergman, Kurosava, Felini, Lin i Skorseze. Lorens Olivije i Marlon Brando, De Niro i Pavle Vujisić, Lilijan Giš, Beti Dejvis, Žana Moro, Klaudija Kardinale i Milena Dravić. Film predstavlja sublimaciju svih umetnosti u jednu pripovedačku celinu. Sergej Prokofijev je komponovao muziku za filmove Sergeja Ejzenštajna. Nino Rota za filmove Federika Felinija. Enio

Morikone za filmove Serđa Leonea. Ejzenštajn je ekranizovao knjigu „Oktobar“ Džona Rida. Feline knjigu „Satirikon“ Gaja Petronija od pre dva milenijuma. Leone knjigu „Kapuljače“ Harija Greja. Samo neki od desetina hiljada primera koji kreću od jedne reči, jedne note, jedne slike. „U početku beše reč.“ Ili sentence iz knjige „O krajnim životnim svrhama“ Ota Vajningera, bolesnog genija i autora knjige „Pol i karakter“, koju sam pročitao prerano. „Drugi pol“ Simon de Bovoar. „Čovek može biti uništen, ali ne i pobeden“, kaže starac Santjago, dok donosi samo riblju olupinu koja će nestati sa prvom plimom. Svesno ili nesvesno prizvan lik Džeka Nikolsona u pomenutom „Letu...“: „Bar sam pokušao, dodavola.“ „Mit o Siziifu“, Albera Kamija, čije reči odzvanjaju poput eksplozije u umu dvadesetogodišnjaka, koji je i sâm razmišljao o samoubistvu. Pisac dokazuje zašto ga ne bi trebalo izvršiti. Dostojevski, počev od „Kockara“. Dostojevski je, u svojoj prozi, otac svekolike psihijatrije, od bolesti zavisnosti do shizofrenije kakva je opisana u „Dvojniku“. Ujedno udžbenici i romani.

„Zločin i kazna“. Ovo remek-delo možete čitati na više nivoa i kao roman sačinjen od više žanrova. Kao policijski triler, recimo. Zašto je (anti)junak ubio staricu? Ako mu je motiv bio novac, zašto ga nikad nije potrošio i zašto se naposljetku sâm prijavio kao izvršilac zločina? Pošto roman pročitate kao policijski, prelazite na sledeći nivo. Fikcija u službi metafizičkog učenja. Student prava živi u bedi i veruje u svoju moralnu nadmoćnost nad starom lihvarskom. Odlučuje da je ubije, prisvoji njen novac i živi kako zaslužuje. Za razliku od žene koja živi daleko bolje nego što zaslužuje i koja je u suštini bednica. Tako misli sve dok ne postupi po ovom imperativu, a onda mu se misao menja pod uticajem samog čina. Raskoljnikov se slama pod teretom zločina koji je učinio.

Nijedan čovek ne može biti iznad drugog. Misao je kasnije nadgradio Fridrih Niče stvarajući svog Natčoveka. Već dva nivoa velikog romana koja su suprotna jedno drugome, a ipak koegzistiraju. Samo je pitanje u kojem ih uzrastu čitate. Zatim, Sigmund Frojd i klasici „Dasetka i njen odnos prema nesvesnom“, te „Psihopatologija svakodnevnog života“. Nikad ranije nismo bili upućeni na takvu literaturu i pitam se čija je to greška. Junak filma „U divljini“ navodi reči Henrija Dejvida Toroa iz „Valdena“ ili Tolstoja iz „Porodične sreće“. Toro je svojim esejom o građanskoj neposlušnosti uticao na samog Gandija i njegovu borbu protiv britanskog imperijalizma. „Valden“ je zanemareno remek-delo esejistike i dubovnosti beskompromisnog propovednika kojeg je kasnije navodio i Fridrih Niče opisujući ga kao genija. „Radije nego ljubav, novac i slavu, dajte mi istinu“, govorio je Toro. Ralf Valdo Emerson bio je Toroov mentor. Filozof poput antičkih. Njegovo pisanje bilo je praktična mudrost. Odgovor na pitanje kako živeti. Erih From i njegovo delo, kako voleti i slušati. Posedovanje ili bivstvovanje. Razuman glas koji je u suprotnosti sa reklamama koje vas ubeđuju da zgrčete sve više i sve češće dok vas smrt ne rastavi od stečenih stvari. Gete i „Jadi mladog Vertera“. Autobiografije velikih ljudi, uvid u njihove živote, osećanja i razmišljanja. Meša Selimović, Sigmund Frojd, Luis Bunjuel, Akira Kurosava, Džon Hjuston. Divne bronike koje dokazuju istinitost uvoda u Bibliju. Zatim, dva preostala dubinska psihologa, pored Frojda. Jung i Adler. Arhetip i kolektivno nesvesno, individualna psihologija. Frojdov šinjel i nadogradnja njegove misli. Zašto biste plaćali psihoterapeuta kad imate ovakve knjige? Osveščivanje nesvesnog kao imperativ, da ne biste sve pripisivali sudbini. Henri Miler kao redak apolitični pisac, čija je „Rakova obratnica“ kao pripovedački stil najviše i uticala na autora ovih redova. Pomenuti

Emerson, koji je predvideo da će svi pisati autobiografije. Čehov i njegove predivne kratke priče, čiji jedan red vredi više od svega što ćete ovde pročitati. Kratka priča „Opklada“. „Dnevnik zavodnika“ Serena Kjerkegora, njegova Kordelija. Pre ili zatim i Šekspirova. „Kralj Lir“. Produktivan rad, ljubav i prijateljstvo kao „Smisao života“. Esej o Gradivi Sigmunda Frojda koji nadmašuje samo delo „Gradiva“ Vilhelma Jensena. Svi „Neimari sveta“. „Ispovesti“ Žana Žaka Rusoa i ranjivost na papiru koja je mogla biti objavljena samo posthumno. „Magica lanterna“ Ingmara Bergmana, metafizičkog filmskog autora. Neminovnost pitanja šta bi naši autori stvarali da politika nije naša sudbina, jer o metafizici ne znaju ništa. Na jedan mazohistički način trebalo bi da su zahvalni politici koja nas sve kolektivno uništava. Tomas Bernhard, veliki uticaj i rečenični mag. Da znam da pišem, pisao bih kao Bernhard. Ili Saramago. Neuporediva lepršavost stila, rečenica na celoj stranici, lišena znakova interpunkcije, a opet savršeno jasna. „Slepilo“, „Sva imena“, „Udvojeni čovek“, birajte. „Smrt Ivana Iljiča“ Lava Tolstoja o čoveku koji u samrtnom ropcu shvata da je proživio promašen život. Tolstoj nam sugestivno saopštava da shvatimo prioritete u životu dok ne bude kasno. „Proces“ i parabola „Pred zakonom“ Franca Kafke, o čoveku izgubljenom u bespućima birokratije koji traži smisao i ostane krivac do kraja što ga nije našao. Slušao je nametnute autoritete. Bardov „Julije Cezar“. Drama o likovima koji, suočeni sa izborom osobina kod drugih, uvek biraju one pogrešne kojima će dati prvenstvo. Kroz tu jednu osobinu gledaju celog čoveka. „Zapisi iz podzemlja“. Priča o čoveku koji je po sopstvenom priznanju bolestan, ali se ipak uvredi do smrti kad ga neko, koga vidi kao značajnijeg od sebe, slučajno udari ramenom u rame. „Tunel“ Ernesta Sabata, o bolesnoj opsesiji. Sabato je bio doktor fizike

i perspektivan naučnik. U tridesetoj godini odlučuje da postane pisac i zauvek napušta nauku. Kolege ga preklinju da ne pravi takvu glupost. Veruju da daleko više može da dà nauci nego književnosti. Jedan mu čak govori da bi mu oprostio samo ako napiše nešto veliko, poput Manovog „Čarobnog brega“. Epilog priče: Tomas Man je preveo Sabatorov „Tunel“ sa španskog na nemački jezik i napisao predivan predgovor. Amin Maluf i višestruki identiteti. Rođen u Libanu, hiljadugodišnjoj oazi mira na Levantu, među najrazličitijim verskim zajednicama. Otac sledbenik malkitske, a majka sledbenica maronitske drevne istočnokatoličke crkve. Njegov maternji jezik je arapski, sveti jezik islama, a sâm se ostvario na francuskom jeziku, kao izbeglica iz krvavog libanskog građanskog rata. Nagib Mahfuz i freske iz života ljudi za koje nikad nismo čuli, neretko strašnih sudbina. „Jedan dan Ivana Denisoviča“ Aleksandra Solženjicina kao dijalog sa „Zapisima iz mrtvog doma“. Roberto Bolanjo, Hulio Kortazar, Amos Oz, Ernest Beker, Džordž Orvel, Jukio Mišima, Abdulah Sidran, Kormak Makarti, Bob Dilan, Herman Hese, Bela Hamvaš, Viktor Frankl, Pol Oster, Mišel de Montenj.

Filmovi „It's a Wonderful Life“ Franka Kapre, takva lepota, očaj i radost likova, osećanja kakva niste znali da postoje dok niste videli film. O ljubavi, žrtvi, prijateljstvu i suženoj svesti koja preti da prikaže pogrešan put kao pravi. „No Country For Old Men“, film o nespремnosti čoveka pred zlom, o iracionalnosti ljudskog duha, o promeni vremena koju likovi ne opažaju, pa i dalje žive po starim uzusima, što bi ih na kraju i koštalo da su poklekli pred svojom sujetom. „Unforgiven“, film o nemogućnosti bežanja od sebe samog. Bivši okoreli ubica, zli kućkin sin, ne uspeva u nameri da postane farmer. Posveta ženi i njenoj ljubavi koja je uspela da ga u tome makar obmane. „Rašomon“, film o ljudskim slabos-

tima i psihologiji. O priči i pričanju, različitima u zavisnosti ko je vaš pripovedač, te kome poklanjate svoje poverenje. Kako god, uvek ga poklanjate sujetnom čoveku. „Kradljivci bicikala“, film o krađi iz očaja, čoveka koji ni tad ne uspeva da je izvede, jer nije lopov. Samo ima gladnog sina. U posleratnom Rimu, ako nemate bicikl, nemate ni posao. „Once Upon a Time in the West“, film o osveti te njenoj nadređenosti nad životom i pitanju koliko je zadovoljstvo veliko pošto je osveta izvršena. Film o novim vremenima. Melodrama sa tužnim likovima. „Dr. Strangelove“, film – satira o likovima koji sebe i svet oko sebe shvataju previše ozbiljno. „Amadeus“, film o porazu pred genijem, razoravajućoj snazi njegove muzike i vrlo često, u zavisnosti od gledaoca kojem se obraća, o nemoćnosti stvaranja bilo čega kad ste suočeni da je to što želite da stvorite već napravio neko nebrojeno puta bolje nego što biste to napravili vi. Poput „Gubitnika“ Tomasa Bernharda. „Vertigo“, film u kojem slabost glavnog lika biva podmuklo iskorišćena; ljubav je nemoćna pred željom za osvetom zbog poniženja. Na kraju svi gube, jer je ljubav izgubila. Konačno, „Taxi Driver“, film o destruktivnoj usamljenosti lika, koji čini sve ne bi li je se oslobodio. Međutim, toliko je ima u njemu da je postala njegov identitet, a neprijatelj je svako ko dirne u taj identitet.

„Nikad nisam dozvolio da se škola meša u moje obrazovanje“, ili „Moje obrazovanje je prekinuto jedino mojim školovanjem“. Rečenice koje se pripisuju Vinstonu Čerčilu i Vudiju Alenu važile su i za mene. Ovo napred bilo je moje obrazovanje. Gotovo besplatno. Bilo je neophodno samo vreme.

Setivši se dela i onoga što sam osećao dok sam ih čitao, prevagnulo je pozitivno nad negativnim. Samo privremeno, razume se. Ljudi o vama znaju jedino ono što im kažete.

XIII

REPUBLIKA SRBIJA

PRVO OSNOVNO JAVNO TUŽILAŠTVO U BEOGRADU

Broj: KT 813/22

Dana: 23.12.2022. g.

Beograd

JAVNI tužilac Bogdan Hadžipešić i osumnjičeni Luka Zavišić, od oca Momira i majke Leposave, dev. Nastić, rođen 18.11.1990. godine u Beogradu, JMBG 1811990239388, sa prebivalištem u Beogradu, ulica Poenkareova, br. 77, u prisustvu branioca adv. Fatiha Akina, dana 23.12.2022. god. u 13h, u prostorijama Prvog osnovnog javnog tužilaštva u Beogradu, na osnovu člana 313. ZKP zaključuju:

SPORAZUM O PRIZNANJU KRIVIČNOG DELA

neovlašćeno držanje opojnih droga iz člana 246a stav 1. KZ, za koje se osumnjičeni tereti na osnovu optužnog predloga u predmetu KT br. 813/22.

Ovaj sporazum o priznanju krivičnog dela zasniva se na potpunoj saglasnosti javnog tužioca i osumnjičenog Luke Zavišića i njegovog branioca adv. Fatiha Akina o svim zakonom predviđenim elementima za zaključenje sporazuma.

Član 1.

Osumnjičeni Luka Zavišić svesno i dobrovoljno priznaje da je: 2.11.2022. godine u Beogradu u ul. Novopazarskoj br. 15, sposoban da shvati značaj svoga dela i da upravlja svojim postupcima, svestan svog dela i želeći njegovo izvršenje i svestan da je njegovo delo zabranjeno, neovlašćeno držao 3 grama opojne droge „kokain“ za sopstvenu upotrebu, tako što je zatečen sa pomenutom opojnom drogom u desnoj šaci prilikom rutinskog zaustavljanja od strane policijskih službenika,

čime je učinio krivično delo neovlašćeno držanje opojnih droga iz člana 246a stav 1. KZ.

Prilog: Zapisnik o priznanju krivičnog dela.

Član 2.

Javni tužilac i osumnjičeni Luka Zavišić su saglasni da Prvi osnovni sud u Beogradu, kao stvarno i mesno nadležan sud, osumnjičenom Luku Zavišiću, po podignutom optužnom predlogu zbog izvršenja krivičnog dela neovlašćeno držanje opojnih droga iz člana 246a stav 1. KZ, na osnovu ovog sporazuma izrekne novčanu kaznu u iznosu od 200.000 dinara (dvestotinehiljadadinara), koju je okrivljeni obavezan da plati u roku od 15 dana, a ako ne plati novčanu kaznu u određenom roku, sud će novčanu kaznu zameniti kaznom zatvora, tako što će za

svakih započelih hiljadu dinara novčane kazne odrediti jedan dan kazne zatvora. Na osnovu člana 246a stav 5 KZ od okrivljenog će oduzeti opojnu drogu „kokain“ u količini od 3 grama.

Član 3.

Javni tužilac i osumnjičeni postigli su dogovor da sve troškove krivičnog postupka koji su do sada nastali u postupku snosi okrivljeni Luka Zavišić, a ti troškovi sastoje se od isplate troškova fizičko-hemijskog veštačenja UKP – Nacionalnom kriminalističkom centru, Odseku u Beogradu, u iznosu od 30.000 dinara na ime fizičko-hemijskog veštačenja opojne droge u ovom predmetu. Ova sredstva okrivljeni će uplatiti na tekući račun 256-257893-11 u „OTP banci“ a.d. u roku od 15 dana od pravosnažnosti presude.

Član 4.

Okrivljeni Luka Zavišić izjavljuje da prihvata obaveze odvikavanja od opojnih droga iz člana 283. stav 1 tačka 5 ZKP-a u Specijalnoj bolnici za bolesti zavisnosti „Draizerova“, u periodu od 30 dana, koje je započeto 16.12.2022. godine i završava se 16.1.2023. godine, čiji nadzor obavlja poverenik organa uprave nadležnog za poslove izvršenje krivičnih sankcija, u skladu sa propisom koji donosi ministar nadležan za poslove pravosuđa.

Član 5.

Javni tužilac, osumnjičeni i branilac saglasno izjavljuju da se odriču prava na žalbu protiv odluke suda kojom je u potpunosti prihvaćen ovakav sporazum, osim prava na izjavljivanje žalbe u slučaju iz člana 319. stav 3. ZKP.

Član 6.

Ovaj sporazum o priznanju krivičnog dela zaključen je 23.12.2022. godine u 13 časova i sačinjen u 4 (četiri) primerka, od kojih osumnjičeni i njegov branilac zadržavaju po jedan primerak, dok preostale primerke zadržava javni tužilac za potrebe krivičnog postupka.

Osumnjičeni

Luka Zavišić

Javni tužilac

Bogdan Hadžipešić

Branilac

adv. Fatih Akin

„Ovaj zamenik uobrazio je da je Ričard Raundtri“, rekao je Luka advokatu, dok je ispijao džejmison.

„Bitno je da mu se nisi otvoreno suprotstavio. Činjenica je da ništa na svoju ruku ne sme da uradi, jer je stroga hijerarhija, ona NKVD-ovska. Nisu je promenili, niti će ikad. Istina, svugde na svetu je tužilaštvo hijerarhijski ustrojeno. Okružni tužilac u saveznim državama Njujorku ili Luizijani, recimo, bira se na izborima te mandat duguje narodu. Okuplja svoj tim, koji je

podređen njemu. Izabrani tužilac ima punu slobodu. Ne zanimaju ga ni gradonačelnik ni guverner. Njegovi zaposleni dobijaju uputstva, ali imaju kakvu-takvu samostalnost. Za razliku od naših zamenika koji je nemaju i koji odgovaraju republičkom tužiocu. A on je potpuno podređen vladi. Tako da tužilaštvo ne pripada sudskoj već izvršnoj vlasti, što se često zaboravlja. Da ne govorimo o paradoksu. Nešto što u nazivu ima javno ponaša se dosledno udbaški, jer meša svoju ulogu sa policijskom. Tvoj komentar za zamenika je na mestu“, objasnio je Fatih svom branjeniku i saglasio se s njim da je viski odličan; led se u međuvremenu gotovo potpuno otopio i razblažio alkohol do neke optimalne jačine, kad mu je ukus najbolji.

„Mrzim pseta, osim Ričarda Raundtrija, razume se. Bio sam u Drajzerovoj, srediću neko uverenje na kraju. Novac sam već uplatio. Lazija, pominjao sam ti ga, dao mi je polovinu. Smatram ga odgovornim za ovu svinjariju. Ti si musliman?“

„Da.“

„Krajnje neobičnog imena.“

„Da. Nikako da se naviknem da ljudi ovde ne uspevaju da upamte moje ime i prezime od ukupno devet slova.“

„Nisu problem slova, već nepostojanje navike. Neobičnost.“

„Da, sve osim Dragan, Stefan, Nikola, Jovana, Marija, Tamara predstavlja teškoću prosečnom Srbinu.“

„Tako nekako.“

„Sredi to u Drajzerovoj. Papir trpi sve. Sećam se Lazije. Ne voliš ga preterano?“

„Od početka nisam. Imali smo grešku u komunikaciji, što

bi rekao onaj upravnik iz *Cool Hand Luke-a*. Međutim, postaje mi sve simpatičniji. Sa Lavom, šefom, imam problem u poslednje vreme. Lazija je dao ubedljivo opravdanje zašto je ona transakcija pošla po zlu. Dao je i pola novca. U početku sam mislio da mi emituje negativne vibracije na ideološkoj osnovi, ali u redu je lik. Malo zadržt, ali nismo li svi? Ne znamo šta da radimo sa Lavom. Možemo li neku tužbu za mobing?“ Luka se nasmejao. Osetio je svu apsurdnost ovog pitanja.

„Mogli bismo da ste zaista zaposleni. Mada, meni je svedjedno, mobing ili krivica, imaću posla svakako.“

„Koliko zaista imaš posla? Pominjao si maločas neku pozajmicu?“

„Pa da, mlad sam advokat, ovo mi je prva službena odbrana, a nemam svojih klijenata. Bar ne onih koji plaćaju.“

„Nešto na moj račun?“

„Ma ne, ti nisi dužan da platiš, rekao sam ti. Tužilaštvo je, ali još nisu. Nisu to neke pare. Meni je neophodno nešto više.“

„Zar nije traženje zajma početak horor priče?“

„Može da bude. Zavisi od zajmodavca, ali i zajmoprimca, ako ih ne vrati na vreme ili ih uopšte ne vrati.“

„Koliko ti treba? Ja sam ovde dobrano pukao, a Lav plaća po učinku.“

„Ne znam, par hiljada evra. Pet najmanje, rekao bih.“

„Tvoji roditelji, rodbina, prijatelji?“

„Roditelji su duga priča. Od prijatelja bih mogao do dve hiljade. Od jedno desetak njih.“

„Lav se bavio zelenašenjem. Daće ti on, ali uz solidnu kama-

tu. Jedno dvadeset odsto mesečno.“ Luka se cinično osmehnuo.
 „Ne znam, razmisliću“, uzvratio je Fatih.

Rastužio ga je razgovor sa branjenikom zato što su Lukine dosetke bile na mestu. Fatih ima obrazovanje i zanat u rukama, ali nema novca. Oseća se usamljeno. Staro poznato osećanje preplavljuje mu organizam. Ne može pobeći. Što više beži, sve je umorniji kad ga usamljenost najzad sustigne. To ga i navodi na samoubilačke pomisli. Zna se da lihvari debelo naplaćuju svoje usluge. Možda mu taj novac i ne treba. *Treba da verujem, kao Adem, da me šejtan plaši siromaštvom.* Misaona bujica preti da preraste u nervni slom. *Novac mi je neophodan. Već sam prešao liniju jer pijem viski sa branjenikom dilerom. Što onda ne bih išao do kraja i otišao kod njegovog šefa?*

„Zar je muslimanima dozvoljen alkohol“, upitao je Luka, time odloživši Fatihov nervni slom na neodređeno vreme.

„Nije.“

„Zašto onda piješ? Jesi li ateista?“

„Nisam.“

Luka je slegnuo ramenima i podigao obrve kao da pita – pa?

„Alkohol je zabranjivan u etapama. Može se naći opravdanje da se upotrebljava.“

„Ali ti još nisi došao do dela gde se konačno zabranjuje?“

„Tako nekako.“

„Jedeš li svinjetinu?“

„Ne. Rekao bih da se tu iscrpljuje tvoje znanje o islamu. Sa

zabranama.“

„Ja sam ateista. Zapravo me ne zanima. Pitam te jer ne poznajem mnogo muslimana.“

„Zabranjena je i kamata. Misliš li da bi mi Lav eventualno dao zajam pod islamskim uslovima?“

„Ti si taj koji je musliman. Ne bi trebalo da tražiš zajam. Znam da ti ja ne bih tražio kamatu kad bih bio zajmodavac, kao što znam da Lav bi, i to ogromnu.“

„Znači, da ne tražim zajam?“

„Nemoj.“

„U redu.“

„Iako si bankrot, razmišljaš u okvirima posla kojim se baviš. Tražiš zajam da bi omogućio sebi da nastaviš da se njime baviš, iako, bar za sad, nisi profitabilan. Zar nije lakše promeniti zanimanje ili baviti se nekim drugim poslom? Zar ovo nije sujeta?“

„Hvala na moralnim poukama. Ti si, beše, upravo proglašen krivim za držanje opojne droge?“

„Ne uzimaj novac u zajam. Radi nešto drugo dok ti ovo ne krene. To je moja preporuka. U svakom slučaju, izbegni zajam.“

„Preporučivaćeš me kao advokata?“

„Naravno.“

„Da znaš više o meni, bilo bi ti jasnije zašto mi treba novac. Prvi i očigledan razlog jeste da ako želiš da zaradiš novac, moraš da imaš novac. Ostali su lični.“

„U redu, ali ne upadaj u zamku. Bar da se jedan od nas spasi“.

„Možda grešim, ali ne mogu nazad.“

„Ni ja.“

Dvojica poznanika konačno su ispila piće. Luka je platio. Izašli su iz kafića u blizini Hrama, zaustavili se i rukovali.

„Razmisli o ovome o čemu smo razgovarali.“

„Hoću. Pozdravljam te“, uzvratio je Fatih.

Pošli su svako na svoju stranu. Fatih je mislio o Kristini.

XIV

NE znam da li je Salih ikad pročitao „Anu Karenjinu“ do kraja. Pročitao je makar čuvenu prvu rečenicu: „Sve srećne porodice liče jedna na drugu, svaka nesrećna, nesrećna je na svoj način.“ Rečenica je svakako stekla posebno mesto u običnom govoru. Književnost, dokolica ili ne, uskladuje se sa stvarnošću i često je nadilazi. Salih se slagao sa prvom rečenicom sveznajućeg pripovedača u „Ani Karenjinoj“; zato se svojski trudio da porodica na čijem je čelu bude srećna ili da bar oponaša sreću. Sve je bilo tu. Ugledna građanska porodica. Lepa kuća u najstarijem delu malog grada. Supruga i dva sina. Smatrao je da porodični sklad održava otac, pater familias. On, sa svojim autoritetom, odnosno s onim što je zamišljao da je autoritet: muškarac, najstariji član porodice, snabdevač, otac sinova čije je vaspitanje u ženinom domenu, ali kažu u njegovom. Dva dečaka, u godinama adolescencije, umeju da budu idioti, kako ih je nekad nazivao. Da ne bi sramotili svoju porodicu, a takvih slučajeva je znao mnogo, vladao je čvrsto, gušeći svaki pokušaj pobune, bez razgovora, osim njegovih prosvetiteljskih pametovanja i samo batinama, često žestokim. Voleo je Klauszevica i neretko navodio njegove misli. Govorio je o Margaret Tačer sa divljenjem. O njenom uspehu u pretvaranju engleskih buligana u pozorišne fudbalske navijače.

Objašnjavao je kako izgleda kad otac izgubi autoritet nad sinom. Na šta ti sinovi kasnije liče i kako se ponašaju. Pomno se starao da u svojoj porodici spreči svako odmetništvo, zbog kojeg bi crvenio u maloj varoši na jugozapadu Srbije, gde svako zna svakog i svi znaju sve. Ceo život proveo je u tom gradu i odavno liči na svoje sugrađane. No, glavno mu je srećna porodica ili bar privid srećne porodice.

Salih je često govorio „učin – doček“, ili „možeš kako hoćeš, ali ne možeš dokle hoćeš“. Omiljene izreke koje je navodio iznova i iznova sad su počele da se obistinjuju. Očeve vaspitne metode nisu dopuštale odgovaranje. Koristio sam priliku i bratovljevu senku da razvijem mehanizam mudrog ćutanja, neodgovaranja i klimanja glavom. Suočen sa silom većom od sebe, radio sam izvan kuće šta sam hteo, u kući bio kažnjavao kad bi se za to saznalo te nastavio opet isto.

Adem je nosio setu u srcu ceo život. Često je bio žrtva svog temperamenta. Mislio je da ga to čini lošim čovekom, ali daleko je bilo od toga. To nije značilo ništa. Samo je burno reagovao na nepravdu, a nepravde, moj bože, bilo je mnogo. Bio je jedini koji ju je u Salihovoj porodici trpeo često i neposredno. Nisam znao šta da mislim o tome. Kao mladi, često sam se suprotstavljao Ademovom besu, prolazio loše i najzad shvatio šta ga progoni. Nepodnošljiva muka, nezasluzena, smatrao je. Kod svojih drugova, čak i brata, nije je video. Video je samo svoju. I zaista je postojala. Analitički um, kakav je bio, tražio je odgovor na pitanje zašto. Neki ljudi imaju potrebu da procenjuju ono što im se dešava, bilo da je sreća ili patnja. Ne i Adem. Znao je priču o Jovu. Nije se osećao kao on. Držao je da je verovanje odgovor.

Klarens Derou bio je čuveni američki advokat, takozvani country lawyer, kojem je priznato pravo na bavljenje advokaturom i bez formalnog pravnčkog obrazovanja. Jednostavnim ukazom sudije, zastupao je klijente u najpoznatijim američkim slučajevima dvadesetih i tridesetih godina dvadesetog veka. U jednom takvom slučaju, „The State of Illinois v. Nathan Leopold & Richard Loeb“ iz 1924. godine, dvojica studenata Univerziteta u Čikagu osuđena su za ubistvo četrnaestogodišnjeg Bobija Frenksa. Bili su uvereni da su počinili „savršen zločin“.

Verovali su u sopstvenu moralnu i intelektualnu nadmoćnost, koja bi ih abolirala od kazne. Dvojici studenata pretila je smrtna kazna i verovatno bi i bili pogubljeni da njihov branilac nije bio Klarens Derou. U spektakularnoj završnoj reči Derou je delovanje dvojice optuženih doveo u vezu sa pogrešnim tumačenjem dela nemačkog filozofa Fridriha Ničea. Derou je istakao da je Ničeoova filozofija veličanstvena, neprevaziđenog rečeničnog stila. Knjiga „S one strane dobra i zla“ kritika je morala kakav čovek poznaje. Takva pravila neće važiti za Natčoveka, već neka druga, koja će sâm napisati. Nejtan Leopold nije – rekao je Derou – jedini čovek koji je čitao Ničea, naravno, ali je verovatno jedini na koga je Niče uticao na tako poguban način. Dok su njegovi vršnjaci radili na farmi i igrali bejzbol, Leopold je čitao Ničea. Za to nije imao dovoljno zrelosti. Postao je opsednut Ničevim učenjem. Pokušao je da obične ljude upregne u ostvarenje sopstvenih namera, u skladu sa Ničevom idejom o Natčoveku. No u tako mladom dobu Leopold nije razumeo nešto veoma važno. Niče je imao prežriv stav prema onome za šta se inače smatra da je bitno. Njegove ideje bile su filozofski san koji se ne može doslovno primeniti u životu. Moć Ničevog Natčoveka ne leži u njegovom geniju već u njegovoj bezobzirnosti. Kao takav, izuzet je od zakona. Tako su, u svojoj suženoj svesti, mislili i klijenti Klarensa Deroua kada su počinili ubistvo. No, oni nisu bili izuzeti od zakona. Naprotiv, pretila im je smrtna kazna. Derou, međutim, nije video razlog da sudbina dečaka zavisi od pogrešnog čitanja dela Fridriha Ničea, ali i da svako čitanje ostavi neki trag na čoveka, u većoj ili manjoj meri. Ostanlja na sudiju, porotu, njega i njegove branjenike. Njihovo zlodelo ne može se, naravno, opravdati, ali bilo bi licemerno pretiti im smrtnom kaznom. Šta je s moralnom odgovornošću države ako sudi dvojici mladića za ubistvo preteći im istim činom – ubistvom.

Zašto država tobože zgroženo sudi, ali naposljetku čini isto – ubija. Završna reč Klarensa Deroua smatra se izvršnim primerom uverljivih razloga protiv smrtne kazne. Dvojicu studenata sud je kaznio doživotnim zatvorom. Ričard Leb je tragično stradao tokom izvršenja kazne. Nejtan Leopold je posle trideset tri godine pušten na slobodu. Umro je od srčanog udara izazvanog dijabetesom u 66. godini. Klarens Derou bio je jedan od najvećih američkih advokata svih vremena. Preminuo je 1938. godine.

Sistem je problem. Mnogo je formalnih zahteva. Potvrda za ovo, potvrda za ono. U republičkom fondu za penzijsko i invalidsko osiguranje zahteva se potvrda o tome da ste živi. Zvuči apsurdno. Sve morate da dokazujete, čak i da ste živi. Pokušajte kao još golobradi da govorite o nekoj temi pred starijima, recimo o automobilima, koje izvršno poznajete. Neće vas ozbiljno shvatiti samo zato što ste mladi, čak i ako znate svaki tip automobila koji je ikada proizveden, čak i njegove performanse. To je posledica nastojanja ljudi koji do kraja života štite svoje bedne interese, svoj sitan čar, verujući u neko blagostanje koje im to donosi. Donosi im samo hladan grob, kao i svima. Zato treba zanemariti sitan čar i živeti. Uostalom, da su Ameri tako razmišljali, ne bi postojao Klarens Derou i svi bismo nešto izgubili.

Znao sam da iskoristim ljudsku slabost za papirima, naročito onima na koja je udaren pečat.

„Nikad mi nije bilo jasno zašto više volite nju nego mene? Uvek sam vam govorio istinu“, reagovao je Salih na moje izlive nežnosti prema majci Emini. Ja sam se zgranuo, ali zagrlivši majku, leđima okrenut ocu, sakrio sam svoju nevericu. Emina, pomirljiva kao i uvek, odgovorila je uz

smešak: „Rodila majka, nikad dečak ne može da voli oca kao što voli majku.“ Nadovezao sam se i sâm rekavši nešto o toj iskonskoj vezanosti.

Prenatalna psihologija govori o svesti deteta još u majčinoj utrobi. Najmanje sam devet meseci duže s mamom. Zatim dojenje, fizička veza, brana od maminih izlučevina, kojom se ne prenosi samo mleko. Možemo i Frojda da uključimo. Nesvestan antagonizam sa ocem, jer stoji na putu dojenja. Istovremeno, beba koristi plač da oca osujeti u koitusu sa ženom. Naime, beba je bespomoćna i priziva majku. To su samo neki od razloga te ljubavi. Uostalom, mama nas nikad nije tukla.

U delu „O nevolji biti rođen“ Emil Sioran pripoveda o tatarskom plemenu čiji su članovi oplakivali tek rođeno dete. Kao da su prizvali čuvenu filozofsku misao da je najveća nesreća biti rođen. Rodićemo dete koje će naposljetku umreti, no, nadamo se da će to biti posle nas, u detetovoj poodmakloj starosti.

Godine 1999. legendarni „Indeksi“ snimaju svoj drugi album pod naslovom „Kameni cvjetovi“, posle kultne „Modre rijeke“ iz 1977. godine. Naslove ova dva albuma duguju bosanskom pesniku Mehmedaliji Maku Dizdaru, na čije su tekstove komponovali muziku, tako dobivši instrumentalno-pesničko remek-delo. Na „Kamenim cvjetovima“ nalazi se i instrumental „Ostrvo“ autora Ivana Vinkovića, nekadašnjeg basiste „Ambasadora“. Pretežno ga čine gitarski rifovi i solo Boda Kovačevića, a ta pesma mogla bi da posluži kao „saundtrek“ za ovu knjigu. Kad bi se u budućnosti note mešale sa slovima, gde bi svako poglavlje imalo svoju temu, a cela knjiga svoju himnu, himna ove knjige bila bi „Ostrvo“.

Slušao sam je idući kroz grad, obično noću, zamenivši dnevnu svetlost

sjajem uličnih svetiljki. Sve mi je lepše izgledalo, ulica, žene. Ljudi su bili mirniji, sirene se nisu oglašavale. Radno vreme odavno se završilo. Spolja sam delovao mirno, dok mi je duša nalikovala na vetrom šiban Dunav. Kamo sreće da sam imao njegovu snagu.

Toliko je napuštene dece. Čitajući delo „Emil, ili o vaspitanju“ Žana Žaka Rusoa, pitao sam se gde leži moralna odgovornost čoveka koji o vaspitanju govori sa najvišim autoritetom, a prethodno je ostavio sve troje dece u sirotištu.

Na pomenutom albumu „Indeksa“ nalazi se i džez obrada sevdalinke „Snijeg pade na bebar na voće“. Aranžman je napravio klavijaturista Sinan Alimanović. U tekst je uneo jednu malu izmenu. Naime, izvorna verzija glasila je u drugom stihu: „Neka ljubi ko god koga hoće.“ Sinan se seća da je kao dečak slušao svoju nanu kako taj stih peva drugačije. Na nastupima „Indeksa“ publika je redovno bila u nesaglasju sa Davorinom Popovićem, ali „Indeksi“ su ostali dosledni, za šta im je Sinan pružio čvrsto uporište. Nova verzija glasila je: „Daruji, Bože, onom ko šta hoće, pa i meni što mi srce želi.“

„SVE srećne porodice liče jedna na drugu, svaka nesrećna, nesrećna je na svoj način“, počeo je Tolstoj glasom sveznajućeg pripovedača „Anu Karenjinu“, a Salih završio, prepoznavši tu specifičnu nesrećnost kao aksiom u svojoj porodici, koja je tu bila oduvek, malo zbog objektivnih okolnosti, a malo i zbog njega samog. Retko ko priznaje krivicu. Ipak, ovaj put nije njegova već Fatihova. Fatih je taj koji je presudio, iz sebi znanog razloga. Zanimljivo je kako se češće usredsredimo na mržnju, nego na ljubav, kao da je mržnja jače osećanje, uprkos činjenici da nam se samo desi, da je trpimo, samo je osećamo. Za razliku od ljubavi, gde je neophodna velika aktivnost, rad, zasluga. Ipak, ljubav i dalje kaska za mržnjom koja nam se samo desila i uglavnom je aktivnost nečeg ili nekog drugog. Kad pojedinca proširite na društvo, dobije se istorija ratovanja, krvoprolića, vođena jednim iracionalnim osećanjem – mržnjom. Daleko razornija, mržnja ubija sve što ljubav izgradi. Ipak, osam milijardi ljudi je na planeti Zemlji, tako da nam ostaje, koliko god opšte mesto bilo, da verujemo u ljubav.

Fatih je dugo živeo sa uverenjem da njegove radnje prolaze bez posledica, bilo dobre, bilo loše, jer nije imao svedoke života van svoje porodice. Mogao je da mašta i domaštava, smišlja i izmišlja. Nikog nije bilo da to čuje. Bio je otelotvorenje replike Spensera Trejsija u filmu „Naslediće vetar“: *„When you go to your grave, there won't be anybody to pull the grass up over your head. Nobody*

to mourn you. Nobody to give a damn. You're all alone^d. Bio je sasvim sam, otud i laž u kojoj je istrajavao.

„Ceo moj život sad počiva na uverenju da usamljenost, daleko od retke i čudne pojave, predstavlja središnju i neizbežnu činjenicu ljudskog postojanja.“ Ova rečenica iz kratke priče „Božji najusamljeniji čovek“ Tomasa Vulfa preuzeta je kao prolog u scenariju Pola Šredera za „Taksistu“ Martina Skor-sezea. Sâm naslov priče pominje Travis Biki (Robert De Niro) u jednom od monologa: „Usamljenost me pratila celog života. Svugde. U automobilima, barovima, na trotoarima, u prodavnicama. Ne mogu da pobegnem. Ja sam božji najusamljeniji čovek.“ Kao što je i Vulfova kratka priča pisana u prvom licu, tako je i Skorsezeov i Šrederov film, studija o usamljenosti u prvom licu. Travis je prisutan u svakoj sceni osim jedne u kojoj se prikazuje upravo ono što bismo videli njegovim očima – ženu i progonitelja od kojeg bi je trebalo spasiti. Ovakav vid filmskog pripovedanja analogan je književnom pripovedanju (anti)junaka u prvom licu. Oba dela, kratka priča i film, vuku koren iz romana „Zapisi iz podzemlja“ Dostojevskog. Roman postavlja temelje egzistencijalizma na kojima niču savremeniji romani poput „Mučnine“ Žana-Pola Sartra ili „Tunela“ Ernesta Sabata. Svako od ovih široko uticajnih remek-dela ispričano je u prvom licu, a kao središnji motiv imaju usamljenost glavnog lika. Protagonista sa kojim se gledalac poistovećuje, postaje nepouzdana pripovedač i dok se gledalac osvesti, protagonista

1 Kad odeš u grob, nikog neće biti da baci zemlju na tvoj kovčeg. Nikog da te žali. Nikom kome je stalo. Sasvim si sâm.

postaje antagonista. Junakovo delanje često je upravljeno na muškarca kojeg doživljava kao prepreku na putu ka ženi koju ne može da ima.

Dvadesetšestogodišnji žilavi momak, „čak zgodan, umirujuće spoljašnjosti i razoružavajužeg osmeha“, može da predstavlja bilo kog od likova iz pomenutih književnih dela, ali „iza tamnih očiju“ krije se frustracija prazninom i usamljenošću. Lik luta i na kraju tone u pročišćavajuću destrukciju. Radnje koje junak preduzima posmatrač često smatra opravdanim, ali samo usled obmane. Sa njim smo i podržavamo ga kao sebe same. Znanje o ratnoj ili nekoj drugoj destruktivnoj prošlosti, kao i nerazumevanje ljudi koje sreće čini sredinu okidačem junakovog već poljuljanog mentalnog stanja.

„Džoker“ je sve ono što predstavlja Travis, kao i njihovi egzistencijalistički prethodnici. Junak sa istorijom mentalnih bolesti vrši nasilan čin. Društvo ga zatim osuđuje. Međutim, da bi ga osudilo, neophodno je da ga prethodno prihvati. Artur Flek nije prihvaćen. Za društvo je nevidljiv. Pokušaj da postane vidljiv suočava ga sa birokratskim košmarom zdravstvenog sistema. Živi alter ego u deluzijama, dok ne učini drugi, još nasilniji čin i postane ono što zaista jeste – Džoker, arhinemezis Brusa Vejna.

Što se Fatih više poistovećivao sa ovim likovima, to je bio udaljeniji od stvarnosti. Usamljenost je činila da postane nestvaran. Ali nijedno stanje nije nepromenljivo.

EPILOG

„VIDELA sam kako ovdašnje žene prolaze u braku. Nije baš u skladu sa idejama o kojima je pisao Adler. Žena svoj potencijal može da ostvari jedino u braku, sa voljenim muškarcem i decom. Da, nikad ne zažale što rode decu, opet bi uradile isto, ali daleko je to od bilo kakvog potencijala. Pate ceo život. Ponižavane i vredane. Nisam želela da i ja tako prođem. Bila sam protiv braka. Sve dok nisi došao ti. Naše druženje i tvoja upornost odneli su prevagu. Bio si potpuno drugačiji od svakog muškarca kojeg sam upoznala ili za kojeg sam čula u životu. Odmeren, nenametljiv, šarmantan, bio si slušalac sa kojim sam uživala u razgovorima o svemu, bez ograničenja. Ta posebnost dovela je do toga da mi najpre postaneš prijatelj, a zatim ljubavnik. Nismo žurili, a to je upravo ono što mi je odgovaralo. Džeјms Speјder u filmu 'Seks, laži i videotrake' kaže Endi Mekdauel da muškarac uči da voli ženu koja ga privlači, a da ženu sve više privlači muškarac kojeg voli. Ne može biti istinitije. Sve si mi privlačniji što te više volim. Na početku si mi bio dopadljiv, ali nisam želela ništa više da imam sa muškarcima. Uspeo si da promeniš moje ubeđenje i sad smo u braku. Godina je kako si advokat, a prihodi izostaju. Porez se gomila, kao i obaveze prema komori. Moja primanja u školi jesu pristojna, ali i nedovoljna. Moraš potražiti honorarni posao. Obuzdaj sujetu, batali ulaganje u obrazovanje na koje se vadiš. Nije to poraz. Volim te.“

Slušao je Fatih voljenu Kristinu posle još jedne epizode očaja

kroz koju je prošao. Fatihovi honorari ne postoje, država svoja dugovanja ne plaća. Raspitivao se o mogućnosti da „prebije“ porez koji duguje sa onim što njemu duguju pravosudni organi, ali to nije uspjelo. Ostali su na Kristininoj plati. Fatihu su već trideset dve godine i prema važećim društvenim normama sramotno je da zavisi od tuđe pomoći. Fatih je uspeo da se oženi najlepšom ženom na planeti, ali ne i da zaradi pristojan honorar. Kako je moguće da mu ne polazi za rukom ono što je lakše? Zar ne važi pravničko pravilo da kad nešto može više, može i manje? Nema razloga da dovodi u pitanje svoje sposobnosti, a i ko bi, posle osvajanja ovakve žene, pristao na kapitulaciju u drugim oblastima? Ona u svakom slučaju zaslužuje samo najbolje. Kada bi samo mogao da joj kupi neki nakit kod Kartijea ili da je odvede na letovanje u Španiju? Svejedno što ona nije materijalista, što je oduševljavaju stil i put, a ne odredište, tamo bi joj se sigurno dopalo.

Fatih je bio Don Kihot, Kristina je bila Dulčineja. Kristina je volela Ulcinj, jedino mesto na kojem je letovala. Dulčineja je Ulcinjanka. Fatih je bio vitez u sjajnom oklopu, ali je živio u svetu u kojem vitezovi više ne postoje.

Međutim, Kristina i dugovi su Fatihova stvarnost, ne letovanje u Španiji. To se hitno moralo promeniti. I tako je prelomio. Pozajmiće novac od Lukinog šefa Lava. Deset hiljada evra, sa rokom vraćanja od šest meseci. Nadao se da može da vrati dug za to vreme, uz iole prihvatljivu kamatu. Uostalom, zelenaška je zabranjena.

Istina, ugovor o pozajmici neće se zaključiti kod beležnika.

Setio se Lukinog saveta. Imao je Kristinu. Verovala mu je. Znao je šta može da izgubi. Nije nameravao da joj pominje zajam, bar ne dok ga ne podigne. Još bolje, pošto ga vrati, kad prođe opasnost. Uzdao se da će mu se prilike poboljšati u bližoj budućnosti, ali prenebregao je jedno. Lav je kriminalac. Obmanjivao se time da je to samo novac, papir, sredstvo plaćanja, najjednostavnija razmena jer joj obe strane priznaju vrednost. Mogao se dogovoriti sa Lavom da mu na ime vraćanja duga ponudi svoje advokatske usluge. Iako sličan aranžman sa državom nije uspeo, nadao se da će sa Lavom biti bolje sreće. Koliko god se država i kriminal držali istih načela.

Da je Fatih razgovarao sa Kristinom o tome da namerava da se zaduži, saslušala bi ga kao i uvek do tada, smirila ga i urazumila. Otvorila mu oči da vidi koliko je taj očajnički potez nepotreban. Nešto manju svotu eventualno bi zatražila od roditelja ili nekog od prijatelja. Od svakog pomalo i privremeno bi rešili problem. Zatražili bi i od Adema, kome je dobro išlo kao građevinskom inženjeru. Sigurno bi dao novac Fatihu. Samo da mu je zatražio, sve bi bilo u skladu sa jevanđeljskom istinom – pitaj i dobićeš – ili kur'anskom – šejtan vas plaši siromaštvom. Možda ne bi bio u još većoj neprilici od nemanja, a to je dugovanje. Samo da nije bio tako nerazuman, da je razgovarao sa Kristinom, iznova i iznova, sve bi bilo drugačije. Razgovor sa ljudima, sa onima koji mu istinski žele dobro, a ne razgovor kao puko sredstvo razmene informacija među ljudima, dok čovek sve više ostaje sâm. Ono što ga zaista čini usamljenim jeste njegov pogled na svet, a ne prisustvo ili odsustvo

drugih ljudi. Ne bi Fatih postupio najnerazumnije i zatražio pozajmicu od čoveka koji ga njome stavlja u džep, a celu Fatihovu porodicu u opasnost, najavljujući uz to tragičan sled događaja. Kao da Fatih nikad nije naučio da živi u zajednici. Sve zbog prokletog novca.

*

„Dobićeš ih. Imaš šest meseci za vraćanje sa mesečnom kamatom deset odsto. Po isteku roka, vraćaš šesnaest hiljada evra. Ukoliko ih ne vratiš, moli boga da mi od tebe zatreba neka usluga koju vi advokati naplaćujete šesnaest hiljada evra. Pretpostavljam da toliko košta odbrana ubice. Mogu da ubijem tebe, ali tada me ne možeš braniti, zar ne? Doduše, šta god da uradim, ili šta god da mi nakače, zašto bih odabrao advokata početnika? Pored toliko iskusnih i korumpiranih advokata s dobrim vezama koji mogu da udese da dobijem minimalnu kaznu ili čak da tajanstveno nestanu dokazi. Istina, za mnogo veće pare od šesnaest hiljada evra. No, od kada sam prvi put vršnjaku oteo užinu u školskom dvorištu, kad su pare bile problem? Žao mi je što se ovako upoznajemo. Možda bih zatražio tvoje usluge u nekom trenutku, mada, prema Lukinim rečima, nisi ni njega usrećio.“

„Na slobodi je, zar ne?“

„Jeste. Da je drukara, ne bi bio.“

„Što se tih usluga tiče, to je bilo upravo ono što sam hteo da predložim. Preduhitrili ste me. Pretpostavljam da je vraćanje duga neminovno? Trebalo je posle one užine da pomenete i pičku.“

„Molim?“

„Uzimanje užine podsetilo me je na nešto što je rekao Kostelo u filmu 'Departed'. Gledali ste?“

„Jesam. Šta misliš otkud mi gangsterske fore?“

„Sjajan film.“

„Vратиćeš dug, jer mi nisu potrebne tvoje usluge. Imamo i metode za prinudnu naplatu. Ne raduj se, nije izvršitelj.“

„Neka administracija, ljudski resursi ili ugovori? Restorani znaju da iziskuju prilično papirologije.“

„Imam ja Laziju za to. Neće mi biti drago ako ostaneš dužan, ali ne zbog para. Sa dužnicima postupamo uvek isto jer držim do ugleda. Gledao si 'Departed'. Znaš kako to ide.“

„Za mene je Skorseze najveći reditelj. Ja da sam reditelj, samo bih takve filmove pravio.“

„Doviđenja.“

Lav je sazvao Luku i Laziju i saopštio im da imaju novog dužnika. Ubrzo potom održao im je jedno sociološko predavanje čija je svrha bila da opravda njegovu ulogu u ovom svetu sveopštih stradanja.

„Advokat, visokoobrazovan čovek, dolazi radi pozajmice, a dobro se zna da je uvek bolje biti poverilac nego dužnik. Kad se već duguje, neka svi duguju vama. Time širite svoj uticaj i stižete prijatelje koji bi sve uradili za vas. Šta mislite, zašto ja ovako dugo opstajem?“

Luka je slušao i žalio. Fatih se odlučio na ovaj korak, uprkos njegovom odvrćanju. Bio mu je drag. Pošten čovek, ali pomalo

nesrećan. Granica se sad briše između njih. Obojica su na strani progonjenih. Luka je bio uveren da Fatih neće uspeti da vrati dug.

*

Kristina nije znala za pozajmicu. Fatih se pojavio sa ogromnim buketom ruža rekavši da je uplaćen novac za službenu odbranu. U međuvremenu, platio je zaostali porez i račune. Ostala mu je glavnina novca. Pomislio je da je pozajmio previše, ali to su ubrzo razvejale misli o ulaganju, dobiti i vraćanju duga Lavu. Nameravao je da razgovara sa Kristinom o ulaganjima, ali ne pre nego što nađe objašnjenje za novac. Možda neće morati da kaže kako je do njega došao, ako se pojavi novi klijent koji bi mu dao veliki predujam. To bi i dalje bila laž, ali milosrdna. Tako je bar smatrao. Uostalom, ćutanjem je štitio Kristinu.

„Ljubavi, smem li da ti priznam nešto?“

„Samo ne okolišaj. Plaše me ovakve najave.“

„Sećaš se povremenih SMS poruka i poziva koje je na tvoj broj upućivao onaj zlikovac?“

„Da.“

„Nismo im pridavali veliki značaj. Međutim, posle tri takva incidenta, otišao sam u užičku policiju, posle ročišta pred tamošnjim sudom.“

„Sećam se kad si išao u Užice.“

„Znao sam da od prijave nema ništa. Uradio sam to iz drugog razloga.“

„Kojeg?“

„Saslušaj. Policajac je uredno načinio službenu belešku o

mojoj prijavi. Izjavio sam da mi je od marta do maja zlikovac slao poruke i pokušavao da razgovora sa mnom. Odbijao sam, a kad je nastavio, shvatio sam to kao pretnju i osetio se ugroženim. Ukazao sam na poznanstvo između vas dvoje i dodao da nije mogao da stupi u vezu sa tobom. Blokerala si sve brojeve preko kojih je to pokušavao i rekao da si se i ti osećala podjednako progonjeno. On nastavlja uprkos tvom nedvosmislenom 'Ne'. Međutim, ja sam taj koji prijavljuje, jer želim da te poštedim daljih nevolja. Objasnio sam službeniku da radnje traju i posle našeg venčanja, što me je dodatno rasrdilo. Izvestio sam da zlikovac ima istoriju mentalnih bolesti i da je policija već bila angažovana na njegovom hospitalizovanju. U svakom slučaju, ološ mi ne zadaje brige. Nema opasnosti od pasjeg laveža, a i vidim da se ti nijednom nisi uznemirila.“

„Zašto se onda uopšte petljaš sa policijom?“

„Jer sam hteo da imam legitiman osnov da zatražim dozvolu za posedovanje oružja.“

„Znaš da bi ti dali i bez toga.“

„Hteo sam da budem siguran.“

„U redu, ali ja ne dajem izjavu.“

„Ne brini. Ja sam podnosilac prijave. Od toga nema ništa. Neće biti suđenja. Ranije je policija to rešavala sa dva šamara. Verujem da će tip biti ukoren ako ne nastavi terapiju. Ne likujem, samo kažem.“

„Nije on vredan tolikog angažovanja. Zašto, u stvari, želiš pištolj?“

„Advokati ga uglavnom poseduju. Zlu ne trebalo.“

„Zaista veruješ da ćeš se sa pištoljem osećati bezbednije?
Znaš li uopšte da rukuješ njime?“

„Naučiću.“

„Nosićeš pištolj i mislićeš da ti ne preti opasnost?“

„Posedovaću. Za nošenje je potrebna posebna dozvola. Ima ga tvoj otac. Imao ga je i moj. Zašto ne bih imao i ja?“

„Oni su ti uzor?“

„Nisu, ali voleo bih da smo na ravnoj nozi.“

„Sa kim ćeš ratovati?“

„Ni sa kim.“

„Sigurno mi sve govoriš?“

„Sigurno.“

„U redu, ali ne želim da ga vidim.“

„Dogovoreno.“

Veče koje je počelo buketom ruža, večerom i sjajnim katalonskim filmom o borbi poljoprivrednih nadničara za goli život završilo se neprijatnim razgovorom o ličnom naoružanju i bolnim podsećanjima. Ipak, Fatih je umiljavajućim poljupcima pokušao da spase noć, dok je Kristina stišavala uznemiren duh i slutila da postoji nešto što joj Fatih krije. Zapravo, nije uopšte sumnjala u to.

*

Kristina je volela filmove i kratke rečenice. Gledala je pokretne slike na način na koji je čitala veliku književnost. Uvek tražeći podtekst, intertekstualnost, ono što autor prećuti, a ipak je očigledno. U filmu je to zvala međufrejmovanjem. Verovala je da kamera govori istinu 24 slike u sekundi. Bila bi kao hipnoti-

sana pokretnim slikama. Kad bi se poistovetila sa likom, verovala je da joj preči jednako velika opasnost. Davala je prednost epskim nasuprot *downbeat* krajevima, iako potonji više nalikuju na stvaran život. Volela je psihologiju i pripovedanje iz istog razloga – pomaganje drugima. Drugi su to znali da zloupotrebe. Satima bi slušala kako ljudi govore o svojim problemima i neretko primala taj teret na sebe. Ljudi bi se osećali rasterećeni. Umarala bi se, ne uviđajući da je nesvesno odgovorna za to. Ljudi retko nalete na istinskog slušaoca. Kad ga se jednom domognu, ne ispuštaju ga nipošto. Kao i za svaku drugu retku dragocenost, ljudi su se držali za Kristinu, nekad i očajnički. Privlačila ju je tuđa teška sudbina, pa je pružala ruku utehe svakom ko je takvu sudbinu makar i fingirao. Tuđi slatki životi i uspesi nisu je zanimali. Samo bi čestitala i išla dalje. Postoji verovanje da žena od muškarca traži samo zabavu. Ne i Kristina. Ona je tražila muškarca kojeg može da popravi. Smatrala je da psihologija više leži u književnosti nego u samoj psihologiji. Volela je Balzaka i Dostojevskog. Nikad je ne bi zainteresovao uštirkan, zalizan japi u skupocenom odelu, ali bi neki mučenik, pa je često završavala u toksičnim vezama. Nije ostavljala utisak da je njoj potrebna pomoć, pa su ljudi verovali u njenu neverovatnu snagu. Jednom prilikom, posle višednevnog druženja sa čovekom obolelim od manične depresije, lekar koji ga leči rekao je Kristini da je njen uticaj poput antidepresiva, te da pacijent više ne mora da ih pije. Samo da nastave da se druže. Pošto je bolesnik zloupotrebio svoju bolest u odnosu na milosrdnu Kristinu, ona je prekinula svaku vezu, pa se ovaj vratio anti-

depresivima ne bi li spasao sebi život. To je ono što muslimani zovu merhamet. Takva je bila Kristina. U svakom potonjem poznanstvu bila je sve opreznija, a najopreznija sa Fatihom. Čudnovato. Savetuju vam da se ne venčate sa prvim ili prvom kojeg/koju imate, ali ostaje činjenica da sa svakom novom vezom imate da date sve manje, dok na kraju ne ostane ništa, a vodite se samo golim interesom u onome što bi trebalo da bude vođeno srcem. No, te krajnje opreznosti svesno se odrekla ubrzo pošto ga je bolje upoznala. Fatih je to zaslužio i dokazuje joj to svaki dan, čak ide u krajnost ne govoreći joj o onome što bi je pogodilo. Vreme je da neko pomogne i Kristini. Bude joj slušalac. Pored filma i književnosti, Kristina je, poput Fatiha, verovala u snagu i zloupotrebu papira. Srpski narod oduvek je baštiniio narodnu mudrost, ali ne i naročitu pismenost. Otud, od industrijske revolucije naovamo, velika slabost ka formalnom obrazovanju. Od fakulteta se očekivalo ne samo stručno nego i moralno obrazovanje, pa se verovalo u visokoobrazovane kao visokomoralne ljude, iako jedno sa drugim nema mnogo veze. Ne može se čak reći ni da su u dalekom srodstvu. Kristina je prezirala nadmenost takvih ljudi. Bilo joj je bitno da pravi razliku i ne poistovećuje moral sa znanjem. Jedno ne podrazumeva drugo, odnosno i za jedno i za drugo neophodno je vaspitanje. Kao što se radi na diplomi, radi se i na moralu. Obrazovani ljudi, koliko god im to sugeriše pridev, nisu nužno i dobri ljudi. Verovatno je nekad bilo tako, otud i ta imenica – edukovan, obrazovan, onaj koji se obrazuje, poput obrazovanja komisije, formira. Nastaje. Od gusenice leptir, od čoveka ličnost.

Poistovećivanje morala i struke verovatno i potiče iz drevnih sveučilišta.

Na najstarijem univerzitetu na svetu koji nije prekidao rad – Al Karauin u Maroku, osnovanom devetog veka – osim islamske teologije i šerijata proučavale su se i takozvane *liberal arts*, to jest slobodne umetnosti. Studentima su pružana znanja iz oblasti istorije, filozofije, književnosti, etike, jezika i veština. Moralno vaspitanje bilo je imperativ. Ne i sad. U toj oblasti svi su samouki. Većina i ne vidi potrebu da uči. Kristina se upisala na Grupu za srpsku književnost i jezik sa komparatistikom na Filološkom fakultetu i diplomirala je. Posle početnog oduševljenja ostala je poražena. Pratila je kurikulum, ali on se zasnivao na esejima i kritikama koje su pisali njeni profesori ne bi li napredovali u zvanju. Sâmi eseji nisu imali vrednost. Sâmi su sebi bili svrha. Na studijama se proučavao puki tekst, bez analize likova, priče i psihologije. Ne onako kako je Kristina zamišljala. Na fakultetu je učila radi ispita, a čitala radi sebe. To je naravno mogla i bez studija. Gotovo da nije poznavala nijednog kolegu koji se po diplomiranju bavio podučavanjem književnosti u školama. Ubrzo po završetku studija većina bi se prekvalifikovala. Kopirajting, izdavaštvo ili nešto treće, neretko bez ikakve veze sa stečenim zvanjem. Nažalost, u životu, dvoumica Šekspir ili kobasica svaki put se rešava u korist kobasice. Kristina je počela u digitalnoj štampi te i ako bi odštamkala poneku knjigu, posao nema veze sa književnošću. Nije bila nezadovoljna. U školama tad nije bilo mesta. Gledala je u budućnost. Pravo, poput Fatiha. Često su maštali na jastuku - izdavaštvo ili nešto

treće. Nije verovala u karijeru, znala je da je sve to mehur od sapunice. Vašar taštine. Nije želela da bude deo toga. Videla je šta karijerizam čini ljudima. Uradi to i to i osigurano ti je mesto tu i tu. Do ut des, quid pro quo, ja tebi serdare, ti meni vojvodo. Uspeh je neminovan. Kao i impresioniranje ljudi koje slučajno srećete na koktelima. U međuvremenu, zadovoljstvo je nalezila u drugim stvarima. Pored filma i književnosti, koju čak ni fakultet nije uspeo da joj ogadi, Kristina je volela grafički dizajn, antiku, jeftinu odeću i epiku, ples, zanate na umoru, priče o nepovlašćenima i gonzo-novinarstvo, apstraktnu umetnost, svoju majku više od bilo koga na svetu i, na veliku Fatihovu sreću, sâmog Fatiha. Užasavala se preljube. Verovala je u krajnju valutu – poverenje. Kada bi otkrila laž, reagovala bi prenaglašeno, jer laž je uvek laž. Nikad ne bi dozvolila Fatihu da pozajmi novac, naročito ne od zelenaša. Nije je zanimalo novac. Smatrala je da imaju dovoljno. Fatih je to znao, otud nije ni pokušao da joj kaže. Muškarci, odrasli sa idejom o porodičnom snabdevaču, trovani su godinama, da bi na kraju došli u situaciju u kojoj se našao Fatih.

Adem, posetilac istog predavanja o snabdevačima, bio je na ivici istih odluka, ali sa jednom značajnom razlikom – verom u Boga. Možda je vera u početku služila kao eskapizam, slično kao sa Fatihom i filmovima, ali ubrzo se pretvorila u praktičan vodič za skladan život. Pisao je Adem apstraktne stihove, takozvane *apstrakte iz umlja*, igrao se rečima i stvarao nove. Pisao tekstove na kompozicije svojih prijatelja. Na reči je gledao kao na note. Stavljao ih je jedne pored drugih, osluškivao njihovu

harmoniju i spuštao na papir stvarajući poeziju melodije i ritma. Prožno pisanje bilo mu je daleko. Nije ga zanimalo pripovedanje, samo osećanja. Njih može da pruži samo poezija. Umetnost je nepostojanje suvišnog, navodio je Adem Mikelandela pišući poeziju u najrazličitijim situacijama, bez ikakve namere da je objavi. Ako bi neko želeo, ne bi se protivio, ali on sâm nije imao tu ambiciju. Voleo je progresivni rok. Što je neka kompozicija bila nejasnija, to mu je bila draža. On je bio legitimni predstavnik takve muzike, samo u rečima. Pisao je na fakultetu manje hermetičnu poeziju, kojom je Fatih bio oduševljen, ali ubrzo je napustio taj put postajući sve nejasniji i nejasniji.

Sidni Lumet, legendarni reditelj, pisao je u knjizi *Making movies* da je Marlon Brando čitao ponuđenu ulogu na dva načina. Prvi, kojim je zaista tumačio lika onako kako je mislio da je najbolje, a pošto je Brando u pitanju, verovatno i jeste najbolje, i drugi način, kojim je čitao sve uloge jednako, bez ikakve promene u izražaju. Način koji bi reditelj odabrao označio bi i veštinu samog reditelja u Brandovim očima, što je bio svojevrsni test o tome koliko je reditelj darovit.

Adem se poslužio sličnim načelom. Što je njegova poezija više komunicirala sa publikom, više ju je odbacivao i stvarao novu, nepristupačniju. Bio je svestan svog dara i kao da je kažnjavao ljude time što bi ih lišio uživanja u njemu. Za Branka Miljkovića smatrao je da je prešao igricu. Za sebe da je zapeo na pretposlednjem nivou.

Zamolio je Kristinu kao filologa i obožavaoca apstraktne umetnosti da priredi njegovu zbirku poezije i uradi sa njom šta

joj je volja. Adem ni od umetnosti ni od ljudi nije tražio nikakvu protivuslugu. Bio je poput drevnih zadužbinara, koji, iako su imali neko bogatstvo, uvek bi ga delili sa drugima. Potpuno suprotno od onoga za šta bogatstvo danas služi. Bio je neprilagođen. Honorar je zahtevao samo za svoj inženjerski zanat. Nije želeo da komercijalizuje bilo šta drugo. Naročito ne poeziju do koje mu je tako stalo.

*

Užička policija saslušala je svog poznanika od ranije, zlikovca kojeg je Fatih prijavio formalnosti radi i kao što to obično biva – ne biva ništa. Policija je, izmenama krivičnog zakonika od pre nekoliko godina, formalno podređena tužilaštvu, ali suštinski se ništa nije promenilo u policijskoj državi Srbiji. Zašto bi se neko odrekao vlasti samo zbog tamo nekog zakona? A vlast je pre svega oličena u policiji, naoružanoj formacija koja ima monopol na fizičku prinudu. Čak i kad reši da uradi nešto za opšte dobro, to često bude prekasno. Postventivno, ne preventivno. Nije Fatihu bila neophodna zaštita, bilo mu je neophodno oružje. Ne zbog zlikovca, već zbog Lava. Od Lava mu je pretila opasnost. Zlikovac je poslužio kao izgovor.

Fatih je konačno dobio dozvolu za posedovanje oružja kakvu je imao i njegov otac Salih. Ostalo je još da nabavi pištolj. Čovek u svojoj sujeti oduvek misli da je zaslužio nešto što drugi nije. Tako se Salih osećao prijatno zato što zakonito ima pištolj, a neprijatno zato što, takođe zakonito, pištolj imaju i drugi. Smatrao je da je oružje u njegovim rukama bezbedno. No, bez

obzira na obuku, napunjen pištolj je napunjen pištolj, kod koga se god nalazio.

Obuci za rukovanje oružjem Fatih se pomno posvetio. Tehnologija ručnog vatrenog oružja – recimo, italijanskog proizvođača „Bereta“ – nije se menjala još od 16. veka, kada je firma osnovana. Projektil, čaura, barutno punjenje, kapisla, delovi metka, kalibar. Metak se nalazi u magacinu ili burencetu pištolja ili revolvera, a potom u cevi iz koje biva ispaljen, tako što povlačenjem okidača opruga pomeri oroz, koji svojim kljunom udara u kapislu i zapali je. Plamen se prenosi na barutno punjenje gde dolazi do eksplozije i stvaranja velike količine barutnih gasova, koji svojim pritiskom potiskuju projektil iz čaure, a potom kroz izlebljenu cev u spoljašnju sredinu. Projektil se kreće propulzivno, rotatorno, što obezbeđuje održavanje putanje daleko bolje nego da je cev glatka. Pucati iz pištolja nije nimalo lako. Zahteva vežbanje, smirenost, preciznost. Pucanj izaziva trzaj, tako da je neophodno dobro držati pištolj. Uvežbanost omogućava da rukujete njime i u mraku, u neposrednoj opasnosti i što je moguće brže. Naravno, ključno pitanje jeste za šta ga koristite.

*

Hamid je bio treći sin hafiza Rahima Akina. Akini, kao što im prezime kaže, turskog su porekla. Jedina su porodica u gradu takvog rodoslova. Nisu bili mrke puti, pa bi i u vreme prve i druge Jugoslavije prolazili kao ovdašnje stanovništvo samo da su prezimenu dodali sufiks ić ili čić. Hafizovi preci odoleli su onome što su nekad zvali posrbljavanjem. Većinsko stanovništ-

vo ovde je i terminološki kažnjavalo raznoverstvo, izjednačavajući veru i naciju. Da li su Akini smatrani poturicama ili nekakvim turskim surogatom u Srbiji? U krvavoj bratoubilačkoj prošlosti, verovatno je tako bilo. No, preživeli su 19. vek i odlazak Turaka i balkanske ratove. Prvi i Drugi svetski rat (ovaj potonji bio je i građanski) te komunističku revoluciju. Uvek su se držali samo onog što drugima bode oči – vere. Muslimanski živalj u Sandžaku mnogo je stradao tokom Drugog svetskog rata. Što od okupatora, što od domaćih izdajnika. Setimo se Čergara iz prologa koji je hteo da ubije Hamida, partizansko kopile.

Hamid, sveštenički sin, preživio je Čergara, naciste i četnike, borio se i pomagao drugovima da izvedu revoluciju, ali nije ubirao njene plodove. Samo se sklonio i prepustio vlast drugima. Njegova revolucija se završila. U miru se bavio proizvodnjom tekstila i uspešno vodio lokalno preduzeće dugi niz godina. Ubrzo posle rata oženio se Mevlidom i dobio sina Saliha, Fatihovog i Ademovog oca. Ratna prošlost učinila je njegovo srce ranjivim. Kucalo je dvostruko brže da bi nadoknadilo izgubljene ratne godine. Jednog novembra samo je stalo. Njegov sin Salih imao je tada devet godina.

Pedeset godina kasnije, Salih je deset godina stariji nego što mu je otac Hamid ikada bio. Iako ga je ovoliko nadmašio, nije se oslobodio straha od srčanog udara. Krv nije voda, govorio je Salih. Strah je prevelika sila da bi joj jedan Salih odoleo.

Pošto je izbacio nagog starijeg sina u ledenu januarsku noć,

Salih je osetio ubrzano disanje. Neko naivan pomislio bi da mu se telo buni zbog malopredašnjeg čina. Ne i Salih. Bio je uveren da ga je snašao srčani udar, baš kao svojevremeno i njegovog oca. Odvezao se u bolnicu. Majka i nana iskoristile su njegov odlazak i uvele Adema u kuću. Drhtao je od studeni, promrzlih ruku i stopala. Suze su mu prelazile preko crvenih obraza poput kapi kaljenog čelika. Brzo su ga utoplile da bi ga spremile za vreo tuš. Obe su plakale. Fatih je sve netremice posmatrao. Bio je u vunenom džemperu.

Ubrzo se vratio i Salih. Ispostavilo se da mu je želudac pritiskao dijafragmu, pluća i rebra te tako izazvao tahikardiju. Samo srce bilo je zdravo. „Da niste naglo podigli malo veći teret, gospodine?“ upitali su ga u hitnoj pomoći. Taj teret je Adem. Sad već moralni. Fizički je samo želudačna kila koja je nastupila. Ipak, Salih je nije priznavao. Proglasio je sebe za srčanog bolesnika. Posle toga redovno je razblaživao krv alkoholom i lekovima. Uzimao ih je istovremeno. Nije želeo da mu srce prepukne. Svaku ustreptalost gušio je odmah po nastajanju. Krvni pritisak postao mu je nizak. Bio je zadovoljan. Nije se pitao hoće li mu srce pući za promrzlim sinom.

Adem se jedva povratio. Hipotermija je prerasla u tešku upalu pluća. Samim čudom je preživeo. Fatih se molio Bogu da se ovako nešto nikad ne ponovi njegovom bratu. Istovremeno, ništa nije preduzimao tim povodom. Sećao se da je ranije potkazivao brata zbog njegovih izliva besa u društvu. Preturao mu je po džepovima tražeći nešto što bi ga odalo, pa ga optuživao pred roditeljima. No, sad se molio. Valjda je naučio lekciju. Salih

nije. Oduvek je smatrao da radi ono što je ispravno za sinove. I za sebe. Bio je van domašaja bilo čijeg saveta. Stvarnost ga je uljuljkivala u takvom stavu.

Jednog dana uzeo je dnevnu dozu leka i dnevnu dozu alkohola. Ne istovremeno, ali jedno za drugim u kratkom razmaku. Pozdravio je suprugu i krenuo u jutarnju šetnju. Emina je bila za računarom. Kasnije je začula sirenu ambulantnih kola. Nije se obazirala. Grad je bio pun starijeg sveta. Emini je zazvonio telefon. Nikad nije volela da ga koristi, pogotovo ne u radno vreme. Mora da se javi. Podiže, pa ubrzo spušta slušalicu. Izlazi, prolazi dvorište. Kreće se ka mestu odakle su je zvali. Ambulantna kola već su odvezla Saliha. Na pločniku se nalazi mrlja Salihove krvi razblažene alkoholom i lekovima. Ovaj put srce je do te mere usporilo rad da je telo ušlo u prinudan san, dok je Salih još hodao. Pao je sa svoje visine i udario glavom u ivičnjak. Kasnije su mu uklonili hematom, ali ostao je invalid. Fatihi je tada bilo devetnaest godina.

*

Ja sam loš čovek. Povređujem ljude. Moj život je posmatranje života. Uplašen sam čovek. Moj dub slomljen je od detinjstva i do današnjeg dana pokušavam da ga sastavim. Još nisam uspeo. Verovatno nikad neću. Plašio sam se očevog besa, a onda i sâm plašio slabije od sebe. Izaživao sam brata. Mnogo boljeg čoveka nego što sam ja. Podmuklo sam manipulisao njegovom osetljivošću. Potkaživao sam ga ocu. Uvek bih prošao bolje. Nije bilo pošteno, ali tad mi to nije smetalo. Za isti nestašluk kao što je Ademov nisam ni blizu bio kažnjavao kao on. Prilagođavao sam se bolje u svakom društvu, poput kameleona. Nasuprot Ademu, koji

je plaćao cenu svog integriteta i čestitosti. Oduvek sam tražio način da sebe opravdam. Sad je dosta. Ja sam zapravo slab i bolestan čovek. Sasvim nezaslужeno imam sreće u životu. Kao musliman nisam izdržao teret na plećima, nisam postao uxor ni među svojim ni u mešovitom društvu. Majkl Džordan je rekao: „Promašio sam više od 9000 šuteva u karijeri. Izgubio sam blizu 300 utakmica. Dvadeset šest puta povereno mi je da šutiram za pobedu, ali promašio sam. Padao sam iznova, iznova i iznova u životu. Zato sam uspeo.“ Ja samo padam. Nikad mi nije povereno ništa, jer svi znaju da sam gubitnik. Kriv sam jer sam dozvolio da me guraju u nešto čemu nisam dorastao. Za sve moje neuspehe – drugim rečima, za ceo svoj život – kriv sam samo ja. Za retke uspehe odgovorna je sreća. Nešto izvan mene. Vantelesno. Nikad nisam dobio ono što sam želeo. Kad bih, po zakonu velikih brojeva, nekad i dobio, bio bih previše umoran da uživam u plodovima tog uspeha. Znam da čitam samo gubitnički skript. Uspeh jednostavno nije mogućnost. Upornost kao vrлина, u mom slučaju, ogoljava se kao najbedniji nedostatak, gubitak dostojanstva i integriteta. Poput neplivača, koji bi da oseti dubinu mora, pa odmakne od obale, naiđe na talase koji ga vrte ka obali jedan metar, ali ga u povlačenju odvuče dva i onda ga konačno udave na pučini. Nesposobnost, gordost, glupost, neznanje i na kraju smrt. Ništa bolje nisam zaslužio. Previše sam umoran od grešaka. Veliki Arsen je napisao: „Niti mrve mladog mesa, Samo stare kosti, Ojađena, stara kesa – Izludijeću od istosti. Ovdje nema ničeg čednog, Nema ni niskosti, Daleko od ičeg nježnog - izludijeću od istosti. Ostasmo bez prave gladi, Nema ni sitosti, Ne grijem se, niti hladim – Izludijeću od istosti. Nije šporko, nije čisto – isto, Naše velo malo misto – isto. Otišli su posle jada, Neželjeni

mrski gosti, Dok spašavam čiste ruke – Izludijeću od istosti.“

Voleo bih da sam nadaren kao Arsen, umesto što sam propali mediokritetski bednik, koji upropasti i ono što ima. Možda imam sudbinu kakvu zaslužujem. Da je mogla da bude drugačija, bila bi. Talas i vantelesno. Dve reči koje sam pomenuo maločas, potpuno nesvesno, ali sa toliko važnom ulogom u mom životu. Ranije sam pridevom vantelesno drugima opisivao iskustvo pogleda na lepu ženu. Ja, rekoh već, povređujem ljude. Talas. Godinu dana me gurao ka obali spasavajući mi život. Bojim se da je sad krenulo povlačenje ka pučini, dok se sve konačno ne završi. „Svakog dana u svakom pogledu sve više napredujem“, rekao je Slavko Štimac u filmu „Sjećaš li se Doli Bel“. Ja bih rekao da sam svakim danom sve bliži mezarju. U međuvremenu, ništa se ne menja. U „Činovnikovoj smrti“ službenik umre pošto poveruje da je uvredio nadređenog. Moja priča je Čebov za nepismene, jalov pokušaj transponovanja lika činovnika u moj lik. Jedino u šta verujem jeste da nas čeka ista sudbina. Ja sam uvredio majku, brata. Ocu sam stavio dozu više u vodu, taman toliko da prevagne i prouzrokuje njegov koban pad. Lagao sam prijatelje i Kristinu, jedinu ženu koju sam voleo. Zaslužujem da umrem. Dugujem novac. Nesposoban sam da zaradim za pristojan život. Smrt je jedini način da se isкупim. Bolja je dostojanstvena smrt nego promašen život. Zaista verujem u to. Žaliće me majka. Kristina će me kleti, jer sam joj upropastio život, ovako malo više nego da sam ostao u njemu. Adem će se držati islamski čvrsto. Reći će da je došao moj edžel (smrtni čas). Pre toga bi trebalo da opskrbim svoju Kristinu. Po drugi put na delu je moja rešenost. Prvi put isto se ticalo Kristine, ali da mi bude žena. Tad sam uspeo, nadam se da ću i sad. Već sam pozajmio novac. Možda životno osiguranje? Gubi se ako se život okonča samoubistvom. Ne želim prevarom da završim život.

Možda da ne vratim dug Lavu, čime bih ga doveo u situaciju Šekspirovog Šajloka, koji se naplaćuje funtama ljudskog mesa. Imam trulo meso da ponudim, plen za strvinare i crve. Ili da časno, poput Frenkija „Pet anđela“, u „Kumu II“, oduzmem sebi život u ime otkupa duga. Gde živim ja? Moje mišljenje onemogućava moje delovanje. Jedino želim da delujem u pravcu smrti. Nikad i nisam naučio da živim. Za čim da se žali?

*

Šta Fatihu znači što je pozajmio novac, Lavu što je dao u zajam? Kako god da se ova transakcija završi, hoće li uslediti blagostanje? Hoće li Lav biti bolji deda svojim unucima ili Fatih bolji suprug svojoj Kristini? Da li su Lav i Fatih ikada doveli do nečeg bogougodnog ili čovekougodnog svojim delovanjem? Da li je Salih vaspitao svoju decu kako je želeo? Da li je bilo koje njegovo nastojanje imalo smisla, budući da su njegovi sinovi ili otpadnici ili anđeli? Šta god da su, sami su odgovorni za to. Salih nema ništa sa tim. Žele li Luka i Lazija da provedu život služeći ološu? Da li je Lukin deda oslobađao Beograd da bi mu unuk dilovao narkotike? Zna li Lazija da razmišlja mimo čopora? Postoji li ijedan čovek u Srbiji koji razmišlja o svojoj individualnosti? Ne, svakom od nas je uzor lik koga glumi Majkl Daglas u filmu „Traffic“ Stivena Soderberga. Bitan, markantan čovek u skupom odelu, kome okrug poverava bitan zadatak sprečavanja trgovine narkoticima u američkom pograničnom predelu, obrazovan sudija, suprug, otac maloletne ćerke, sa kućom i dva automobila u predgrađu Vašingtona, a zapravo gord i sujetan službenik Vlade, karijerista, loš suprug i pedagog, koji ni sopstvenu ćerku ne može da odbrani od opojnih droga,

a kamoli Sjedinjene Države. Ljudi ne čitaju. Retki čitaoci traže eskapizam. Ova priča to ne nudi. Nudi očajanje. Čitaoci ne žele da se osećaju bednije nego što moraju. Zato će se okrenuti dobrim starim bestselerima, knjigama poznatih i popularnih, više ili manje kvalitetnom štivu; no, ni to im neće pomoći. I dalje su tu gde jesu. Ne mogu da ih krivim. I ja sam. Volim da pročitam lošu knjigu, pogledam loš film. Volim i da napišem lošu knjigu. Čak i osećam određenu vrstu odgovornosti, jer likovi kakvi su, da su, moji su. Ja sam ih izmislio, postavio, ja ću ih uništiti. Zašto se uopšte truditi, kad jedino na šta možete računati jeste zaborav. I beg.

MNOGO GODINA KASNIJE

DALEKO, pet hiljada milja udaljeno od predgrađa Vestmont grada Montreala, u pokrajini Kvebek države Kanade, nalazi se, u jugoistočnoj Evropi, na Balkanskom poluostrvu, u jugozapadnoj Srbiji, nekadašnjoj jugoslovenskoj republici, 186 milja južno od prestonice, sasvim mali grad – grad iz koga vodim poreklo. Ni u jednom od dva grada nisam bio, kao ni u Bosni, zemlji porekla Maka Dizdara, koja sa pomenuta dva grada čini neuralgičnu mapu istorije naše porodice.

Moj otac je govorio da su u Srbiji bili nacionalna manjina. Nisam znao šta to znači. Objasnio mi je da je to kad živite u državi koja nije vaša matica. „To smo mi u Kanadi“, odgovorio sam mu. „Tako nekako“, rekao je. Opet, nisam ga pitao za maticu. Pretpostavljam da je to bila Bosna. Otud i narod – Bošnjaci. Ili beše Bosanci? Na kraju, Dizdar je bio Bošnjak. Sa njegovim stihovima upoznao me je još kad sam bio mali. Nisam mnogo porastao. Znam to, jer još sam znatiželjan kao dete, zanimaju me majčina i očeva domovina. Oca nisam previše zamarao pitanjima o Srbiji, niti o Bosni. Sve je lako proverljivo. Srbija je sasvim mala zemlja, njena celokupna površina iznosi tek jednu šestinu površine pokrajine Jukon, najzapadnije i najmanje kanadske provincije. To je čini verovatno jednom od najmanjih zemalja sveta. Još i manja je Bosna, čija je površina tek neznatno veća od jedne desetine površine pomenute provincije. Izostaviću podatke o stanovništvu, jer ih Bosna i Srbija imaju sve manje. Nije ni čudo što moji vršnjaci ne znaju o kojim zem-

ljama je reč. Na engleskom jeziku Srbija zvuči poput Sibira ili Sirije. Bosna, sa druge strane, poznata je samo po krvavim ratovima sa kraja devedesetih godina 20. veka. Okončali su se tri deset godina pre nego što sam se ja rodio. To je drevna istorija. Ipak, čini mi se da je oni tamo ne zaboravljaju tako lako. Istina je da ja i ne znam srpski jezik baš najbolje. „Modru rijeku“ najpre sam naučio na srpskom jeziku, na kojem je napisana. Ili to beše bošnjački? Poenta je da „Modru rijeku“ znam u izvorniku. Naučio sam je kao numeru, kompoziciju jednog tamošnjeg benda zvanog „Indeksi“. Čuo sam jednom oca kako pokušava da je odsvira na gitari. Zvučala mi je neobično. Ubrzo je odustao, ali me je naučio tekst. Čisti progresiv, kaže on. Moji drugovi, potomci iseljeničkih porodica širom Kvebeka, nisu naročito zainteresovani za zemlje porekla svojih roditelja ili, češće, predaka. Predaka, jer sad se rađaju n-te generacije iseljenika. Ja pripadam retkoj grupi prve generacije koja se rodila na kanadskom tlu. Dođavola, čak su i De Niro, Voken, Kazale, Sevidž i Meril Strip druga generacija ruskih iseljenika u „Lovcu na jelene“. Oboje, moja majka i otac, preneli su mi ljubav prema filmovima. Krenuli su sa klasicima. Vreme je da pogledam i neke van engleskog govornog područja. Možda i poneki srpski ili bosanski. Sa prevodom, razume se. No, doselili su se prekasno. Sad se svi drugovi šale na moj račun. Oni su već odavno Kanađani. Ja nisam. Srbin ili Bošnjak, u najboljem slučaju. Otac mi ima arapsko ime, kao i ja; dakle, muslimani smo. Ja sam zasad to samo nominalno. Moja majka ima grčko ime. Kako sam razumeo, često je u Srbiji, a i šire, ne samo među hrišćani-

ma. Dete sam iz multikonfesionalnog braka, što ovde nije retkost. Ono što jeste to je da oba roditelja imaju malo šta zajedničko sa sunarodnicima. Muslimana nešto i ima, ali pravoslavnih hrišćana gotovo uopšte ne. Možda u drugim delovima Kvebeka. Zato sam se oduvek pitao otkud mi ovde. Zasad je jedino objašnjenje da je ovde lepo za život. To je dovoljno jak argument za mene. Duskora sam mislio da se sintagma maternji jezik odnosi na jezik kojim govori mati, ali kako engleski govorim od rođenja, a srpski tek usput, rekao bih da se ipak odnosi na domovinu. Moji roditelji uvek su se trudili da preda mnom govore engleski, iz moje perspektive pomalo loš, sa tvrdim naglaskom, koji je otac često prekomerno umekšavao. Dešavalo se da njegov slavenoengleski liči na latinoengleski, ali ubrzo bi razuverio ljude svojim izgledom. Majka je, sa druge strane, bila bolja, mada daleko od idealnog. Ja sam učio srpski kao drugi jezik, što me je već do polaska u školu činilo gotovo bilingvalnim. Uglavnom sam ga koristio za psovke, a kako ljude plaši ono što ne razumeju, zamalo nisam proglašen čudakom i tako izopšten iz društva. No, bio sam lep dečak, pa se to nije dogodilo, čak ni sa ovakvim imenom. Majka je urednik i prevodilac u maloj izdavačkoj kući u Lavalu, predgrađu Montreala, udaljenom tridesetak minuta podzemnom prugom od naše kuće. Otac radi u kanadskom radijskom servisu u mestu Cité du Havre, nedaleko od montrealske Stare luke. Iako je mesto bliže, ocu do posla treba jednako vremena kao i majci, budući da ide automobilom. Rekao bih da su se lepo uklopili u društvo, naročito na poslu.

Rođen i odrastao u Kanadi, živio sam idilično dok nisam došao u mladalačke godine. Uživao sam u odrastanju. Kanada je, poput Amerike ili Australije, iseljenička zemlja. Ljudi su navikli na različitost, rasnu, etničku ili versku, i podnose je, neki manje, neki više. Nema starosjedelaca, pitanje je samo ko se doselio pre. Pitanje bez značaja, razume se. Znam da je postojalo domorodačko stanovništvo, ali više ne postoji. Bar koliko mi je poznato.

Moj otac kaže da smo bili različiti i u Srbiji. Zašto onda ne biti različit u većoj zemlji, sa više novca i boljim životom? Izgleda da nam je takav usud, raseljenički ili manjinski, gde god bili. Kismet, kako otac kaže. Ipak, urođeno stanovništvo, kako oni za sebe kažu, mada ne znam zašto su urođeniji od mene, često gura doseljenike u svojevrzne getoe. Naći ćete da pripadnici iste zajednice obitavaju u jednoj gradskoj sredini, dok su im drugi delovi grada, oni viđeniji, teško dostupni. Ne zbog nemaštine. Jednostavno su nedostupni. Kineska četvrt postoji u svakom gradu. Koliko god da su ovde od davnina, a u Americi još od kraja 19. veka, i dalje imaju svoju četvrt. Nisu se uklopili. Nažalost, društvo jeste rasističko. Belci su povlašćeni gde god da su. Ostali baš i ne. Prema Arapima, sa kojima moj otac deli veru, pa tako i ja, stanovništvo se odnosi upadljivo drugačije. Oca je nekoliko puta zatekao namaz na otvorenoj površini. Jednom je, nedaleko od njega, u istom parku, klanjala i tamnoputa žena pokrivena crnom hidžabom. Bila je arapskog porekla. Pozornik ju je usred molitve zamolio da klanja u džamiji ili negde unutra. Ne znam šta da mislim o tome. Slično

se desilo i mojoj školskoj drugarici. Kad je izrazila želju da sa pohađanja neobaveznog kursa, kako ovde kažu, katehizisa (islamskog, razume se), pređe u dramsku sekciju, jednako neobaveznu vannastavnu aktivnost, odgovoreno joj je da joj je neophodna saglasnost roditelja, kao i, na njeno zaprepašćenje, mesnog imama. Koliko god verovali da su joj učinili uslugu time što su je uputili na predstavnika njene zajednice, zapravo su je samo getoizirali. Nisam siguran da bi isto postupili sa protestantkinjom ili katolikinjom. Zapravo, znam da ne bi. Na svetu je dve milijarde muslimana. Ponašanje koje je ovde neprihvatljivo u nekom drugom delu sveta bilo bi poželjno. A u nekom trećem, opet, obavezno. Bilo kako bilo, oduvek ću biti zahvalan roditeljima što odrastam u Kanadi. To je povlastica.

Priča koja sledi gotovo je apokrifna, poput izgubljenog rukopisa. Mitska. Nemam razloga da sumnjam u njenu istinitost. Već sam se pribojavao dosadnog odrastanja, lišenog priča i stilskih figura. Roditelji su me navukli na pripovedanje, pokretnim slikama ili usmeno, kako su se nekad priče prenosile. Sve je počelo očevim puštanjem pesme „Miholjsko leto“ američko-francuskog kantautora i šansonjera Žoea Dasana.

„Moj otac Salih, tvoj deda, jedini je u celom gradu imao ovu ploču. Da bih ti valjano ispričao, moram te vratiti šezdeset četiri godine u prošlost, u vreme Jugoslavije, države koja više ne postoji i koju ni ja nisam baš mnogo zapamtio. Rođen sam malo pre njenog nestanka, uoči krvavog rata koji je obeležio generacije. Ta država trajala je samo četrdeset pet godina. Da je posredi čovek, bio bi tek sredovečan, čak mladić, za one starije. Za to

srazmerno kratko vreme toliko toga se desilo. Dodavola, ja imam pedeset dve godine, a skoro da mi se nije desilo ništa. Elem, šezdeset četiri godine ranije pada u 1976. godinu. Tvoj deda Salih brućoš je na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Do juna je dao sve ispite. Spremao se na put kući, na letnji odmor, sve do oktobra, kada počinje nova akademska godina. Godinu dana ranije, izišla je vinil-ploča, takozvana 'singlica', na kojoj su se nalazile dve pesme Žoea Dasana. Jedna je bila 'Miholjsko leto'. Postala je neverovatan hit. Pored singl-ploča sa dve pesme, koje su se vrtele na 45 obrtaja, postojale su i 'longplejke'. Tu bi se nalazio ceo album sa desetak numera. 'Singlice' su bile poput tizera kojim se najavljuje neki film. 'Longplejke' su bile taj film. Film koji se vrteo na 33 obrtaja u minutu. Na dan kad se Salih iz Studentskog grada uputio ka beogradskoj železničkoj stanici, javio mu se amidža Ibrahim da mu kaže da će proći kroz Beograd na putovanju za Zagreb. Bilo bi lepo da se vide. Kratko su se susreli na stanici. Pre nego što su se rastali, Ibrahim je upitao bratanca: 'Šta bi želeo iz Zagreba?' 'Miholjsko leto', Žoea Dasana, odgovorio je Salih kao iz topa. To je sad najveći hit, dodao je. 'To ti je sređeno', rekao je Ibrahim.

S obzirom na to da je Ibrahim išao na poslovni put, Salihova želja nije mu bila na prvom mestu, ali daleko od toga da ju je zaboravio. No, iskrsla je nevolja. Zaboravio je, naime, koju je to ploču pozeleo njegov bratanac. Ibrahim nije mogao da se seti ni pesme, ni izvođača. Tad nije bilo mobilnih da se problem lako reši. Ibrahim se odmah uputio u prodavnicu gramofonskih ploča. Razgledao je neko vreme, ne bi li se prisetio naručene

ploče. Nije pomoglo. Najzad je prišao prodavcu i rekao: 'Dajte mi najprodavaniju ploču koju imate.'

Prodavac mu je odmah uručio „Miholjsko leto“ Žoea Dasana. Kad je došao u grad, odmah je potražio Saliha i svečano mu uručio ploču. Nije bio siguran da je pogodio.

'Mislio si da sam zaboravio?'

'Taman posla, Adi. Hvala ti mnogo. To je ta', oduševljeno je odgovorio Salih i srdačno zagrlio svog amidžu. Otišao je kući i pustio 'Miholjsko leto' na repeat, štono se danas kaže. Kad je čaršija čula, 'singlica' je išla iz ruke u ruku, završivši čak u lokalnoj diskoteci, na opšte oduševljenje celog grada.

Poređenja radi, kad sam ja odrastao, nije bilo izgleda da se na taj način poklopi ukus publike, kvalitet pesme i prodavanost ploče. Ili nekog drugog nosača zvuka. Verujem da se to desilo tad i nikad više. Možda preterujem. Nostalgican sam, čak i za ona vremena u kojima nisam živio. Gramofonske ploče odavno se više ne koriste. Ali pesma je ostala kulturna. Verujem da si je već čuo u frankofonom Kvebeku.“

Otac je kao u zanosu pričao o „Miholjskom letu“, pradedi stricu, dedi i prohujalim vremenima. Majka je znala za priču, ali opet je slušala. Oduvek sam voleo da slušam o starima. Nikad nisam propuštao priliku za to.

Neminovno je bilo da dođemo do priče iz 2023. godine. Roditelji su mi verovali, kao što su verovali da je došlo vreme da je čujem. Siguran sam da su se dogovorili. Ostalo je samo da sačekaju pravi trenutak.

„Imao sam brata, znaš? Ti si imao strica. Tragično je nastra-

dao“, otpočeo je otac.

„Zašto mi to dosad nisi rekao? Tako nešto se ne može sakriti. Šta se desilo?“ uzvratio sam sa tugom i ozlojeđenošću u glasu.

„Majka i ja smo se dogovorili da ti sve kažemo u nekom trenutku. Izgleda da je taj čas došao. Drago mi je zbog toga. Laž je zabranjena reč u našoj porodici, a skrivanje istine često prethodi nekoj laži. Linija koja ih razdvaja postaje sve bleđa i odjednom postaneš lažov i uništiš život i sebi i svima oko sebe. Nikad nemoj da lažeš, sine.“

„Zašto za svih ovih petnaest godina nismo otišli u mamin i tvoj zavičaj? Zašto tek sad saznajem da sam imao strica?“

„Nismo skupili snage, sine, jednostavno nismo. Previše je bolnih uspomena. Možda, pošto ti ovo saopštimo, konačno jednom i odemo, mada nema utehe. Jedino mi je žao moje majke. Nisam je video otad, a voleo bih da je upoznaš. Neverovatna žena.“

„Šta se desilo?“

„Moj mlađi brat bio je nešto posebno. Lepršav, veseo i britak, oduvek je znao da živi bolje od mene. Kad bi imao nijet za nešto, to bi i uradio. Nijet je namera, a njegova je uvek bila plemenita. Zbog svoje nepromišljenosti znao je da upadne u neprilike. Često sam ga vadio iz njih. Kad bismo on i ja krenuli na more, naš otac Salih je znao da ga upozori: 'Ne nerviraj brata, znaš da lako plane.' Upravo iz tog razloga namerno me je nervirao. Radio je to mirno i sa stilom. Kad sam bio mlađi, to mi je smetalo. Kako sam stario, sve manje. Nijet je najbitniji,

a on nikad nije bio zlonameran. Zbližili smo se u studenjaku. Istom onom u kojem je bio i tvoj deda Salih pre nas. Kasnije smo postali nerazdvojni. Voleo je onu *Žoe Dasan priču*. Stalno ju je pričao drugima. Bila je to alegorija lepših vremena za njega. Bio je uspješniji sa devojkama od mene, mada se nijedan od nas nije posebno isticao. Sve dok nije osvojio najlepšu devojkicu svih vremena. Imao je ludu sreću da se oženi njome. Svi smo bili presrećni. Tvoj deda, nana, ja, svi. Uživali smo u raju, dok nisu došle nevolje. Što ne boli, to nije život, što ne prolazi, to nije sreća, pisao je Andrić. Ubrzo smo to osetili na vlastitoj koži. Njih dvoje bili su godinu dana u braku. Bez dece. Planirali su ih. Voleo je svoju ženu više od svega na svetu i dao bi sve da je usreći. Bivao je sve iracionalniji zato što nije imao posla. Ja sam pomagao koliko sam mogao. U nekom trenutku, brat je samo zahvalio na daljoj pomoći. Nije je više hteo. Iz nekog samo njemu znanog razloga i mimo znanja supruge, uzeo je na zajam ozbiljnu svotu od nekakvog ološa kojeg je branio. Ili beše da je njegov branjenik radio za tog ološa. Majka će ti reći bolje. Uglavnom, bio je daleko od uspešnog advokata u to vreme. Nije mogao da vrati novac. Vreme je prolazilo, dug se, uz zelenašku kamatu, gomilao. Na kraju se desilo neminovno. Obračun u kojem je moj brat izgubio život. Siguran sam da se junački držao.“

„Nisi nijednom izgovorio njegovo ime, iako je priča o njemu. Dedu si pomenuo po imenu nekoliko puta.“

„Pominjem ga stalno. Nekoliko puta dnevno. I ne u sebi. Pomenem ga svaki put kad ti se obratim ili te dozivam. Zvao se baš kao i ti. Dobio si ime po njemu, Fatih.“

Fatih je zaplakao. Majka je čula jecaje, pa je poletela u dnevni boravak iz radne sobe. Upravo je prevodila „Stepenovanje duše“ sa srpskog na engleski jezik. Shvatila je po muževljevom licu i silovitosti Fatihovog plača da je saznao istinu. Bilo joj je drago što ona nije ta koja mu ju je saopštila. Supružnici su se dogovorili. On se bolje držao u oživljavanju ovakvih bolnih uspomena. Prišla je Fatihu, prinela mu glavu na svoje grudi i počela da se klati levo-desno. Bio je to njen običaj, zaštitni znak. Tako bi se najbrže uspavala. Ovaj put koristila je ove kretnje za utehu. Pogledom je mužu dala znak da ispriča Fatihu i ostatak priče. Čekali su samo da im se sin umiri.

„Fatih, ima još nešto“, rekla je majka.

„Reci.“

„Žena sa kojom je tvoj stric Fatih bio u braku – to sam ja. Bio je svetlo mog života.“

Fatih je ostao nem na ovo. Dugo je držao glavu u krilu pokušavši da se pribere. Na licu su mu se smenjivale suze i neverica. To je trajalo neko vreme. Onda se, potpuno iznuren, skljkao na sofu i utonuo u san.

Lav je poslao dužniku nekoliko opomena. Prošlo je više od šest meseci od kako je uzeo zajam. Dug je već narastao na 17.000 evra. Fatih za to vreme nije uspeo da dođe do clijenata. Do kraja se nadao srećnom ishodu. Kad su zapretili da će naučiti Kristini, odlučio je da dela. Pao je u nervno rastrojstvo. Uzeo je beretu. Meta je bio Lav. Nije bio siguran hoće li Luka,

koji nije podnosio Lava, stati na njegovu stranu. Za Laziju, Lavovog administrativnog radnika, kako ga je sâm Lav prozvaao, nadao se da će se držati po strani. Ideali su mu ionako odavno iznevereni.

Na ulazu u Lavove prostorije, Fatih je pretresen i oduzet mu je pištolj. Ovo je prijavljeno Lavu kome je tako postalo jasno da Fatih nije došao zbog otplate duga.

„Šta hoćeš?“

„Da ti vratim pare.“

„Izvoli, vrati. Sedamnaest hiljada evra.“

Fatih se nalazio sa druge strane velikog stola od orahovine za kojim je sedeo Lav. Krenuo je rukom u desni unutrašnji džep od sakoa, tobože da izvadi novac, a zatim se munjevitom popeo na stolicu, pa na sto, zamahnuo nogom i svom snagom šutnuo Lava u glavu. Onda se obrušio na njega pokušavši da ga uhvati za gušu. Lav se nekako iskobeljao i stao da se osvrće u potrazi za nekim oružjem, ali Fatih je hitro čučnuo iza njega, obuhvatio mu vrat između podlaktice i nadlaktice i počeo da ga davi. Opružio se unazad na pod sve jače stežući Lava koji je sad ležao na leđima preko Fatiha. Ovoga puta nije uspeo da se izmigolji. Starac je već bio bez vazduha kad je Lazija najzad uleteo u Lavovu kancelariju. Najpre se ušepRTLjao ne znajući šta da preduzme, pa prišao Fatihi i počeo da ga vuče za ruke. Stisak je popustio. Lav se oslobodio, ali ostao je na podu upinjući se da dođe do daha. Lazija je načas pustio Fatiha, što je ovaj iskoristio da ga udari potiljkom u lice. Laziji je krenula krv iz

nosa. Lav se u međuvremenu pribrao i domogao pištolja. Opalio je na Fatiha, ali kako su mu se ruke tresle, promašio je. Pucao je još jednom i opet promašio. U tom trenutku Fatiha, koji je počeo da se pridiže, pogodio je metak sa druge strane sobe. Ispalio ga je sa vrata jedan od članova Lavovog obezbeđenja. Skljokao se na pod obilno krvareći. Bio je pogođen u grudi. Takođe okrvavljeni Lazija pomislio je da je Fatiha pogodio Lavov metak. „Bio je nenaoružan, kopile matoro“, uzviknuo je i oteo još nedovoljno pribranom Lavu pištolj iz ruke, pa ga udario iz sve snage drškom po glavi. Iz klečećeg stava Lav se strovalio na leđa. Oko glave je počela da mu se širi lokva krvi. Fatihov ubica konačno je stupio na poprište okršaja. „Lav je mrtav“, prošaptao je Lazija. „Proveri tog tu.“ Momak je stao iznad Fatiha, opipao mu puls na vratu i rekao: „I ovaj je.“

Sve se desilo usred dana. Policija je ubrzo stigla na lice mesta. Lazija i član obezbeđenja su uhapšeni. Svaki od njih je ispričao svoju verziju događaja. Lazija je rekao da pretpostavlja da je Lava napao dužnik i kune se da je ovaj bio nenaoružan. Član obezbeđenja potvrdio je da je Fatih bio bez oružja, što je pripisao sebi u zaslugu. On je lično razoružao dužnika na ulazu. Policija je proverila Fatihov pištolj i ustanovila da je imao dozvolu za posedovanje, ali ne i za nošenje oružja. Lazija je priznao da je udario Lava u nameri da zaštititi nenaoružanog čoveka.

Član obezbeđenja dobio je jedanaest godina zatvora za Fatihovo ubistvo. Lazija je oslobođen svih optužbi. Luka i Lazija više se nikad nisu videli. Lazija je napustio Beograd.

Kristina je zamoljena da ne prisustvuje pogrebu. Nije uslišila tu molbu. Bila je bleđa, pod sedativima. Nije govorila ništa. Emina je bila na ivici. Znali su da uteha ne postoji. Adem je zadržavao pribranost koliko je mogao. Voleo je brata. Majka je pokopala sina. Brat je pokopao brata.

Adem je voleo snahu Kristinu kao sestru. Sad je udovica. Oboje su osećali ogromnu bol. Ipak, bili su mladi i Adem je svoj izlaz video u Kur'anu. Kristina nije videla izlaz već samo veliki crni ponor u koji je htela što pre. Dane je provodila spavajući. Adem se nekad, u preislamskim danima, ophrvan očajem, molio bogu da ga ujutru ne probudi. Nije imao kuraži za samoubistvo. Na sreću, ti dani su iza njega, ali smrt ih je sad prizvala. Uskoro će Kristini predložiti nešto što bi moglo obojma da im spasi život.

Emina nije više osećala ništa. Kristini i Ademu rekla je da nastave život, kad već ona ne može.

„Kristina, želim da ti nešto predložim, uz sve poštovanje i ljubav koje imam prema tebi. Ti si zlato i unela si radost u našu kuću od onog trenutka kad si joj prešla prag. Za tako nešto ne postoji nagrada. Ako bilo kog trenutka osetiš odvratnost prema mojim rečima, kaži mi i ja ću prestat. Ovo ću reći uz saglasnost nekih daleko pametnijih i vrljih ljudi od mene. Dugo sam razmišljao i ovo nikako nije nešto što govorim naprečac. Pokušavam da sačuvam zdrav razum i u tebi tražim saveznika. Poslanik Muhamed je rekao: 'Ostavljam vam dve stvari, ako se budete držali njih, nećete zalutati, a to su Alahova Knjiga -

(Kur'an) i moja suna.' Ovaj verodostojni hadis prenosi i Al Buhari, jedan od najvećih islamskih učenjaka. Suna je, kao što znaš, ono što je Poslanik radio, govorio ili ćutanjem odobravao. Buhari prenosi i sledeći verodostojni hadis: 'Neka nijedan od vas ne zaručuje ono što je zaručio njegov brat, osim ako prvi prosac odustane ili mu sâm dozvoli.' Hadis se nastavlja na Kur'an koji ne zabranjuje brak udove i njenog devera. Oprosti mi, molim te. Razmisli.“

„U redu, Ademe, venčaćemo se“, odgovorila je Kristina zaprepašćenom Ademu. „Ali samo pod jednim uslovom. Da odemo iz Srbije.“

„Dogovoreno.“

Fatih se probudio iz viščasovnog sna. Kristina i Adem sedeli su mu pored uzglavlja. Kristina ga je milovala po licu.

„Želim da ti dam još nešto“, rekla je majka i pružila mu nekoliko ispisanih listova.

„To su neke Fatihove beleške. Voleli bismo da ih pročitaš. Ostavićemo te da to uradiš na miru.“

Fatih je uzeo papire. Oči su mu se opet napunile suzama. Osećajniiji je nego što je mislio. Palo mu je na um da se uopšte ne bi rodio da se Fatih nije žrtvovao. „Iza svakog nestanka rođenje niče“, pevali su „Indeksi“, isti oni koji stoje iza „Modre rijeke“. Bar je ime nasledio. Ne može da žali što je rođen. Ipak, voleo bi da je njegov amidža živ.

Na prvom papiru nalazilo se Fatihovo oprostajno pismo Kristini.

„Ljubavi moja, velike reči nastaju iz muke, čežnje, neostvarene želje, žala, ali najveće reči ispisaće same sebe, iz sata u sat, iz dana u dan, iz godine u godinu. Večno ću slaviti tvoju lepotu i tvoju ljubav. Reči će biti ispisane delima umesto stihovima, jer sve što želim jeste tvoja sreća. Počelo je od pogleda, kratkog susreta i snenih očiju, koje kriju svitanje života. Sećanja mi naviru i moje srce se raznosi. Bezumnoj sreći ipak se nazire kraj. Ne mogu ti je pružiti. Tvoja lepota ne dâ se opisati. Reči ne znače ništa. Tvoj vrat, bleđa koža, pune usne, raščesljana kosa. Bio sam vođen Božjom rukom. Kad ovo budeš čitala verovatno, već odavno više neću biti tvoj, niti bilo čiji. Venčajte se ti i Adem. Blagostanja radi. Rodite i odgajite decu. Volim te najviše na svetu. Oprosti mi.

Tvoj Fatih“

Na drugom papiru bio je zapisan Fatihov san.

„Jedem parče hleba, još jedno u nizu koje mi je svako jutro majka spremala, pre nego što svi ostali ustanu. Rumenih obraza, što od zime, što od stidljivosti, sa svakim korakom borio sam se sa novim zalogajem užine. Neočekivano ju je krasila voda iz nosa, čiji je izvor isti kao izvor rumenih obraza – hladnoća. Prošetao sam se do velikog dvorišta koje je bilo namenjeno za starije generacije. Majka, koja je u to vreme radila nedaleko od škole, dolazi mi u kratku posetu. Koračajući do ograde koja je delila školarce od odraslih ljudi, zastao sam pred prizorom zaleđene bare. U toplijim danima ona nikoga ne zanima. Malo betonsko udubljenje gde se zadržava voda. Sada, zaleđena,

međutim, postaje predmet čežnje većih đaka koji je koriste za klizanje. Posmatrao sam kako se smenjuju, jedan vršnjak za drugim, lagano savladavajući zaleđenu baru. Ja savladavam užinu i nestrpljivo čekam majku. Najzad sam čuo kako me doziva. Stajala je sa druge strane ograde, prelepa i osmehnuta u narandžasto-crnom kompletu, koji je prekrivala mantilom do zemlje; bio je od onih starinskih, koji se vezuju oko struka. Takvi se danas više ne nose. Držala se za ogradu kad sam joj prišao. Poljubila me je u rumene i vlažne obraze, pitala za školu, pružila nekoliko kovanica, pozdravila me i otišla. Bio sam, kao i uvek, oduševljen njenom pažnjom. Takva se nije sretala kod majki mojih vršnjaka. Stavio sam kovanice u džep i krenuo ka bari. Osećao sam se odlično, poput nekog junaka. Imao sam divnu majku, punu podrške. Zaleđena bara je obična igrarija. Stavio sam užinu u džep i pohitao da odlučno savladam baru. Izgledalo je tako lako kad je svi ostali prelaze. Čim sam se našao stopalima na ledu, poleteo sam u vazduh. Udario sam leđima o led. Pad je ublažila perjana jakna nekoliko brojeva veća. Nisam ni slutio da će doći trenutak kad će poslužiti svrsi. Ustao sam nepovređen. Oprezno se pomerio ka suvom. Oko mene je dopirao podsmech mojih vršnjaka. Kad sam bio na sigurnom, osvrnuo sam se preko ramena i video na ledu onih nekoliko kovanica koje mi je majka maločas dala. Postiđen, nisam se vratio po njih. Pognute glave nastavio sam put. Oglasilo se školsko zvono za kraj odmora. Ušao sam u školu.“

ZOVEM se Fatih Akin, sin Ademov. Rođen sam i odrastao u Kanadi. Ne, nisam poznati nemački reditelj turskog porekla, čije sam filmove u međuvremenu upoznao. Moja majka je Kristina Akin. Ime sam dobio po svom prerano i tragično preminulom stricu Fatihu. Al Fatiha je ime prve sure u Kur'anu. Kada četvrto i treće slovo zamene mesta, dobije se engleska reč *Faith*. Ovo je moja priča.

Zahvalnost

Autor se zahvaljuje:

Dr Jeleni Lalatović sa Instituta za književnost i umetnost u Beogradu, na čitanju sirovog rukopisa i na prihvaćenom prijateljstvu;

Dr Zoranu Živkoviću, na dragocenim primedbama koje su menjale ovaj roman na bolje;

Goranu Stojičiću, na prvom izdanju romana;

bratu Kenanu Aginčiću, na bezuslovnoj podršci;

supruzi Katarini, što postoji;

roditeljima Dini i Adnanu i njihovim pričama, ujaku

Bahriji, prijateljima Jovani, Maji, Mladenu i Nerminu,

te na kraju, kolektivnom svesnom i nesvesnom, iz kojih se priča iz romana i otkrivala.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-31

АГИНЧИЋ, Хајрудин, 1990-

Duše / Хајрудин Агинчић. - 2. изд. -

Пријеполје : Legendarna knjiga, 2024 (Београд : Skripta Internacional). -
149 стр. ; 20 см. - (Legendarna knjiga; knj. 1)

Ово је 2. укупно изд; 1. изд. Бесани. -

Тираж 300.

ISBN 978-86-906836-0-4

COBISS.SR-ID 151674633